

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

4-10 decembrie 1996

(Anul XXIX)

48

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Cum putem fi europeni

CITITORII vor fi recunoscut, în titlul editorialului meu, titlul articolului polemic publicat de dl. Gheorghe Grigurcu în numărul de săptămîna trecută al *României literare*. Întrebarea pusă de dl. Grigurcu mi se pare foarte importantă. Cum putem deveni europeni? De altfel, chiar în numărul cu pricina, mă întrebam același lucru în editorial. Revin acum ca să comentez o presupuziție și consecința ei, care este însăși teza centrală a articolului d-lui Grigurcu.

Mai întîi presupuziția: n-ar trebui să identificăm Europa - obiectul viselor noastre de integrare - cu spiritul francez, raționalist și iluminist, care a triumfat în Revoluția de la 1789, după ce a oferit lumii silogismul rațiunii pure al lui Descartes. Fără a o afirma de-a dreptul, dl. Grigurcu ne îndeamnă să considerăm ca o „îdee reque” teoria, deseori repetată în literatura noastră de specialitate, că, pentru români, descoperirea Occidentului a coincis cu descoperirea Franței. Din nefericire pentru dl. Grigurcu, această teorie se bazează pe câteva incontestabile fapte istorice. Civilizația și cultura română s-au relansat, la începutul secolului XIX, prin reluarea contactului cu Franța. Europeanizarea provinciilor dunărene s-a datorat revelației Franței. Limba noastră literară s-a format atunci, luînd ca model limba franceză. Poezia noastră modernă a avut drept sursă elegia romantică a lui Lamartine. Dar revelația Franței a însemnat ceva mai mult și anume revelația latinității noastre comune. Trecuseră mai bine de o sută de ani de cînd biserica ardeleană se unise cu biserica de la Roma, impulsînd decisiv conștiința națională, și aproape două sute de cînd cronicarul moldovean scria negru pe alb că „de la Rîm ne tragem”. E greu să acceptăm acum răsturnarea unei convingeri atît de vechi și susținută de atîtea momente cruciale din trecutul nostru.

Consecința tentativei d-lui Grigurcu este încă și mai greu de primit: d-sa e de părere că nu putem elimina din europenismul nostru fondul tragic, adică nelatin, a cărui revoltă o proclama Blaga pe vremuri, nici „mistica” ortodoxistă, nici „trăirismul”, nici celelalte componente ale gîndirii de dreapta (corect, de extremă dreaptă) din epoca interbelică. Mă mir că dl. Grigurcu nu-și duce exemplele pînă la capăt, adică pînă la protocronismul din anii '70. Singurul argument al d-sale în favoarea acestor aserțiuni este că fenomenele cu pricina nu pot fi antieuropene de vreme ce s-au petrecut în Europa! Apellînd la o sugestie comparatistă, dl. Grigurcu se întreabă retoric dacă nu este european slavofilul Dostoievski. Răspunsul e simplu: nu este. Nici n-are cum să fie, dacă îl considerăm european pe contemporanul său Turgheniev. Dacă vrem să păstrăm disputei o minimă... raționalitate, atunci nu putem pune în cîrca Europei negurile asiatice sau ortodoxismul de sorginte orientală, nici pe autohtoniștii și pe iraționaliștii din anii '20-'30, nici, vai, pe... Neculce (despre care vorbeam în editorialul meu anterior). Aceste fenomene ori acești artiști nu sînt europeni fiindcă se opun Europei ca unitate dintr-o perspectivă locală și fărîmitată: ei sînt „regionaliști”, nicidecum europeni, sînt naționaliști, izolaționiști, trăiesc departe de centrul spiritual al continentului. Faptul că noi nu ne mai comportăm astăzi ca europocentriștii de ieri (la care dl. Grigurcu se referă în treacăt) nu devine un argument în discuție: a dori să aparții culturii europene nu înseamnă să ignori existența altor continente culturale. Mai mult, dintre toate acestea, singura care acceptă pluralitatea lumilor este tot cultura europeană.

Cum putem fi europeni? Încetînd a fi provinciali și a face din provincialismul nostru un orgoliu și o onoare.

Cristian Teodorescu în dialog cu MIRCEA NEDELCIU

(pag. 12-13)

De la pensulă la bidinea

(pag. 4)

Calendarul lui RADU GYR

(pag. 10)

Spiritul
critic
între
Putere
și
Opoziție
(pag. 3)

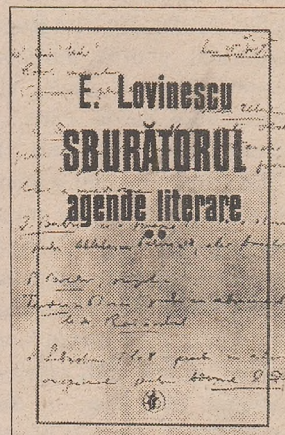
TOAMNA MALRAUX

- un comentariu de Monica Lovinescu -

(pag. 7)

Al doilea volum din jurnalul „Sburătorului”

(pag. 9)

Emil Manu - întâmplări
cu scriitori

(pag. 14-15)

Mastodontul ascuns de dinozauri

Gânduri despre concursul internațional de urbanism «BUCUREȘTI 2000»

CONCURSUL internațional de urbanism **BUCUREȘTI 2000** a fost evenimentul major al ultimilor șapte ani în arhitectura românească (cu înțelesul de arhitectură practică pe teritoriul României). El a fost prezentat în presă cu un aer invariabil triumfalist, copleșit de satisfacție - fiind, mai mult sau mai puțin, preluări ale punctelor de vedere ale juriului sau declarații oficiale ale organizatorilor: Uniunea Arhitecților din România, Primăria municipiului București și Ministerul Lucrărilor Publice. Spiritul critic al jurnaliștilor a putut fi ușor intimidat de complicația demersului, accesibil practic numai specialiștilor, pe de altă parte progresismul tehnic agresiv nu a încetat să fascineze sufletele nepregătite. Totuși, nu atât în calitate de specialist, cât mai ales în aceea de iubitor al orașelor românești și al locuitorilor acestor orașe, doresc să fac observațiile care urmează.

Conform unei indicații venite „de sus” (concursul, pentru a putea fi organizat, a fost plasat sub „înaltul patronaj” al ex-președintelui Iliescu), Casa Poporului cu celelalte edificii ceaușiste au rămas neatinse. Mai mult decât atât, clădirea și-a păstrat destinația de *sediul al puterii*, fiind denumită în toate documentele juriului „Palatul Parlamentului”. Măcar această caracteristică (tristă) a devenit caducă, întrucât conducerea CDR, noua majoritate parlamentară a anunțat că nu acceptă mutarea Parlamentului din Dealul Mitropoliei.

Acest mastodont intușabil (deși în proiectul lui Richard Rogers e de observat o curățire a fațadelor Casei Poporului de ornamentele „clasicist-postmoderne”) a fost înconjurat de formațiuni mai mult sau mai puțin dense de zgârie-nori, cu scopul de a-i atenua impactul vizual asupra orașului. Același Richard Rogers, arhitect cunoscut pentru îndrăznelile sale, coautor printre altele, al Centrului Beaubourg de la Paris, a imaginat acești zgârie-nori sub chipul unor „dinozauri” din oțel și sticlă, având în vârf, în loc de capete mișcătoare, antene parabolice. Câștigătorii Premiului I, arhitecții germani Meinhard von Gerkan și Joachim Zaiss, au aplicat aceași idee într-un mod mai „conciliant” și mai abil: zgârie-norii lor se compun mai lejer, nu sunt atât de mulți, iar pe machetă blocurile de înălțime medie care înconjoară Casa Poporului, refăcând o rețea de străzi, sunt realizate din același material (lemn) cu respectiva „Casa...”, sugerând cu succes o integrare lentă, non-

violentă a acesteia în viitorul țesut. O decență și o competență profesională tipic germane s-au aliat cu o anumită sensibilitate la rezonanțele locului, precizând ponderea clădirilor foarte înalte într-o zonă de înălțime generală medie. Acest proiect lasă, mai mult decât celelalte proiecte selecționate, Casa Poporului să respire, fiind prin aceasta, paradoxal, mai detașat de indicațiile de temă (întrucât la cei mai agresivi se citește clar interdicția de a se atinge de monumentul simbolic al ceaușismului). Cu dorința de a fi cât mai bine înțeles, simplific cât se poate. Axa Est-Vest, trasată pe timpul lui Ceaușescu fără a ține cont de configurația istorică a orașului, ca un monument al victoriei socialismului, așa cum s-a și intitulat de fapt, a fost și încă mai este o traumă nevindecată. Concursul internațional a urmărit următorul scop: să plaseze, în această „spărtură” realizată de Ceaușescu, viitorul sediu al puterii financiare internaționale. Opinia generală, împărtășită chiar și de apărătorii patrimoniului urban românesc, este că nu există o altă soluție, plecând de la premisa că *instalarea acestei puteri este inevitabilă*: mai bine să se așeze pe acest teren deja compromis, smuls din trupul orașului, decât să distrugă și ce a mai rămas din centrul istoric (vezi turnul, denumit pompos „Bucharest Financial Plaza”, ridicat deja lângă clădirea CEC de pe Calea Victoriei, peste drum de biserica Zlătari).

Sub aparența (declarată) a liberei concurențe, a liberalismului, se aplică orașului, de sus, o nouă soluție de dezvoltare fără a se putea (și poate fără a se dori) cunoaște opțiunile locuitorilor înșiși, care contribuie substanțial, la urma urmei, prin impozite și taxe, la aplicarea acestor soluții. Populația este chemată, după ce decizia a fost luată, să se uite, să se mire, și... să plătească.

După ce am trăit realitatea victoriei socialismului, nutresc speranța că nu vom apuca să trăim și împlinirea „visului” de victorie a capitalismului. Pretutindeni unde el s-a „implementat” (la Paris, la Bruxelles, la Frankfurt ș.a.m.d.) a adus înstrăinare, pustiu urban și psihologic, a adus dezolare. Nici la noi nu va aduce altceva. Poate că până la urmă corpul social se va reface mai repede, își va redobândi sănătatea și reflexele de apărare. Atunci el va fi în măsură să pună condiții investitorilor, și nu va mai accepta să se impună, ca pe vremea comunismului, soluții de viață prefabricate pe care să le adopte de voie sau (mai ales) de nevoie.

Dan Adrian

POST-RESTANT

de Constanta Buzea

BINEÎNȚELES că mă pot, ca orice om, înșela, și nu de puține ori de adevăratele. Mă străduiesc însă să țin situația sub control știind atât de bine că autorii de poezie, ca și simplii versificatori, suspicioși și trufași cu cât sunt mai săraci cu duhul, aparțin unei specii aparte. Dumneavoastră, chiar că nu aveți nevoie să aflați de la mine că sunteți talentat, cultivat și că versurile pe care le scrieți au farmec și le-am citit cu plăcere. Puteam oare să risc mai mult? Aș fi putut oare să-mi trîmbitez impresia de moment, și care rămâne să se verifice în timp, că deși toată viața veți scrie nu bine ci foarte bine, nu veți fi totuși un mare poet? Că vă lipsește ceva, că arătătorul mâinii dv. drepte, de pildă, mână pe care eu n-am văzut-o în realitate niciodată, nu are falanga geniului? Așa ceva nu se face unui om nici dacă te provoacă, nici dacă te palmuiește în public. Bineînțeles că mă pot înșela, ca și dv. de altfel, când citiți într-o cheie ușor falsă textul meu, pe acesta ca și pe cel de rândul trecut. Reveniți asupra lor, dacă nu cer prea mult, și vedeți, rogu-vă, lucrurile măgulitoare pe care vi le-am spus din toată inima. Vă privește dacă vă suspectați singur de pastişă inoportună. Eu nu v-am acuzat de așa ceva. Eu v-am spus un lucru cu adevărat încântător pentru orgoliul dv. Eu v-am spus că textele dv. sunt aproape, sau pot deveni la fel de pline de miez și frumusețe ca ale lui Șerban Foarță. Eu n-am spus deci, cum cu iritare supărătoasă o faceți referindu-vă sarcastic la defectele poeziei dv., că v-aș suspecta de *didacticism zangănit, sirop nu întotdeauna corect dozat, rime uzate și câte altele*. Eu am vrut să vă sugerez că nu sunteți perfect, în poeziile pe care nu le-am citat. Eu am vrut să vă bucur cu un adevăr, și în care cred în continuare, că poemul pe care l-am reprodus în întregime mi se pare a fi perfect. Pentru că deși *el* a fost făcut în joacă, *el* și nu celelalte, serioasele, cele pe care autorul lor le iubeste, *el*, jucăușul, nebunatacul, ca și copilul care fuge de la lecții ca să se aerisească în libertate, *el* este de fapt leit părintele său. Țineți la *el*, vă rog, țineți seamă de *el*, - fie și numai pentru că mie mi s-a părut rotund, aurit, perfect. Cât despre considerațiile așa zis sociologice, vă mărturisesc că din puținele date pe care autorii mi le oferă strecurându-le lângă poezii, înțeleg ce fel de răspuns ar suporta un corespondent sau altul. Fenomenul este interesant, pasionant, dacă puteți să mă credeți. Din când în când, mai rar decât mi-ar plăcea mie să se întâmple, câte un adolescent care scrie versuri, singur, în cine știe ce capăt de lume, își dovedește înzestrarea cu totul deosebită. De cele mai multe ori însă, oameni de vârstă înaintată, oameni cumsecade altfel, îmi pun la dispoziție opera lor de veletari, de adolescenți expirați, cărora degeaba m-aș îndemna să le explic situația, să le spun adevărul, să le deranjez justificările vinovate în care se complac. Pentru că acestia nu vor admite vreodată că n-au avut talent. În mediocritatea lor complicată și spectaculoasă ca o rană pe care dacă n-ar fi zgândărit-o tot timpul, s-ar fi vindecat frumos, n-ar fi lăsat urme, ei își întrețin cu sfîntenie ideea că altcineva ar fi vinovat de eșecul lor publicistic, altcineva le-ar fi boicotat debutul, altcineva, mereu altcineva i-a urmărit tenace toată viața ca să le dea peste mână. Revenind la ale noastre, mă uimesc la rândul-mi, și nu-mi face deloc plăcere să vă citesc următoarea frază, pentru că ea vă coboară puțin din înălțimile pe care vă situasem. Spuneți: „M-a înclinat însă apropierea de Șerban Foarță, pe care nu l-am frecventat decât în holorime sau, muzical, în textele pentru Phoenix. Nu-mi clamez originalitatea! Mi-era chiar teamă să nu-mi răspundeți că, după Cărtărescu...? Vedeți? *Apropierea* de Șerban Foarță trebuia să vă măgulească. Eu asta am intenționat. Am cunosc să vă spun, chiar dacă mă doare, că simt că textul meu care ca un acoperiș de curte s-a clădit deasupra acestui final sărac, vă interesează prea puțin. În realitate așteptați să vă spun, dacă mi-au plăcut poemele. *Trupul hipnotic* mi se pare o experiență aproape importantă: „Sub glezna mea e-o altă gleznă/ ținută-n somn și bezna / Sub genunchi, un alt genunchi/ niciodată fără unghi./ Pe femur, o altă carne/ nespusă vreunei carne./ iar în pîntec, alte vîntre/ care-ascultă de cuvînte./ Altă inimă-n torace/ sînge nu știe a toarce./ Alte buze-n sărutare/ de sfioasă față mare./ După tîmple, un alt ochi/ neștiut de vreun deochi./ Un alt creier sub meninge/ întuneric stă și ninge”. (Adrian Viorescu, Timișoara).

România literară

Editată de:

- Fundația „România literară”, director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galățchi, George Șipos (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară” - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: [HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.sfos.ro/news/romlit)
[HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.kappa.ro/news/romlit)
[HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU](http://adeciu.mes.umn.edu)
[HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM](http://www.nordest.ro/search/romanian_newspapers.htm)

Spiritual critic între Putere și Opoziție

NU POATE fi îndoială că la rezultatul alegerilor din 3 și 17 noiembrie a contribuit din plin și presa, acea „anumită parte“ a ei, desigur, care nu a ostenit, vreme de șapte ani, să țină regimul Iliescu sub tirul criticii. S-a înșelat cine a crezut că nepăsarea acestui regim față de criticile din presă (transpunere în viață a liniștitorului dicton: cîinii latră caravana trece!) a fost pentru el cea mai bună tactică. Atacarea tenace și concertată a regimului Iliescu în publicațiile noastre cele mai răspîndite, sprijinită pe nenumărate dezvăluiri șocante și pe probe imposibil de trecut cu vederea, a erodat zi de zi mitul Puterii intangibile, astfel cum îl făuriseră cei aproape cincizeci de ani de dictatură comunistă. Sigur că mulți români, după decembrie '89, au fost contrariați de felul cum se vorbea prin multe gazete despre noii guvernanți, de ireverențele la adresa noilor conducători politici și mai ales a primului dintre ei. O fi fost revoluție, își ziceau, o fi acum democrație, dar nici chiar așa! Reacție de înțeles. Atîta amar de timp nici cea mai fină aluzie critică la „conducători“ nu fusese îngăduită, iar acum aceste cutezanțe, acest dezmăț contestatar, această lipsă de reținere în a spune orice despre oricine, chiar și despre...

Treptat românii s-au obișnuit totuși cu acest

spirit, cu acest comportament dezinhibat al presei, le-a apărut normal și, unora, chiar necesar, iar de aici numai un pas mai era pînă la constatarea: ceea ce poți critica poți să și înlături. Și pasul a fost făcut în noiembrie 1996, ca urmare a unei mutații spectaculoase de mentalitate, pe care a pregătit-o, în cei șapte ani, și acțiunea critică a presei, convertind-o pînă la urmă în act.

Se pune în prezent chestiunea îndreptării armelor către alte ținte decît acelea pe care presa le-a vizat critic, cu predilecție, pînă ieri. Puterea, vechea Putere, devenită Opoziție, n-ar mai fi la fel de „interesantă“ din punctul de vedere al cîinilor de pază ai democrației. Cei care guvernează au pîrghiile, ei fac și desfac, ei au promis că vor face și vor drege, că vor fi altfel decît cei dinaintea lor, că vor pune capăt răului, că vor instaura binele, deci ei trebuie urmăriți, cercetați în tot ce întreprind, confrunțați cu propriile declarații, cu propriile principii afișate etc, etc. Și, în afară de aceasta, se mai știe un lucru: abia deținerea puterii verifică moralitatea omului politic și tocmai atunci, cînd el a dobîndit-o, trebuie ținut sub cea mai atentă observare.

Nu e totuși deloc ușoară, pe orice cîmp de luptă, schimbarea dintr-o dată a direcției de atac, nu este simplu deloc să-l iei azi în cătare pe acela

căruia pînă ieri, fie și indirect, i-ai dat asistență, l-ai sprijinit atacîndu-i adversarii. De aici probabil întrebarea pe care și-o punea recent Mircea Dinescu, dacă nu cumva, odată cu 17 noiembrie, „rolul istoric“ al *Academiei Cațavencu* se va fi încheiat, de aici frământările lui P. M. Băcanu privitoare la orientarea în viitor a *României libere*, ce nu poate cădea în conformisme de oficios guvernamental, de aici răgazul de măcar „o lună“, oferit de Ion Cristoiu noilor veniți la conducerea României, înainte de a-i lua și pe ei în tarbacă.

Pe de altă parte, trecerea (nebenevolă!) în opoziție a foștilor deținători ai puterii echivalează cu spălarea lor de păcate? Devin ei automat mai buni, mai demni, mai inteligenți? Grotescul senator etern Gh. Dumitrașcu devine, ca opozant, o persoană stimabilă, un om curat? Dar ceilalți, din aceeași bancă parlamentară cu el, vor face cu adevărat opoziție „constructivă“, loială, onestă, cum s-au angajat? Vor fi mai puțin nocivi decît au fost, de bunăseamă, luîndu-li-se cîrma din mînă, dar cîte nu se pot urzi din poziție retrasă, din umbră, din culise, mai ales dacă ai de ascuns fapte inavuabile, comise pe vremea cînd te aflai în fruntea bucatelor? Poate fi atunci noua Opoziție menajată, „uitată“, ocolită de iscodirile presei, de critică în general, sub cuvînt că de acum încolo ea *este în defensivă și chiar inofensivă?

ASTFEL stînd lucrurile, eu cred că spiritul critic are a proceda în societatea noastră fără să discrimineze între Opoziție și Putere, ba chiar să lase în uitare aceste noțiuni de care, oricum, se face la noi prea mult caz. Indiferent în ce zonă ar acționa, spiritul critic se cuvine să recurgă, pentru oricine și pentru orice fapte, la aceleași măsuri de judecată, la aceleași criterii și în sensul impunerii cu orice preț a adevărului. Adevărul nu este partizan, nu „ține“ cu Opoziția sau cu Puterea, și dacă poate fi neconvenabil unuia sau altuia, pentru toată societatea nu poate fi decît benefic. Dar prea adesea, din nefericire, adevărul nu răzbate la lumină prin el însuși, ci trebuie impus prin luptă și sacrificiu, spre binele general. Să nu uităm ce spunea Maiorescu: „De la sine nu se îndreptează nimic în capetele unei generațiuni; căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datoria de a afla adevărul și de a combate eroarea se impune fără șovăire fiecărui om care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și la nefericirea națiunii, din care s-a născut“.

Gabriel Dimisianu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

CLIMĂ

ARE VREO importanță clima în viața curentă a unui popor? Iată o întrebare la care am fi tentați să ridicăm din umeri. Cînd este însă vorba de zile cruciale, de răscuri ale istoriei, clima capătă deodată valoare imensă. Desigur, astăzi nu mai credem că geografia determină specificul național, așa cum proclamasera la vremea lor Sismondi ori Doamna de Staël; dar nici a o trece cu vederea nu mi se pare înțelept.

Ce s-ar fi întîmplat dacă, începînd cu ziua de 16 decembrie 1989, nu s-ar fi pogorît asupra României - pentru zece zile - o miraculoasă primăvară și dacă, pe 21 și 22 decembrie, n-ar fi domnit la București o vreme uscată, senină, fără vînt și cu o temperatură atingînd neverosimilele + 20° Celsius? Pe o vreme de iarnă tipică latitudinii noastre, adică pe ger și zăpadă, ar mai fi avut loc Revoluția din decembrie?

Ori, dacă în acea îndepărtată și Istorică zi de 24 ianuarie 1859, n-ar fi fost la București o vreme de primăvară caldă - ar mai fi asediat populația capitalei valahe cu atîta energie și succes palatul unde se desfășura Adunarea Electivă și unde deputații, înspăimîntați, l-au votat în una-

nimitate pe Cuza, convinși că altfel nu mai pot ieși vii din clădire? S-ar mai fi înfăptuit atunci Unirea?

Sînt tot atîtea întrebări retorice, cu răspuns implicit: jocul cronologic de-a „ce s-ar fi întîmplat dacă“ se prezintă mai degrabă ca o glumă academică. Și, totuși, el ne arată de cît de puțin a depins totul și cît de lesne ar fi fost ca Istoria să ia alt curs.

Ce s-ar fi întîmplat dacă, în zilele de 3 și 17 noiembrie 1996, România ar fi stat sub un viscol ca în urmă cu exact un an, cu orașe și drumuri blocate de zăpadă, cu sute de localități izolate? Ar mai fi trecut participarea la vot de 30%? Și cu ce rezultat? Mai bine să nu ne gîndim...

Toate acestea ne fac să presupunem că, în momentele astrale ale istoriei, clima nu mai reprezintă o simplă întîmplare. În acele momente, însuși degetul divin se află, probabil, deasupra unei țări și a unui popor, deget care - schimbînd, de exemplu, discret iarna în primăvară - face posibile în cîteva ore schimbări pe care, ani și ani la rînd, nici cei mai optimiști visători nu îndrăzniseră să le imagineze.

De la pensulă la bidinea

ION CRISTOIU a făcut să pătrundă mai multă viață și culoare în presa românească. Și aceasta încă dinainte de 1989. *Suplimentul literar-artistic al Scânteii tinerețului* (vestitul *SLAST*), ca și alte publicații, sporadice, pe care le-a creat în timpul lui Ceaușescu promovau cultul vedetelor și faptul de viață, în contradicție (nepericuloasă) cu indicațiile secției de presă a C.C. al P.C.R. După 1989, această vocație de creator de ziare și reviste atractive s-a desfășurat fără restricții, impetuos, surclasând rapid orice concurență. *Zig-Zag*, *Express-Magazin* și, mai ales, *Evenimentul zilei*, cel mai popular ziar din România, au avut parte, încă de la apariție de un succes fulminant.

Poate să pară greu de crezut, dar la originea acestui triumf gazetăresc se află și talentul de prozator al lui Ion Cristoiu. Într-o presă ideologizată până la pierdere a oricărei legături cu viața, Ion Cristoiu a repus în drepturile ei *concretețea existenței*, așa cum a descoperit-o cândva, încântat, în cărțile de proză (în special în cele ale lui Gogol și Cehov). Și așa cum a cultivat-o în propriile sale cărți de proză - *Personaje de rezervă*, 1985, *Povestitorii*, 1988 -, care au înviorat literatura umoristică din România într-un moment în care genul era dominat de producții minore și moralizatoare à la *Urzica*.

Dacă influența prozatorului asupra gazetărilor s-a dovedit a fi benefică, nu același lucru se poate spune despre influența gazetărilor asupra prozatorului. Volumul de proză *Veselia generală*, apărut în 1992, reprezentare demitizatoare a revoluției din 1989, este deja atins de superficialitatea și umorul ieftin proprii presei de senzație. Scufundat până peste cap în vârtejul gazetăriei, Ion Cristoiu nu mai poate deveni întru totul prozator când scrie proză. În plus, datorită succesului zgomotos de care se

bucură (și pe care de multe ori și-l celebrează singur, cuprins de un narcisism indecent, asemănător cu cel practicat de Adrian Păunescu), el și-a pierdut luciditatea și spiritul critic (tocmai calitățile pe care le aprecia cândva cel mai mult și despre care declară și acum - în mod mecanic - că le apreciază). Ca să nu mai vorbesc de faptul că observațiile critice nu mai ajung până la conștiința sa, obținută de un nefast complex de superioritate. (Ion Cristoiu nu va citi, probabil, nici această cronică literară. După cum a declarat recent la t.v., *România literară* nu-l mai interesează, fiind o publicație obscură.)

Recent a fost lansat în stil americanesc, cu o publicitate imensă, volumul de „note de călătorie satirice din străinătate” intitulat *Lumea văzută de un român rupt în fund*. Umorul de bună calitate și lirismul autentic (cu parfum rusesc) nu lipsesc din cele aproape patru sute de pagini ale cărții. Ele sunt însă năclăite de suficiență, iar uneori chiar de prost-gust și vulgaritate.

Titlul însuși al volumului are violența unui afiș de circ și, în plus, sintagma respectivă nici nu este în spiritul limbii române (corect se spune „un român cu pantalonii ruși în fund”, nu „un român rupt în fund”; scurt-circuitarea gazetărescă a expresiei creează un echivoc dezagreabil). Brutalizarea lingvistică a cititorului continuă în paginile cărții. Autorul califică drept „prostie”, „tembelism”, „imbecilitate” etc. practicile pe care le descoperă în diferite țări străine și cărora nu le înțelege rostul. Preferința lui pentru un limbaj popular deochiat se manifestă și prin frecvența utilizare a unor cuvinte ostentativ pitorești ca „păruială”, „lefter”, „izmene”, „crăcanat”, „a zbiea”, „haleală”, „pleașcă”, „moacă” etc. etc.

Acest umor lexical este facil. Caracterizarea comportamentului cuiva drept dovadă de „tâmpenie” exploatează plă-

cerea joasă a cititorului lipsit de educație intelectuală de a constata că un scriitor încalcă o interdicție, aceea de a folosi în public cuvinte triviale. Scriitorului care se respectă i se pretinde ceva mai complicat și anume să reprezinte epic tâmpenia. Pe de altă parte, expresiile colorate de genul „pe de-a moacă”, „hai să ne cărăm” sau „voiam să tândălesc” nu sunt noi. Ele sunt creația unor autori rămași anonimi și se află în circulație de multă vreme, astfel încât exploatarea simplistă, prin repetare, a umorului lor înseamnă noncreație, înseamnă o plagiere fulgurantă, comparabilă cu preluarea necritică a stereotipurilor din limbajul idilic sau festivistic: „ze-firul dragostei”, „luceafărul poeziei românești” ș.a.m.d.

Ion Cristoiu știe bine ce înseamnă adevărata literatură și știe și s-o scrie. Dar adeseori uită. Așa se face că în cartea sa găsim deopotrivă mostre de literatură și de falsă literatură. Uneori chiar în același capitol. Iată, ca exemplu, textul consacrat Parlamentului englez. După cum se știe, conform unei vechi tradiții, în Parlamentul englez, distanța între scaunele rezervate majorității și cele în care urmează să ia loc reprezentanții opoziției este astfel calculată încât adversarii politici, oricât s-ar întinde unii spre alții, să nu se poată tăia cu sabia. Cu umorul din zilele sale bune, Ion Cristoiu își imaginează ce s-ar întâmpla dacă această regulă ar fi adaptată la performanțele armamentului modern:

„Dacă instituția s-ar fi străduit să se adapteze la evoluția omenirii, ar fi fost normal ca partidele dușmane să aibă între ele o distanță nu de două lungimi de săbii, ci de câteva mii de kilometri. Laburiștii, la New York, iar conservatorii, la Vladivostok. Numai astfel s-ar putea preveni realmente eventualitatea ca un deputat laburist să-i dea în cap unui deputat conservator cu o rachetă intercontinentală.”

Remarcabilul efect comic din frazele citate, realizat prin ducerea până la ultimele consecințe a unei situații care își evidențiază astfel absurdul latent, se pierde însă repede, bruiat de comentariul grosolan în care se lansează în continuare autorul:

„Nu scap o clipă de senzația săcăitoare că mă aflu într-o clasă de liceu, cu un profesor miștocar. Toți ceilalți se întorc spre victimă și se prăpădesc de râs. Unii, care se cred cu umor, sar în sus și strigă câte o poantă.”

Această demitizare stridentă, de bălci culminează cu prezentarea lucrărilor Parlamentului englez ca o „agitatie de copii oligofreni”. De altfel, acesta este și titlul respectivei suite de impresii: *O clasă de copii oligofreni: Parlamentul englez*. Cine ar putea să guste o asemenea insultă (în condițiile în care Ion Cristoiu mai și mărturisește că nu înțelege deloc limba engleză)?

Numeroase alte momente de „umor” de acest fel ne determină să roșim în timpul lecturii. Lui Ion Cristoiu nu-i stă bine să o facă - îmi cer scuze - pe pros-

Ion Cristoiu, *Lumea văzută de un român rupt în fund*, note de călătorie satirice din străinătate, București, Ed. Pro, 1996. 384 pag., 20.000 lei.

tul, chiar dacă își închipuie că astfel adoptă o atitudine moromețiană:

„Toamna lui 1993 m-a găsit dându-mă huța în Roata mare din Prater-ul vienez. Ce-i această Roată mare? Din punctul de vedere al oamenilor de cultură, crescuiți cu guvernante filosoafe și profesoare de pian, un simbol nemuritor al Vienii imperiale. După umila mea părere, de ins care și-a petrecut copilăria dând cu sapa sau păzind vacile, un scrânciob care costă valută.”

Nu-i stă bine să povestească, pentru hazul galeriei, cât de mult îl obsedează în străinătate cheltuirea banilor de buzunar sau posibilitatea ca gazdele să-i facă un cadou. Nu-i stă bine să se amuze pe seama faptului că autocarele se opresc din când în când pentru ca turiștii și turistele să-și facă nevoile prin tufișuri.

În schimb îi stă bine să denunțe inteligent, cu plăcerea și frenezia reducerii la absurd, ceea ce s-ar putea numi *comedia turismului*. De un umor irezistibil este, de pildă, textul referitor la mania fotografiatului:

„Nebunia fotografiatului atinge însă culmi nebănuite în China. De jos, de la parcare și până sus, pe creasta Marelui Zid chinezesc, toată lumea se pozează în neștire. Femeile își aranjează părul și-și netezesc gulerașele, bărbații își arată dinții. Un cetățean ras chilug, cu șapca trasă adânc peste urechi, ține mândru un picior înainte. Pentru a-și fotografia iubita, un soldat al Armatei Populare de eliberare stă aplecat în față, ca înaintea unui atac la baionetă. Se fotografiază peste tot și pe rupte: prin colțuri, pe buza zidului, în creneluri, ca dopul într-o sticlă, și chiar pe cocoșa unei cămile. În timp ce urc treptele, mă aud strigat. Mă răsucesc brusc. Tot numai zâmbet, însoțitorul meu, Li, mi-a mai făcut o poză. Și-mi va face astfel, strigându-mă să mă întorc și țâcănind fericit, încă vreo sută.”

În sfârșit, lui Ion Cristoiu îi mai reușește și proza de atmosferă - formă de lirism obiectiv, la persoana a treia:

„A plouat de dimineață, o ploaie cu picături mari și metalice, devastând arborii capitalei [este vorba de Moscova, n.n.]. Frunze subțiri și delicate, ca niște spălătorese atinse de tuberculoză, acoperă caldarâmul. Bate un vânt ascutit, de stepă, trezind îngrijorări prin frunzișuri.”

Păcat că aceste vestigii de literatură rafinată și expresivă se pierd în masa de umor gros, destinat unui public necultivat. Păcat că Ion Cristoiu înlocuiește tot mai des pensula cu bidinea.

Cărți primite la redacție

◆ Mihail Sadoveanu, *Țara de dincolo de negură* (povestiri de vânătoare), *Ostrovul lupilor* (roman), ediție îngrijită de Fănuș Baileșteanu, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1996. 312 pag., 6000 lei.

◆ Cezar Baltag, *Ochii tăcerii*, poeme, studiu introductiv de Mircea Martin, postfață de Cezar Baltag, București, Ed. Minerva, col. „Biblioteca pentru toți”, 1996. 286 pag., 2000 lei.

◆ Mihai Coman, *Bestiarul mitologic românesc*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1996. 264 pag., 6000 lei.

◆ Mircea Muthu, *Calcâiul lui Delacroix*, interferențe culturale, București, Ed. Libra, 1996. 168 pag., preț neprecizat.

◆ Elena Dan, *Daimonion*, o poietică a creației literare și câteva argumente în favoarea ei, București, Ed. Cartea Românească, 1996. 336 pag., 4080 lei.

◆ Aura Christi, *Valea regilor*, București, Asociația Scriitorilor din București și Ed. Cartea Românească, 1996 (versuri), 48 pag., 2000 lei.

◆ Andrei Săvulescu, *Regele Mihai - automobilist, mecanic, pilot profesionist*, cu o prefață de H. -R. Patapievic, București, Ed. Humanitas, 1996. 176 pag., preț neprecizat.

◆ Diana Zlate, *Regina absurdă*, versuri, Ed. Eminescu, 1996 (debut). 64 pag., 3000 lei.

◆ Victor Țarină, Nicolae Dudaș, *Plouă aseară*, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 1996 (versuri și proză). 96 pag., preț neprecizat.

◆ Tudor Negoită, *Moștenitoarea din America*, București, Ed. Libra, Montréal, Ed. Humanitas, 1995 (roman). 208 pag., preț neprecizat.

◆ Liviu Gaspar, *Tablouri cinetice*, Iași, Casa de presă și editură „Cronica”, 1995 (versuri). 64 pag., preț neprecizat.

POEZIA NEAGRĂ

DACĂ este adevărat că civilizația actuală, după cum ne asigură Marcel Raymond, „a exagerat pînă la un grad greu de tolerat nepotrivirea naturală dintre cerințele totale ale spiritului și existența limitată hă-răzită omului“, această „exagerare“ dobîndește proporții halucinante în regimurile totalitare, afit din pricina exacerbării nepotrivirii în cauză, cît și din cea a jugulării expresiei, a înlocuirii ei cu un triumfalism stereotip. Ceea ce, în condițiile unei societăți libere, se manifestă ca o criză declarată, în cele în care funcționează cenzura, apare ca o criză subterană, deci cu afit mai profundă, mai cutremurătoare. Poezia este unul din martorii de căpetenie ai unei atari crize ce nu are dreptul la identitate. În literele românești, ea s-a făcut simțită în cadrul „liberalizării“ inaugurate în jurul anului 1965, sub forma unui ruralism expresionist, veritabil edem al organismului liric, ce-mi exhiba nesănătatea pe fondul structurilor arhaice, al angajamentelor cosmice ale ființei autohtone. Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituț, Mihai Elin, George Alboiu ș.a. au dat un trup caracteristic acestei tendințe a poeziei noastre, relativ spontană în momentul amintit. La propriu și la figurat, discursul lor e negru. Factor negativ, asociat răului, exprimînd pasivitatea absolută, starea de moarte, doliul, dar și, în asociere cu roșul, prezența satanică a materiei ce arde, negrul s-a revelat în predispoziția lor către nocturn și abisal, către țărîna și obîrșii, către perspectiva cosmică și suferința pierderii, despărțirii, irosirii, incomunicabilității, pieirii. E cu puțință să transpară astfel și atmosfera unui gnosticism endemic, difuzat în popor sub chipul unor erezii. Distorsiunile, rupturile, acumulările teratologice exprimau o durere acută a psihiei naționale, marcate de producțiile în discuție, așa cum românii marcau cu o piatră neagră zilele nefaste. Noaptea, glaciațiunea și septentrionul se conjugă, de regulă, în mediul acestui „infern (in)discutabil“, plasat, potrivit străvechilor reprezentări simbiologice, pe Axa Nord-Sud, pe care se află înscris negrul. Socotind, odată cu

Ioan F. Pop: *Poemeșinimic*. Ed. Dacia, Cluj, 1996, 88 pag., preț nespecificat.

Pierre Reverdy, că „valoarea unei opere izvorăște din contactul sfîșietor dintre poet și destinul său“, ne dăm seama că, aci, contactul în chestiune e amplificat, prin introducerea elementului colectiv, căci o întreață obște ultragiată se putea simți implicată în sumbrețea metodică a viziunilor. Dar intervine o ambiguitate. Negrul nu e numai imaginea răului, ci și a tenebrelor originare, a „pîntecului“ terestru în care se petrece regenerarea universului diurn. Simbol al nemanifestării, al virginității primordiale, conține o promisiune a izbăvirii, în calitatea sa de culoare absolută, plenitudine a tuturor celorlalte, prin care misticul se înalță, precum pe treptele unei scări, pînă-n momentul extazului, cînd, conform musulmanilor, Dumnezeu se dezvăluie sub înfașizarea unui întuneric strălucitor, identic cu lumina. Așadar, în esențialitate, negrul și albul cooperează, nu doar în postura de contrarii, ci și prin acte substitutive. Fapt ce ne permite a citi în obscurele, istovitoare complicații de poetică expresionistă ale unor șaizecști o nădejde criptată intuitiv. Evident, nu e vorba de o cale către un „optimism“ simplist, rudimentar, ci de o tensiune care se cuvine a rămîne așa cum e, în beneficiul poeziei, ca o nedezlegare perpetuă, ca o fatalitate formal stagnantă a antipozilor în sensul întrebării lui Gaston Bachelard: „Ce merit ar avea zăpada să fie albă, dacă materia ei n-ar fi neagră?“

Socotind că imaginația poetică, aidoma celei materiale, „care are mereu o tonalitate demiurgică“, tinde a crea o materie „albă“ plecînd de la una întunecată, vooind a învinge astfel „întreaga istorie a negrului“ (ne-am folosit iarăși de cuvintele celui ce-a scris *La Terre et les rêveries du repos*), să urmărim evoluția „poeziei negre“. În deceniile 9 și 10, ea a părăsit, deseori, spațiul cosmic, retrăgîndu-se în spațiul citadin, familiar „optzeciștilor“ (orașul, potrivit psihanalizei, e un simbol matem, protector). S-a estetizat, devenind un product de atelier (de cabinet de groază). Stihurile ei nu s-au mai așternut pe scoarța crăpată a pămîntului sau pe firmamentul convulsional de neguri, fulgere și tunete, ci s-au configurat, terifiant-artizanal, asemenea unor obiecte supra-realiste. Deschiderii spre infinit, „bar-

bare“, nepăsătoare la rafinamentele verbului încifrat, acelei sfidătoare priveliști de „zile și nopți/ ce ni le bate o secure cosmică în cap/ ca pe niște piroane ruginite“ (Ioan Alexandru), i s-a substituit un labirint deopotrivă al sensibilității și al elaborării textuale. Considerăm, desigur, că orientarea lirismului spre deformări, de-reglări, orori, are și acum drept fundal o stare de spirit generată de regimul concentraționar și de imediata-i succesiune, adînc dezamăgitoare. Însă de data aceasta trăirea infernului se traduce în pură conștiință formală, experiența lui cristalizază. „Urîtul“ triumfă în negativitatea sa paroxistică, în închegarea sa în ipostaza implacabilă, de stil.

Deși rezultate foarte caracteristice au obținut Ion Mureșan, Ruxandra Cese-reanu, Liviu Ioan Stoiciu etc., vom exemplifica aci fenomenul cu ajutorul unui volum al lui Ioan F. Pop, *POEMEȘINIMIC*, al cărui nihilism rezonează, după cum se vede, chiar începînd cu titlul. Cinismul tînarului poet e fastuos: „aerul plimbat de colo-colo, pînă la greață“. Sau: „blana lucioasă a friicii“. Sau: „muțenia sfîșiată, prin trupul căreia ai trecut“. Sau: „rînduri scrise direct pe cîinii orașului“. Sau: „marturisire tîrzie, cu miros greu de fenol“. Sau: „zîmbetul mortului trecut din mîna în mîna“. După cum e firesc, în acest context, tabloul orașului, care, după cum recunoaște, i-a intrat „sub piele“, apare sub același unghi al dezaxării: „oraș cu locuitorii întinși pe frînghii/ cu străzi doldora de praf și îngeri disponibili/ oraș prin ale cărui oase circulă doar murmurul canalelor“. Ori: „oraș îndepărtat ca o rană sîngerînd în zăpadă“. Dar atenția autorului se concentrează pe fiziologie, adică pe o egolatrie bicisnică, pe un narcisism decăzut ce ia locul temei cosmice. Limitată, mai întîi, la perimetrul orașului, aceasta se restrînge apoi la datele unui organism haotic, care (se) poetizează în neștire. Delirului uranic îi corespunde un delir corporal: „în pace aici locuiesc zîmbete descămate/ ce scot din cînd în cînd halucinant chemări -/ insomnia la două mîini, despletită alene/ străpunsă de furunculi albaștrui“. Ca și: „pereții himerelor îngrășate“. Ca și: „ombilicuri de polisteren“. Ca și: „privirilor le crescuseră părul și unghiile“. Ca și: „am coborît de-

mult pe poteca limfatică“. Aspirația poetului este spre o „inexistență“, care însă nu poate fi atinsă, fiind doar aproximată printr-un șir de imagini intermediare, ale ruinei, zdrențelor, bolii, absențelor, închipuirilor. E o „inexistență“ încă plină de vestigiile existenței, și tocmai de aceea generatoare de teribilități: „cineva să înceapă să ne învețe inexistența exact/ din scurte închipuiri, aproximări, exemple“. Aerul e sepulcral, însă umplut de mișcări domestice, de viermuieli, de duhori. Noua „serie neagră“ nu disprețuiește nici prețiozitățile (concesie la pozitivitatea formală, necesară ca un termen contrastant al esteticii urîtului). Poetul vede afit cu ochii săi, cît și cu orbirile sale cum locuitorii cuvintelor ascund doar oase goale, lustruite fantomal de o viermuială de mîini invizibile, cum degetele de fildeș ale ochilor slefuiesc recifurile memoriei, cum poemul se înfașează aidoma unei febre ambalate în staniolul din creier, cum trecătorii se opresc ceremonios în preajma sunetelor strînse în rame de aer.

Pe alocuri, persistă încă legaturile placentare cu stadiul anterior, rural și cosmic, al formulei. Datele meteorologiei vizionar-simbolice sînt notificate într-un sens ce reface cîmpul de forță șaizecist: „aerul umed, plămînul umflat în pustiu/ adierile trecătorilor purtate încoace și încolo/ strepezite printre armuri și picioare de lemn(...) aerul umed miroase a înviere îndelung exersată/ a mișcare leneșă împlîntată în tranșeele frunții/ din cînd în cînd schița caraghioase gesturi de om/ mai apoi/ bastoane albe ne arătau albiile altor ținuturi/ ce se îndepărtau tot mai adînc în frigul vîscos“. Alteori polarizarea asociațiilor descoperă continuitatea unui Dimi-trie Stelaru, a cărui incongruență bahică ar putea prefața un astfel de catalog al oribilităților: „într-un tîrziu, am atins coapsele harfelor obosite/ ne-am întins la soarele orb gelatinoasele somnuri/ ne-am îmbrăcat sumar, am chicotit zgomotos/ ne-am arătat sîinii răsăriți pe tot corpul -/ de sus, venele cu morți tineri/ (colorînd tavanul)/ picurau zîmbete în cheaguri de rugină“. De cele mai multe ori însă sursa pare a fi de-a dreptul plastica suprarealistă. Ca un învățăcel al lui Dali sau Max Ernst, poetul descinde nemijlocit în aventura obiectelor, în promiscuitatea relațiilor dintre regnuri, într-un freudism exclamativ: „locuiam pe atunci/ în femeia cu patru etaje, ferestre înalte/ cu sîinii metalici ce înjunghiau cartierul pe sute de metri -/ acolo disperam voios, mă înecam în meditații virgine/ acolo mi-am sfîșiat carnea ca pe o cămașă murdară/ acolo am ținut în întunericul cleios: mamă!/ ochii mi s-au deschis ca două conserve/ din uterul plictisului singur mă smulgeam/ prin mici deschizături cezariene“.

Defectul poeziei lui Ion F. Pop constă în extinderea sa exagerată, într-un continuum fără variațiuni, care ajunge prolix. Ne-am putea imagina oare un actor tragic urlînd fără întrerupere, de cînd intră pînă cînd iese din scenă? Expresivitățile cruzimii, unele excepționale, coexistă cu numeroase forme vidate de substanță, care flutură cum mîneci goale: „poftiți, încercați îndoiala adulteră a profetului -/ am făcut o mișcare pentru a o putea defini/ am dus mîna în formă de cerc deasupra capului/ am făcut toate aceste mișcări nebunești/ pentru a vedea dacă încep în numele lor comune/ (am făcut toate acestea știind - de absența ta împietrită)“. Ce ne spune oare un vers ca acesta: „vom strivi unul cîte unul brațele ochilor de ziuă“? „Poezia neagră“ se cuvine, în chip special, a se feri de retorică, de revărsarea industriosoasă, întrucît efectul său rezidă în concentrarea-surpriză, în sclipită demoniac, incompatibil cu incontinența.

Gheorghe Grigurcu

Strălucirea speranței

„BIRUIT-a gîndul“, putem, în sfîrșit, exclama și noi, pe urmele cronicarului și ale mentorului Junimii. Gîndul cel bun, democratic, constructiv, gîndul-gînd, aidoma dorului-dor. Țara se trezește din somnul său letargic, în care au cufundat-o „barbarii tirani“, cu o amarnică întîrziere, dar animată de-o nădejde ce ne umple inimile de o mare bucurie. O bucurie politică, o bucurie pur și simplu omenească. Se întîmplă ceea ce am așteptat și n-am mai așteptat, în același chimism contradictoriu al conștiinței greu încercate: un regim putred e pe cale de-a se prăbuși. Nu cu zgomotul catastrofal din legendarul decembrie '89, dar, poate, cu efecte mai durabile, ca o desăvîrșire a proiectului rămas atunci în stare de erism. Hidra totalitară, devenită, prin vicleană metamorfoză, una criptotalitară, se retrage în penumbra letală a înfrîngerii, de unde e de prevăzut că nu va mai reveni niciodată.

Ce va fi de acum înainte? Avem iarăși, în mîinile noastre înfiorate de emoție, speranța, „cel mai util și mai periculos dintre bunuri“, după spusa lui Vauvernargues. Vom izbui oare a o transforma în real cotidian, în real istoric? Ca unul care a trăit destule - îmi mai amintesc mersul învîpăiat de torțe al cămășilor verzi, abdicarea silită a regelui Mihai I, moartea sceleratu-

lui Stalin -, îmi permit a-mi însoți bucuria cu o atitudine de expectativă. Cum se zice: vom trăi și vom vedea. Deși la rubrica satisfacțiilor indelebile cred că pot înregistra căderea partidului corupției, PDSR-ul, a căpeteniilor sale purtînd stigmatele demagogiei, căpătuielii și chiar - socotind corect - ale crimei.

Dacă nouă ne rămîne șansa de-a ne lupta cu strălucirea speranței - variantă a luptei lui Iacob cu Îngerul -, nu ni se par în orice caz invidiabili colegii de condei nevoiți a se lupta cu un adversar defel angelic și anume decepția. Căci, să nu ne îndoim, decepție se află acum în sufletele crispate ale „apoliticilor“ și defetiștilor, ale tuturor zelatorilor celui de-al „treilea pol“, care și-au închipuit că l-au prins de picior pe Dumnezeu cotrocenist. De-acum încolo, cum vor privi ei în ochii tot mai lucizi ai cititorilor, cum se vor privi, narcisiaci cum sînt îndeobște, în oglindă? Își vor face cu ochiul? Cu ce tertipurii speculative, cu ce sofisme acre își vor mai prelungi opțiunea într-un climat în care, probabil, atitudinea lor își va spori eclatanța negativă, și ea paradoxal moralizatoare? Deși nu se cuvine a-i căina. Privilegiile și condițiile de confort pe care le-au dobîndit au, adesea, persistența unei vieți omenești, iar oportunismul ce constituie darul prețios cu care au venit pe lume, e un fenomen deschis, proteic prin definiție, o energie inepuizabilă.

Actualitatea culturală

Valentin SILVESTRU

Măști, 26 noiembrie, a înecat din viață VALENTIN SILVESTRU, unul dintre cei mai importanți critici și istorici teatrali din România. Născut pe 20 octombrie 1924 la Vaslui, termină în 1942 Liceul Național din Iași, iar în 1948 absolvă Facultatea de Litere din București.

A început activitatea ca reporter la zărele *Victoria* și *România Liberă*, a continuat ca redactor la Studioul Cinematografic București, apoi șef de secție la revistele *Contemporanul*, până în 1969, și la *România literară*, până în 1992, unde a scris sute de cronici dramatice și comentarii teatrale. A avut rubrică permanentă în *Libertatea* și *Rampa*, a fost colaborator permanent al revistei de

specialitate *Teatrul azi*, la radio și televiziune, la alte publicații de teatru.

A scris piese pentru teatrul de păpuși, a tradus texte din dramaturgia internațională. Cărțile din domeniul teatrolgiei sunt monografii, însemnări, volume de cronici și eseuri de teoria teatrului și a artei spectacolului. A publicat volume de schițe și satire umoristice, note de călătorie.

A fost unul dintre principalii organizatori ai festivalurilor de teatru din țară, ai colocviilor și dezbaterilor, selecționar, membru în numeroase jurii, promotor al dramaturgiei naționale, șeful secției dramaturgie a Uniunii Scriitorilor, președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru - AICT, secția română, Fundația Teatrul XXI, președintele Asociației Umoriștilor din România - AUR.

Mișcarea teatrală din România ultimilor 40 de ani își leagă indiscutabil numele de cel al lui VALENTIN SILVESTRU.

Dumnezeu să-l odihnească!
Condoleanțe familiei.

UNITER

Vom evoca personalitatea fostului nostru coleg de redacție în numărul viitor al revistei. (R.I.)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Marin Sorescu și Alexandru Balaci

Colocviu

În zilele de 19 și 20 octombrie s-a desfășurat la Slobozia *Colocviul Național de poezie* care a avut ca temă: Imposibilitatea/posibilitatea scrierii de poezie în stil japonez în limba română. La invitația organizatorilor (Consiliul Județean Slobozia și Centrul Cultural „Ionel Perlea” - director, poetul Șerban Codrin) au venit la Slobozia poeți de marcă, reprezentanți ai Școlilor de poezie în stil japonez din București, Constanța, Piatra-Neamț și Slobozia, dar și alți condeieri care cochetează cu acest tip de poezie scurtă.

Cu această ocazie a fost lansat primul număr al revistei *Semn*, revistă de poezie haiku, tanka și renga, editată de poetul David Alexandru și care se anunță o serioasă concurență a suraterelor ei cu mai multă experiență: *Haiku* (București), *Albatros* (Constanța) și *Orion* (Slobozia). Tot cu acest prilej a fost lansat și volumul *O sârbătoare a felinarelor stinse* (Editurile Midas & A) o antologie de autor din versurile lui Șerban Codrin. (George Șipoș)

Experiment ASPRO

Literatura și-a găsit și ea locul în cadrul recente expoziții anuale a Centrului Soros pentru Arta Contemporană. Expoziție intitulată la această ediție (a IV-a) „Experiment: interferențe și prospecțiuni în arta românească. Anii '60-'90”. Într-una dintre sălile ARTEXPO de la Teatrul Național din București, unde a fost găzduită expoziția, Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO a organizat pe 23 noiembrie un colocviu cu tema „Experimentul în literatura românească. Anii '60-'90”. Au participat scriitori, critici literari și de artă, un numeros public de artiști și studenți. Printre vorbitori s-au numărat Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Geo Șerban, Alexandru Chira, Monica Spiridon, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Andrei Oişteanu, Pavel Șuşară, Doru Mareș și Alexandra Titu, curatorul expoziției. Moderatori au fost Magda Cârneci și Ion Bogdan Lefter. Experiment reușit!

Poeții orașului București

Măști, 26 noiembrie, la Uniunea Scriitorilor a avut loc lansarea colecției *Poeții orașului București*, colecție apărută sub îngrijirea Asociației Scriitorilor din București, cu sprijinul Primăriei Municipiului București, la Editura Cartea Românească. Un juriu format din Cezar Baltag (președinte), Liviu Ioan Stoiciu, Cornel Regman, Dan Silviu Boerescu (secretar) și Iosif Naghiu a selectat din 48 de manuscrise prezentate cele douăsprezece devenite volume: Aura Christi - *Ceremonia orbirii*, Traian T. Coșovei - *Ioana care rupe poeme*, Aurelian Titu Dumitrescu - *Deșertăciunea șterge fața*

morții, Vasile Petre Fati - *Fotografie cu un ciine lup*, Bogdan Ghiu - *Arta consumului*, Mihai Galațanu - *Evanghelia lui Barabas*, Horia Gârbea - *Proba cu martori*, Nora Iuga - *Dactilografa de noapte*, Angela Marinescu - *Coșul s-a ascuns în tăietură*, Ioan Es. Pop - *Porcec*, Ion Stratan - „Cântă zeiță, mânia...”, Lucian Vasilescu - *Sanatoriul de boli discrete*. Au vorbit la lansare: Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, Iosif Naghiu - secretarul Asociației Scriitorilor din București, Cezar Baltag și Dan Silviu Boerescu.

CALENDAR

12.XI.1868 - s-a născut Artur Stăvri (m.1928)
12.XI.1869 - a murit Gheorghe Asachi (n.1788)
12.XI.1900 - s-a născut Vania Gherghinescu (m.1971)
12.XI.1912 - s-a născut Emil Botta (m.1977)
12.XI.1914 - s-a născut Nadia Lovinescu (m.1986)
12.XI.1916 - s-a născut Nicolae Jianu (m.1982)
12.XI.1936 - s-a născut Jancsik Pal
12.XI.1950 - s-a născut Mircea Nedelciu
12.XI.1987 - a murit Petru Sfetca (n.1919)
13.XI.1853 - a murit Zilot Românul (n.1787)
13.XI.1903 - s-a născut Dumitru Stăniloae (m.1993)
13.XI.1909 - s-a născut Eugen Ionescu (m.1994)

13.XI.1912 - s-a născut Ioan Comșa
13.XI.1913 - a murit Nerva Hodos (n.1869)
13.XI.1914 - a murit Dimitrie Anghel (n.1872)
13.XI.1930 - s-a născut Georgeta Horodincă
13.XI.1941 - s-a născut George Chirila
13.XI.1950 - s-a născut Ioana Crăciunescu
13.XI.1955 - a murit Romulus Cioflec (n.1882)
13.XI.1984 - a murit Eta Boeriu (n.1923)
14.XI.1871 - s-a născut Ilarie Chendi (m.1913)
14.XI.1898 - s-a născut B. Fundoianu (m.1944)
14.XI.1902 - s-a născut Constantin Chioralia
14.XI.1934 - s-a născut Andrei Brezianu

14.XI.1938 - s-a născut Ion Cocora
14.XI.1967 - a murit Petre P. Panaiteșcu (n.1900)
14.XI.1990 - a murit Ernest Bernea (n.1905)
14.XI.1991 - a murit Constantin Chiriță
15.XI.1845 - s-a născut Vasile Conta (m.1882)
15.XI.1876 - s-a născut Alexandru Ciura (m.1936)
15.XI.1876 - s-a născut Anna de Noailles (m.1933)
15.XI.1911 - s-a născut Alexandru Ciorănescu
15.XI.1912 - s-a născut Eugenia Farca
15.XI.1921 - s-a născut Vasile Levintchi
15.XI.1934 - s-a născut Ion Vaduva-Poenaru

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-și procure anumite cărți pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm sub formă de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Ordinea este întâmplătoare. Așteptăm, din partea editurilor interesate, siglele și adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura Institutului European, str. Cronicar Mus-

tea nr. 17, CP 161, 6600 Iași. Tel.: 032-127311. Tel. și fax: 032-230197.

Editura RAO (International Publishing Company), București, CP 2-124. Tel.: 666 59 15.

Editura „Noduri și semne”, str. Al. I. Cuza nr. 72, 6200 Galați. Tel.: 036-413633. Tel. și fax: 464064.

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Toamna Malraux

ÎN TOATĂ Franța, toamna i-a aparținut lui Malraux. Sub acest titlu, „toamna Malraux“, publicațiile literare, și nu doar literare, anunțau colocvii, expoziții, dezbateri, premii, campanii de afișaj, filme, emisiuni de radio și televiziune, studii, conferințe a căror simplă enumerare ar ocupa de trei-patru ori spațiul acestei cronici.

Printre ele să reținem o „biografie“ aparte, de culoare ficțională, scrisă de filozoful francez al postmodernismului Jean-François Lyotard, *Semnat Malraux*, în care limitele, genul sunt supuse unei explozii fidele spiritului lui Malraux ce-și intitulase memoriile *Antimemorii*. Și, pe 23 noiembrie, la douăzeci de ani de la moartea sa, ceremonia de la Panteon unde i-a fost solemn transferat sicriul.

Filozoful Pierre Nora avea dreptate să scrie că Malraux nu a intrat doar acum la Panteon, că-i era predestinat de când lumea. De când „lumea“ lui. Deoarece Malraux a inventat o planetă pe care omul să poată înfrunta ideea morții tot atât prin acțiune sau mai curând prin iluzia lirică a unei acțiuni, cât și prin creația artistică a Muzeului Imaginar.

Fără îndoială, printre cei care-au definit mai explicit dublul demers al lui Malraux, îl găsim pe Bernard-Henri Lévy (îl admiră atât de deplin încât a ajuns să semene și fizic cu fotografiile tânărului Malraux) întrebându-se: „A-și scrie viața și a-și trăi opera, nu a constituit oare adevăratul proiect al traficantului de sine însuși, Malraux?“ Prin această îngemănare inversată între operă și

autorul ei, Malraux n-a avut predecesori și rămâne fără urmași, în ciuda cetei de scriitori tiranizați de exemplul său, în frunte cu Sartre ce s-a vrut, fără a o mărturisi pe față, un Malraux în acțiune și un Céline în scris. Prin această răsturnare de vocații - viața scrisă, literatura trăită - cazul Malraux e unic. În rest, predecesorii se îngâmădesc în jurul său. De la neantul lui Pascal până la verbul lui Chateaubriand, fără a uita de statura celui care și-a dominat secolul, Victor Hugo, nici unul nu-i este străin lui Malraux.

Cel mai straniu este modul în care-i reactualizează pe fiecare în parte. Pe Chateaubriand, atunci când Malraux renunță la limbajul romanelor sale, (un stil „în galop“ cum nota Jean-François Lyotard) și își apostrofează secolul său, XX, cu flamura și reverența unor veacuri revoluate, în nesfârșite litanii despletite de propriul lor exces.

Pe Victor Hugo, străduindu-se și reușind să-și scrijelească pe scoarța vremii lui numele ca o „cicatrice“. Și cum l-am putea omite pe Michelet din pasiunea tardivă dar acaparatoare a lui Malraux pentru Franța?

Pe Pascal, mai deplin decât pe toți ceilalți, prin angoasa în fața neantului pe care îl dedică lui Dumnezeu, pe când, trăind în veacul „morții lui Dumnezeu“, Malraux, pe drept cuvânt definit drept un „orfan al sacralității“, nu poate opune morții măcinătoare de sens decât antides-tinul formelor din imaginarul său Muzeu?

Față cu acest destin aparte nu o dată

contradictoriu cine nu s-a întrebat astătoamnă care André Malraux intră la Panteon?

Tânărul extravagant (*Royaume Farfelu*) editor de lucrări rare, îmbătându-se cu estetisme într-un Paris prin care circula deja ca o personalitate, deși nu-și trecuse încă bacalaureatul (nici nu l-a trecut vreodată)? Tânărul ce transforma dandysmul în „măruniș de absolut“ (expresia îi aparține tot lui Lyotard)? Sau cel care condamna cu duritate etapele modernității parcurse în viteza modelor? Suprarealismul cu dicteul său automat? O „estetică imbecilă“. Psihanaliza? „Ceea ce numim noi înconștient mi se pare a se confunda cu confuzia însăși“.

Cel ce însuflețea cu patimă retorică congresele antifasciste pentru eficacitatea cărora refuza să vadă adevărata față a comunismului? Șeful singurei escadrile de aviație de care a dispus Spania antifranchistă în timpul războiului civil, fără ca atenția să-i fie reținută de lichidarea troșkiștilor și anarhiștilor încăpuți pe mâna NKVD-ului la Barcelona? Cel care nu descrie și nu participă decât la revoluțiile sortite eșecului, surprinse în chiar clipa acestui eșec, când revoluționarii sunt pe cale de a se transforma în victime predestinate, de la *Les Conquérants* până la *L'Espoir* (în ciuda titlului), trecând firește prin *La Condition humaine*?

Sau cel care redescoperea națiunea în timpul rezistenței, devenind colonelul auto-proclamat al brigăzii Alsace-Lorraine sub numele unui personaj din romanele sale, Berger? Iar după sfârșitul

războiului, în 1945, denunța ambiția partidului comunist francez de a face din Franța o „democrație populară“.

Cel care în revoluție căutase o „poetică a revoltei“, sau cel ce atrăgea atenția asupra primejdiei sovietice în Europa postbelică? Admiratorul lui Mao sau ministrul generalului de Gaulle?

Metafizicianul, agnosticul ispitit de religie, sau mitomanul, inventându-și biografii celebre imaginare și ocrotindu-și angoasele sub eternitatea operelor de artă?

Răspunsul e atât de simplu încât te rușinezi să-l mai sugerezi: cu toții laolaltă, locuind într-o vecinătate conflictuală pe aceeași planetă-Malraux.

De la ceremonia din fața Panteonului nu lipsea decât un singur Malraux, acela care, în decembrie 1964, rostea elogiul funebru al lui Jean Moulin, șef în rezistența franceză, căruia Gestapoul nu reușise să-i smulgă mărturisirile, în ciuda torturilor. Malraux îl întâmpina cu inimitabilele sale cadente tremurat-oratorice. Cei care l-au ascultat atunci au rămas cu impresia că Malraux riscase să fie ridicol și nu reușise decât să devină sublim.

„Intră aici, Jean Moulin, cu întregul tău cortegiu (...) Biet Rege al umbrelor martirizate, privește-ți poporul de umbre, ridicându-se în acea noapte înstelată doar de tortură (...) intră aici ca toți cei născuți din umbră și dispăruți odată cu ea, oh, frații mei din tagma Noptii!“

Nimeni, în afară de Malraux, nu-l putea primi cum se cuvine pe Malraux la Panteon.

VASILE PETRE FATI

El a privit „ca un fotograf prin mânecile hainei tatălui său mort“ pe care l-a iubit. Și a văzut Marea. Adolescent.

El și-a deschis „ochii mai verzi decât o mie de leghe ale Mării“ și a exclamat, privind spre cer și în jur: „E frig și dintr-odată e umil să privești totul“.

El a privit inelul iubitei „strălucind orbitor“ și... „s-a gândit la moarte. Dar a povestit altceva, altceva, lângă fereastră“.

Și a venit prea repede „moartea cu vorbe mincinoase“ și el a zis: „Bucură-te, sunt tânăr“.

Și s-a văzut pe sine, dincolo de hohotele (de răs, de plâns? - cum s-ar întreba el sarcastic) - ale celor din jur, ca-ntr-o fotografie: tot adolescent, tot tânăr - deși acum matur, departe de Mare - cu părul bogat înfioat, c-o meșă ștregărească, dar de un alb metalic, pe frunte și un zâmbet ironic pe buze.

Nu altfel a vrut să-l știm în clipa când inima lui, ostenită, a încetat să bată pentru lucrurile și ființele „fără strălucire“ ale acestei lumi.

Toată substanța spirituală, de un tragism simplu, discret a poeziei lui pare să ne fie sugerată de această *Fotografie cu un câine lup*, cum se cheamă ultima carte.

O tensiune a privirii, una fără moarte, ne urmărește - dincolo de așazisele întâmplări și „lucrări fără importanță“ despre care numai aparent este vorba - din cele mai frumoase poeme ale lui. A privirii care încearcă să salveze ce se mai poate salva, înainte ca poetul să plece, să se despartă de noi pentru totdeauna.

A plecat, încă adolescent, încă tânăr, și ne-a lăsat tristețea de a nu-l mai regăsi, pe el, cel viu și tandru-ironic, decât în poemele sale cele mai frumoase, de a-i descifra, pentru unii dintre noi, probabil, prea târziu, suflul lui „bun ca o raniță soldățească“, și de a ne aminti că ne-a fost „credincios ca tălpile lucitoare ale săniilor“.

A plecat, nu înainte de a ne cere să deslușim în prezența acestui câine lup, cu limba roz scoasă în brizele sărate, din ultima carte, toată nevoia lui de tandrețe, niciodată prisositoare, toată nevoia lui secretă de ocrotire (pentru el, „pentru iubita și casa lui“), de fidelitate și devotament; sentimente pe care și le-a dorit neumbrite de vreun calcul meschin, în ipostaza lor inocentă, absolută.

Nicolae Motoc

Requiem

in memoriam Vasile Petre Fati

I

A murit
cel ce știa să tacă
la o masă goală dînd încet din cap
arătînd cu mîna
fereastra deschisă
pe care intra ploaia

Stam lîngă el
eram coleg de ploaie
cu el
mă doare masa goală
fibrele jilave
paharul vărsat între noi
și mîna mea singură acum
întînsă către ploaia
ce nu mai contenește

II

Un om merge pe străzi și tace
tăcerea lui dezvelește casele
curți interioare pomi ruginiți
se clatină-n tăcerea lui
Un om vine spre casă
fumează
se strecoară printre căderi de frunze
se salută cu poștașul cu băcanul
își scutură
o pietricică din pantof
zorește mai departe aspirînd
în tăcerea lui ultima stradă

Constantin Abăluță
20 nov. 1996

Ce lume - ce joc

*Ce ris ce lume ce joc
în vecini - în vecinătatea
străzii urbei amiezii*

*- Ce dans
încăierare - acuplare de trupuri -*

*ce joc în amurgul fantast
perechea
pe macadamul murdar
în picioarele goale*

*- și urbe și ziduri
cu sfinți coșcoviți*

*și seara cu ochii
în cearcăn de aur
ostenind să privească
să ne privească
apocalipsa nesimțitoare.*

Leapșa pe furate

*Ce muzici mecanice
leapșa pe străzi
ce palavre - parăzi
pe furate - ce cozi
de norod
de nerozi*

*- ce plat relief
platitudini umane
și ce hoții - ce oase de ros
cu folos - pe furate.*

*- Fatalitate!
Parce bune - nebune
cum ne-ați menit
răsărit și apus - răsărit*

*- caruselul stelar
milinar
țarc de ciulini și urzici
tot aici - tot aici!*

Frescă-reziduuri

*Acolo sub blitzul solar
zidul opus
prin toți porii humei
fresca - reziduul luminii*

*- domni și doamne
distinsă adunare
de capete - scalpuri
coafate înalt*

*îclinându-se unele
spre altele
vorbind tăinuind
la întâlnirea de-amiază
sentimentală.*

*Și eu la fereastra de-aici
salutînd cunoscuții și cunoștințele
și minunîndu-mă:*

*cît de bătrîne - ridicole
fețele-acelea boite cu humă
și ce demodate
pălăriile - țepele!*

Florența ALBU

Singurătatea

- Oanei Orlea -

Singurătate, molimă subțire!

*- Hei, nu mai ai curajul
de la 30 de ani... Cum mă sfidai atunci
- cum te sfidam
cum ne strîngeam una cu alta
gemene păcătoase
într-o istorie
patroană de bordel.*

*Virtute ori sadism -
să-ți biciuiești și trup și vers
să te tocmești cu cenzorii - torționarii
suflet și poezie -
să scrii - să preacurvești...*

*(Într-un bistrrou parizian văzusem
femeie profesionistă - hoășca
avea și-un ciîne
bătrîn și el - libidinos*

*cerșeau fără aplomb fără curajul
să-și urle falimentul
să stoarcă mila-aproapelui.*

*Priveam prin geam boiala-masca
sulemeneala disperării...)*

Singurătatea mea de azi - de fundătură

*- și nici bistrrou parizian
nici cîntăreață cheală
să se-amuze
berbenții fără chef de-amor
de poezie -*

*doar francii asvîrliți
de-o băătură
bătrînei
esticei singurătăți.*

Escorta

*Se face timpul
apă neagră înainte
nu știu unde e țărnul - îl presimt
după mirosul nopții ude*

*după țipătul păsării
după mișcarea plutitoare - a umbrelor
de-a stînga și de-a dreapta
- gardă*

*escorta umbrelor
nici binevoitoare nici dușmane
strînsoarea umbrelor
prin umbră conducîndu-mă.*

*Și nu mai simt decît mirosul putred
al ierbilor călcate sub picioare
- pelin și iarbă neagră
sub picioare.*

Mileniu

*Plouă și plînge și plouă
bocește decembrie
- piețe și cruci și coroane - ce lacrimi*

CERȘETORUL DE CAFEA

*de Emil
Brumaru*

Farmecul citatului e-n fruct

GUSTUL pentru cărți este într-adevăr un gust demn de toată lauda. Bibliofili sînt luați peste picior și, poate, la urma urmei, se și pretează la zeflema; e cazul tuturor îndrăgostiților. Dar mai curînd ar trebui să-i invidiem, deoarece și-au îmbogățit viața cu o îndelungată și calmă voluptate. Cîte unul își închipuie, spunîndu-le că nu-și citesc toate cărțile, că-i pune în mare încurcătură. Dar i s-a răspuns cu următoarea întrebare: „Dumneata mănînci în veselă de faianță veche?” Ce-i mai cinstit decît să-ți pui cărțile în bibliotecă? E adevărat, treaba asta cam seamănă cu ceea ce fac copiii cînd adună grămajoare de nisip pe malul mării. Muncesc degeaba, căci toate grămajoarele ridicate de ei sînt luate curînd de valuri. Același lucru se întîmplă și cu colecțiile de cărți și tablouri, dispar. Dar nu trebuie să acuzăm decît vicisitudinile existenței și scurtimea vieții. Marea ia cu sine micile mormane de nisip, și vînzătorul, la mezat, dislocă toate colecțiile. Și totuși nu ai altceva mai bun de făcut decît grămajoare de nisip la zece ani și colecții la șazeci. Nimic nu rămîne din tot ce adunăm, dar dragostea pentru obiecte decorative nu este mai vană decît orice altă dragoste. (Anatole France, Grădina lui Epicur)

*(- Ce putred   timpul, domnule!)
Bocește decembrie.*

*Nici Dumnezeu nu mai crede
cu noi. Se-ntinde pustiul istoric
- aleargă aleargă
maratoniștii mileniului.*

* i vom aplauda la sosire -
c ți vor sosi
c ți vom mai fi atunci
la sosire.*

*Timpul se-afundă sub pași
sub trenuri de aterizări/decolări
o lume nebună nebună aleargă
să iasă din timp
din istorie la timp.*

*...Plouă bocește decembrie
piețe afișe rupte uitarea
- sfîrșește mileniul.*

Călușul-Călușarii

*Ah, cum petrece nația
cum saltă
Călușul-Călușarii
în așteptarea clipei-discursului!*

*Înălțătoare vorbe vorbe
nici grase-nici îngrășămînt
pentru ogoare. Ogorul nației
sătul de viituri.*

*E miezul nopții-auzi
cum bate gongul
stelar
cum plînge-n sine
celula EULui...*

*O patrie înfricoșată
asaltată de ape
și discursuri*

*- dar Călușarii saltă
saltă în tradiție
pînă la cer - și dincolo!*

CRONICA EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Al doilea volum din jurnalul „Sburătorului”

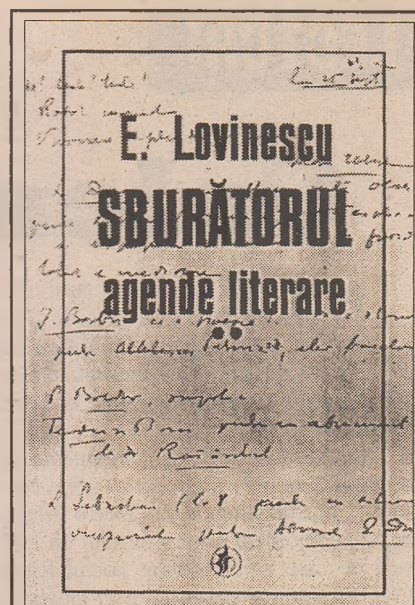
DUPĂ o așteptare de trei ani, a apărut, în sfârșit, și al doilea volum din agendele literare ale lui E. Lovinescu privind activitatea cnaclului „Sburătorul”. Cum acest jurnal de șantier a fost ținut din 1923 pînă în preajma morții (1943) și materia, pînă acum publicată, ajunge în anul 1929, mai e destul pînă la încheierea publicării sale. De altfel, trebuie spus, că numai o minune a salvat de la dispariție acest jurnal. D-na Ecaterina Balăcioiu fosta soție a criticului, cînd persecuțiile împotriva ei erau în toi, s-a învelit, la propriu, sub îmbrăcăminte, cu caietele-jurnal și - riscînd totul - l-a dus la ambasada Franței, de unde a ajuns la Paris în posesia d-nei Monica Lovinescu, care l-a încredințat, în 1990, sub formă de dactilogramă și o copie xerox după manuscris, spre publicare, Editurii Minerva. Au urmat ani de lucru adîncit, pentru corecta transcriere a textului, (realizat ireproșabil de d-na Gabriela Omăt) și pentru adnotarea sa. Această din urmă operație, colosală ca efort științific și documentar, e făptuită de dl. Alexandru George și, la acest al doilea volum, și de d-na Gabriela Omăt. Încît, față de enorma cantitate de muncă investită în editarea acestui jurnal de atelier al lui Lovinescu, publicarea, în șase ani, a numai două volume, ocupînd materia anilor 1923-1929, nu e un ritm prea lent ci, îndrăznesc a crede, dimpotrivă, chiar un record.

Însemnările de atelier ale lui Lovinescu privind activitatea „Sburătorului” (a cnaclului și a revistei) sînt eliptice cu totul și, adesea, chiar criptice. E evident că marele critic își făcea însemnări ca un fel de *aide-memoire* pentru a scrie, cîndva, o istorie a „Sburătorului”. Cum boala necruțătoare a venit pe la 61 de ani iar moartea la 62 neîmpliniți (iulie 1943), proiectata istorie n-a mai apucat să fie scrisă (lăsînd neîncheiat chiar ultimul volum din ciclul studiilor jurnalistice scris de critic). Astfel că, acum, la publicarea agendelor literare „Sburătorul”, adeseori însemnările, pentru a fi înțelese, au nevoie de clarificare prin adnotări migăloase într-o secțiune corpolentă a aparatului critic. Mărturisesc că am citit și acest volum, consultînd, aproape avid, adnotările din aparatul critic care mi-au clarificat, chiar mie, care cunosc bine epoca și ambianța „Sburătorului”, multe chestiuni care, altfel, rămîneau obscure. Felix Aderca, unul dintre personajele cheie ale cnaclului (nu numai), a denumit odată „Sburătorul” drept un atelier de cercetare literară. E o definiție bine găsită, care se verifică deplin la lectura acestor însemnări despre cnaclu. Factorul diriguitor, de toți recunoscut, era Lovinescu. Ceilalți, chiar personajele mai importante - deși opozanți și, adesea, dizidenți - se supuneau ambianței. Veneau aici, la ședințele săptămînale de lectură, scriitorii de pe atunci importanți (Rebreanu, Camil Petrescu, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Aderca, G.M.Zamfirescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constanti-

nescu, T. Mușatescu, Camil Baltazar, Voronca), alții cu pretenții nejustificate (G. Brăescu, Ticu Archip) dar datorate aprecierilor din cnaclu, alții (Bebs și Cella Delavrancea) numai ca audienți și factori de opinie, apoi nisipul mișcător al celor veniți să citească, timid, producția lor. Printre aceștia a fost și G. Ciprian care și-a citit aici, recoltînd nu totdeauna opinii favorabile, *Omul cu mîrtoaga*. Lovinescu avea nu numai har de amfitrion al cnaclului, dar era veșnic disponibil tuturor diletanților și veleitarilor care veneau să-i citească compozițiile lor, ferecîndu-l pe critic la birou ore întregi în ascultare. Și rareori, în aceste inoportunități, venea verdictul aspru și acid. De obicei, criticul lăsa acestor începători timizi sau obraznici o rază de speranță și, uneori, rar, îi invita să citească în cnaclu. Cîteodată, la ședințele de lectură se aduna lume destulă (ca în ziua de 27 noiembrie 1927, cînd, în salon, se aflau 22 de persoane) dar nimeni nu adusesese nimic de citit. „Tragic”, conchidea scurt criticul. Și, repede, se improvizau lecturi (articole) care, finalmente, recoltau reale succese. Și astfel de situații, totuși penibile, s-au tot repetat („Ședința începută lugubru fără cititori”). Uneori, în fața acestor stări-limită, criticul se întreba iritat „Mai există ședințele «Sburătorului»?” Dar, trecînd peste aceste incidente, ședințele cnaclului erau productive, cu lecturi importante (aici și-a citit, în 1925-1926, Hortensia Papadat-Bengescu întreg romanul *Concert din muzică de Bach*, pe măsură ce era elaborat) și cu discuții realmente strălucite și incitante. Romanciera va mărturisi, apoi, că datorează romanul sfaturilor lui Lovinescu și colegilor din cnaclu.

De obicei, un critic de orientare și directivă, cu autoritate necontestată, dispune de o revistă. Maiorescu a avut *Convorbiri literare*, Gherea - *Contemporanul* și *Literatură și Știință*, Ibrăileanu - *Viața Românească*, Iorga - *Sămănătorul*, Neamul Românesc literar și, după război, *Ramurile craiovene* ca și *Năzuința*. Lovinescu prezintă particularitatea nefericită de a nu fi avut parte de o revistă de durată, *Sburătorul* apărînd, în prima serie, în 1919-1922, și, a doua serie, 12 numere, în 1926-1927. E probabil că tinerii scriitori au venit inițial, imediat după război, la cnaclul lovinescian pentru că, atunci, exista revistă, care le publica și comenta producția, lansîndu-i în lumea literelor. Dar, apoi, cînd revista și-a încetat apariția sau a reapărut pentru puțină vreme? Unii, cei mai mulți, făceau parte din prima falangă sburătoristă și au rămas (cu excepțiile cunoscute, ca, de pildă, Tudor Vianu care a părăsit cnaclul și cariera de critic, iritîndu-l mult pe mentor), ceilalți au venit pentru că aveau nevoie - acută - de ambianța literară care îi asculta și pe debutanți, rostind judecăți de care aveau nevoie, chiar cînd le erau nefavorabile. Dar unora nou-veniți (Simion Stolicu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu etc.), judecățile pe care le audiau emo-

ționați le erau deplin favorabile, dîndu-le necesara încredere în scrisul lor. Lovinescu își cucerise autoritate, în perioada aceasta, și datorită cărților sale de sinteză. E vorba, desigur, de *Istoria literaturii române contemporane*, unde sburătoristii (nu numai ei!) sperau să-și găsească un loc. De altfel, volumul pe care îl comentez începe însemnările la 9 septembrie 1926, consemnînd că s-a întors din vacanța de la Fălticeni cu primele două volume din *Istoria literaturii* și că editorul Benvenisti are hîrtia pregătită și lucrul la cele două cărți va începe imediat. La 23 octombrie 1926 consemnează, în chenar (semn că știrea e ieșită din comun), apariția primului volum din *Istorie*. A ținut să precizeze, într-un interviu din *Rampa*, încă înainte de apariția cărții, că o consideră „o urmare logică a *Istoriei civilizației române*, ambele lucrări fiind însușite de aceeași idee generală a «sincronizării», adică de necesitatea sociologică a unei dependențe a întregii vieți contemporane”. Scriitorii cu aspirații moderne în planul literaturii își găseau, deci, firesc, în Lovinescu un îndrumător și un coleg de convingeri. Aceștia veneau în cnaclul lovinescian, aici neavînd ce căuta autohtonistii (neosămănătorismul, gîndirismul care atunci se naștea). Apoi, Lovinescu avea acces peste tot în presa literară sau artistică, era solicitat iar cuvîntul sau ascultat. Și cine știa, atunci, în 1926, că reapărutul *Sburătorul* (cu subvenții obținute, de G. Nichita, de la Goga, ministru de Interne în guvernul Averescu) va fi efemer ca durată? Se spera (inclusiv Lovinescu) că revista va dura. Speranța nu s-a verificat, subvențiile venind cu țîrîta și, apoi, au sistat cu totul. Lovinescu a fost destul de iritat de acest eșec. Și iritarea lui creștea, cînd a constatat că tinerii din cnaclu întemeiază reviste ale lor cu stipendii greu obținute, cînd normal i se părea să le fi îndreptat spre alimentarea *Sburătorului*. Așa au apărut, chiar în acei ani, revistele *Viața literară* a lui I. Valerian (sburătorist), *Sinteza* (lui G. Nichita și G. Călinescu), *Kalende* (inițiată și condusă de Tudor Șoimar, Vladimir Streinu și Pompiliu Constantinescu), Camil Petrescu, după episodul revistei de el creată *Cetatea literară* preluînd conducerea *Universului literar*. E drept că aceste publicații au fost efemere. Dar Lovinescu ar fi trebuit să se bucure de apariția lor pentru că (mai ales *Kalende*) fortificau direcția de el inaugurată și reprezentată. Și cu toate acestea, Lovinescu a refuzat să colaboreze la această publicație, inclusiv să răspundă la o anchetă privind ortodoxismul. *Viața literară* publica, săptămînal, informații despre cnaclul „Sburătorul”, de Lovinescu redactate (textul aidoma se regăsea, uneori, și în *Rampa*). Dar revista lui I. Valerian (o vreme codirector a fost Călinescu) era rău făcută, Lovinescu tratîndu-l, în aceste caiete-jurnal, invariabil drept imbecil, rostind, tot aici, cele mai negative opinii despre poezia sa. („E un imbecil ce nu știe ce vrea și

E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. II. Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt. Note de Alexandru George și Gabriela Omăt. Editura Minerva, 1996.

încurcă numai prin tăcere și împleticire de vorbă”). În sfârșit, Lovinescu bun prieten cu Ion Petrovici, devenit ministru al Instrucțiunii în guvernul Averescu, (1926-1927), acesta îl numește pe critic consilier editorial la Casa Școalelor, unde putea publica și producția unor sburătoristi (Ion Barbu a așteptat vreun an cu *Joc secund*, intitulat inițial *Ocean*). De asemenea, marele critic era sfătuitorul editorului Benvenisti (pînă a falimentat) unde putea fi publicată și producția literară a sburătoristilor. Era, în sfârșit, asaltat să obțină mutarea la o catedră în București a cnacliștilor (Al. T. Stamatiad, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu) care funcționau la școli secundare din provincie. Avea deci, în ciuda lipsei unei reviste, atuurile sale, toate (mai ales *Istoria* și articolele sale) contribuind la consolidarea prestigiului și a autorității sale. Importante sînt, în jurnalul acestor ani, înfruntările cu unii sburătoristi (mai ales cu Aderca, mereu nemulțumit, cu dreptate, că Lovinescu nu-i recunoaște rolul important exercitat în descoperirea și promovarea valorilor moderniste - Arghezi, Bacovia, Maniu, ba chiar că a formulat, înaintea criticului, în 1913, ideea sincronismului), apoi cu Vladimir Streinu, cu Pompiliu Constantinescu (de care, la un moment dat, considera că s-a despărțit definitiv), în sfârșit, veșnicile dispute cu Camil Petrescu și Ion Barbu (pe acesta din urmă îl considera efectiv alienat și-i cam era frică să rămîna cu el singur în birou). Iar Camil Petrescu era, invariabil, prezentat ca megaloman insuportabil și maniac iremediabil. (Iată o însemnare din 18 septembrie 1926: “La 9 seara-10 1/2, Camil Petrescu în culmea megalomaniei. Exhibează contracte cu două teatre: crede grozăvii despre *Mitică* (sinteză între Caragiale și Brăescu), are corespondențe oficiale cu Parisul (a încasat 40.000 lei și 4.000 franci). E cel mai mare om de teatru, e cel mai mare cunoscător al limbei etc... vrea să i se dea 6 milioane, să facă un teatru. Pleacă la Paris etc. etc.” Înfruntările cu Camil erau continue, transformîndu-se adesea în ceartă și rupturi, încît e explicabil eseuul știut al prozatorului *DI. E. Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*.

Aceste agende literare care constituie jurnalul lui Lovinescu, cu toate încifrările lor, se citesc cu mare, acut interes, relevînd o altă înfățișare a cnaclului „Sburătorul” decît cea fixată în *Memorii*. Să avem răbdare pînă la apariția celui de-al treilea volum al acestui, totuși, jurnal al lui Lovinescu.

Calendarul lui Radu Gyr

MERITĂ citit volumul *Calendarul meu* de Radu Gyr, apărut recent la Editura Ex Ponto din Constanța cu o prezentare bibliografică și indice de nume de Ioan Popișteanu.

Subintitulat „Prietenii, momente și atitudini literare”, *Calendarul* oferă cititorului posibilitatea de a-și face o imagine cvasicompletă asupra omului de cultură de care a fost dublat poetul Radu Gyr. Structurate pe criteriul cronologic, în sensul că narațiunea e ordonată de desfășurarea vieții autorului, amintirile propriu-zise sunt precedate de necesare informații referitoare la părinții lui. Din acest segment, mai ales două aspecte sunt de reținut: obârșia aromână a bunicului dinspre tată și germană a bunicii dinspre mamă, precum și rolul hotărâtor în educația sa avut de mediul cultural din familie: tatăl, Coco Demetrescu, a fost un talentat actor al Teatrului Național din Craiova, iar mama, Eugenia, născută Gherghel, era o pianistă dotată cu o frumoasă voce de mezzosoprană. Mărturisind că se va strădui să pună în pagină „liniștea gravă și lipsa de sfială, pe care le ai în fața unui adevărat duhovnic”, autorul recompune apoi procesul formației sale intelectuale. Sunt relateate, pe rând, debutul literar, studiile liceale, cele universitare, colaborările la diferite reviste, scriitorii cunoscuți, prietenii legate. Prin împrejurarea că tatăl său era actor, viitorul poet a cunoscut din fragedă vârstă, la Craiova, pe Elena Farago, care l-a inițiat în arta prozodiei, pe A. D. Herz, I. Dongorozi, E. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu ș.a. Debutul literar, pretimpuriu, petrecut în adolescență, ne lămurește și asupra genezei pseudonimului de *Gyr*, luat de elev prin anagramarea numelui *Gru*, al dealului din împrejurimile orașului natal (Câmpulung Muscel), de teama directorului liceului, care nu îngăduia școlarilor să publice în reviste. „Copil blând și iubitor, deloc zburdalnic”, cum însuși se caracterizează pentru vârsta de început, Radu Gyr a cunoscut de mic și foarte bine limbile franceză și germană, prin care și-a făurit o solidă cultură umanistă, iar la 11 ani, înflăcărat de patriotismul declanșat în perioada neutralității, devine, în 1916, prin dispensă de vârstă, cercetaș de război.

Este plăcut de constatat că rememorarea acestor „evenimente” și a altora nu se bazează pe o prezentare seacă, dimpotrivă, ea are evidente calități literare, punând în relief forța de evocare și darul portretistic ale memorialistului. Într-un loc, rândurile, ușor nostalgice, reînvie

ambianța salonului literar al poetei Elena Farago, personalitate de primă mărime a Craiovei de la începutul secolului: „Salonașul doamnei Farago era Olimpul Craiovei. Prin mari rotoagoale de fum de țigară, crescând ca din nori, poeta prezida, jupiterian, colocvii zilnice și gălăgioase de zei și zeițe: scriitori civili sau scânteind în uniforme militare, doctori, pictori, avocați, profesori, actrițe... Cafelele ajungeau la al optulea rând. Și fum, fum, fum... Lângă birou se vorbea despre Proust și Valéry; alături, despre teatru și piesele noi de pe scena craioveană; dincolo, în hol, o cuconiță cu peșuca pudrată de marchiză indica o rețetă culinară unei tinere perechi; un medic cu chelie și butonieră înflorită scâncea în hexametri; lângă pian se înfiripa un flirt... Poeta dirija aproape toate discuțiile, cu tonul ei molatec dar impunător”...

DE UN indiscutabil interes literar este galeria de portrete ale profesorilor din Universitatea bucureșteană, în care a studiat și apoi a funcționat autorul, pagini care, împreună cu cele (numeroase) ce vizează pe câțiva dintre marii creatori interbelici, alcătuiesc nucleul volumului. Toate aceste portrete literare demonstrează, odată cu exactitatea remarcilor și acuratețea stilului, comprehensiune psihologică. Captivante mai toate (N. Cartoian, Tudor Vianu, Nae Ionescu ș.a.) prin încărcătura lirică, câteva se impun în mod special atenției. Așa este cel al lui Vasile Pârvan, remarcabil prin concizie și precizie: „Am avut, deci, norocul să-l ascult pe Vasile Pârvan care, semănând cu un pastor protestant la chip și îmbrăcăminte (veston negru, închis până la gât, unde se zărea doar marginea albă a gulerului tare), solemn și impunător de parcă ar fi oficiat într-un templu, predă istoria antică, accentuând cu fiecare gest sobru și fiecare frază cizelată, atmosfera de cult a antichității, ce domnea în sală”. În schimb, portretul lui Ovid Densusianu atrage atenția prin extensiune și implicarea amănuntului semnificativ: „Faimos lingvist, savant de renume mondial, el a imprimat prestigiu și noblete catedrei de filologie romanică, al cărei titular a fost. Nici când însă capricioasa natură n-a pus atât flagrant contrast între masiva personalitate intelectuală și firavul aspect fizic al omului Densusianu, înzestrat și totodată, oropsit de ea. Infirmitate de un picior și năpăstuit și cu un defect al vorbirii (probabil un viciu al palatinului bucal), savantul își strecura, abia observată, plâpânda faptură, pe sălile facultății, spre cabinetul său de lucru. Își ținea prelegerile

în amfiteatrul de la etajul al doilea. Primele minute ale orei de curs însemnau pentru proaspătul student, venit să-l asculte întâia oară, pe marele filolog, un prilej de adevărată nedumerire și reținută ilaritate. De pe estrada Catedrei, timbrul metalic-strident al vocii pițigăiate părea atât de comic, încât novicele auditor își încleșta dinții, ca să nu izbucnească înăbușitul râs. Dar, în curând, eleganța frazei, frumusețea expunerii, bogăția de informații transformau ispita hazului în fermecătoare audiență. „În acest capitol, însă, în centrul rememorării e situat fostul mentor al autorului de la Catedra de Estetică, blândul și atât de nedreptățitul Mihail Dragomirescu”. În mai multe pagini, Radu Gyr își amintește scene, fapte și împrejurări prin care modelează în fața noastră personalitatea celui care a elaborat teoria despre „Știința literaturii”, ale cărei principii și articulații le și explică pe larg. Dată fiind opțiunea/orientarea politică total diferită a celor doi, nu putem scăpa din vedere, în fine, felul în care e proiectată aici personalitatea lui N. Iorga. Rezumând, se poate spune că „medalionul” dedicat marelui savant este obiectiv, căci el fixează excepționalele daruri ale acestuia (uriașa forță de creație, vastul orizont de cunoaștere, memoria prodigioasă, verva oratorică etc.), dar și scăderile lui. În acest context este de subliniat un fapt care vorbește de la sine despre statutul moral al autorului: epurarea, așa zicând, a acestor amintiri de orice tentă politică, evitarea utilizării lor spre a se răzbuna pe adversari, ceea ce este absolut remarcabil, dacă nu uităm că acest om a îndurat mulți ani de temniță grea. O demonstrează, între altele, și aceste îndurerate rânduri despre sfârșitul savantului: „De aceea, mai târziu, mișeleasca lui asasinare, în noiembrie 1940, mi-a umplut sufletul de oroare și revoltă... Nu găsesc, nici azi, vreo justificare salbaticului act de violență, unele rancune politice autohtone neîndreptățind, în nici un caz, o asemenea cruzime. Am nestrămutată convingere că cutremurătoareaucidere a inegalabilului erudit a fost opera mîinii „Gestapo”-ului german, îmbrăcată în mînușă verde. De nenumărate ori, profesorul atacase, cu vehemență și indignare, hitlerismul, sub toate manifestările lui, de la rasismul brutal până la invadarea de teritorii străine. Răzbnători și bestiali, nemții naziști nu l-au uitat și nu l-au cruțat, lăsând, totodată, un stigmat de neșters pe numele celor care le-au executat ordinul...”

Nota aparte a acestor memorii, care le sporește interesul istorico-literar, vine însă din altă parte și este „produsul” teoreticianului și criticului literar întruși în persoana autorului. Evocând, în partea finală, la modul sentimental dar neconvențional, pe câțiva dintre marii noștri scriitori interbelici - Ion Pillat, V. Voiculescu, Ion Barbu, dar și pe alții: I. Minulescu, George Murnu, Gib. Mihaescu, I. Valerian, V. Ciocâlteu -, Radu Gyr aduce mărturie prețioasă despre ei, oferă date inedite și fur-

nizează o surpriză. El realizează numeroase și consistente fragmente analitic-literare, adevărate fișe critice despre creația celor evocați, texte care, prin exactitatea remarcilor, atestă aplicație critică și bun-gust și ne stimulează să recunoaștem în autor pe conferențiarul din anii '30 al catedrei bucureștene de estetică. Acest fragment din caracterizarea poeziei lui I. Pillat, cu creația căruia el prezintă unele afinități electivă, este edificator: „În primele sale căutări lirice (*Visări păgâne*, *Eternități de-o clipă*), Ion Pillat a navigat spre țărmuri latine sau orientale, ancorând, uneori, pe Sena, pentru a visa în grădinile Parisului. Fugă de centauri, sunet moale de flaut arab, susur de fântâni din «orașul luminii» se auzeau în oăntelele de-o măiestrie parnasiană. Dar, părăsind corabia ce-l purta spre limanuri exotice, poetul a pornit, într-o simplă lun-tre, *Pe Argeș, în sus*, până în preajma Goleștilor, unde a pogorât și, cu amintirea de mână, a început să colinde «Via îmbătăată de înflorirea viței» a Floricai, ori să pătrundă, nostalgic și cucemic, în odaile bunicului și bunicei din bătrânul conac...” Tot așa și rândurile următoare despre poezia lui Vasile Voiculescu: „Poezia lui Voiculescu, variată și, aș putea spune, contradictorie ca tematică, surprinde tot-mai prin diversitatea și înnoirea moti-velor abordate. Versuri viguroase și aspre evocă priveliștea agrestă ori carpatică, lângă elementarele energii vitale ale naturii și colțurosul om campestru, cu ecouri ancestrale, poemelor cu expresii pietroase, cioplite parcă din silexul dacic, sugerând un climat de primitivism rural, le urmează «poemele cu îngeri», creând o pitorească și insolită lume, amestec de paradis terestru și rustic tărâm domestic, unde angelicele făpturi, acclimatizate mediului uman, își pierd, adesea, ingenuitatea diafană, pentru a deveni simple prezențe agricole, săvârșind munci hesio-dice”.

LAOLALTĂ cu toate acestea, *Calendarul* ne mai oferă posibilitatea să-l cunoaștem pe omul Radu Gyr, să privim în sufletul lui. Cititorul descoperă astfel, în primul rând, un spirit lucid, exigent/sever cu sine, care își recunoaște și regretă erorile: „Sincer și corect, just în polemicile literare din anii tinereții, m-am arătat necruțător - recunoaște el - în polemica politică din ziarele anilor 1937-1940, caricaturizându-mi adversarul..., am renunțat, după ce am trecut de cincizeci de ani, la unele tendințe spre sarcasm și ironie mușcătoare, socotindu-le ofensatoare pentru alții și negative pentru mine”.

Consemnate de autor până cu puțin timp înaintea decesului din aprilie 1975, este de regretat, dat fiind dramatismul vieții lui de după 1945, că derularea amintirilor se oprește la anii de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. O compensație pentru cititor poate fi faptul că editorul a publicat un număr de aproape 100 de pagini de material iconografic și epistolar de tot interesul - incluzând și facsimilul a opt cărți poștale trimise de autor din închisoarea Aiud -, material pus la dispoziție de fiica poetului, Simona-Monica Popa.

Carte cu texte dintre care multe în-deamnă la meditație privind destinul în-volburat al scriitorului român în acest se-col, *Calendarul* lui Radu Gyr, cel care a scris poemul „Ridică-te, Gheorghe, ri-dică-te, Ioane!”, are destule „zile” înse-mnate asemenea sărbătorilor, cu cemeala roșie...

Puiu Enache

INSTITUTUL EUROPEAN

Frederick Kellogg O ISTORIE A ISTORIOGRAFIEI ROMÂNE

O viziune integratoare asupra studiului istoriei românești vechi, moderne și contemporane, la care se adaugă prezentarea lucrărilor străine privitoare la istoria românești, și, nu în ultimul rând, resursele și organizarea cercetării românești, toate acestea din perspectiva unui istoric american.

Traducere - Laura Cuțitaru,
cu o prefață de Al. Zub.

ISBN 973-586-023-6
192 pag. 8 350 lei

Comenzi și informații
la sediul Editurii,
în Iași:
Str. Cronicar Mustea
nr. 17
C P 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția OGLINZI PARALELE

În pregătire:
Kurt W. Treptow
Istorie românească
și est-europeană

Examenul de prim-ministru

EXAMENUL de prim-ministru, dat recent în fața d-lui Ion Diaconescu, în ciuda notei sale de umor fără voie și a emoțiilor pe care le-a provocat, s-a încheiat cu bine. Cu figura sa de școlar silitor, d-l Victor Ciorbea l-a satisfăcut nu numai pe *venerabilul său profesor* cu care și-a susținut candidatura, ci pe toată lumea. Inclusiv pe cel căruia îi va lua locul în Palatul Victoriei. De altfel, de la bun început, nu ne-am temut atât pentru candidați, cât pentru examinatorul acestora, care nu mai fusese supus niciodată unor emoții plăcute atât de puternice. Dar, slavă Domnului, cum a scăpat din atîtea, a scat și de asta.

Faptul că d-l Radu Vasile n-a putut ocupa postul de președinte al Consiliului de miniștri (pentru care deja îl felicitase Adrian Năstase) nu ne-a întristat peste măsură. Între altele, pentru că domnia-sa nu se deosebea prea tare de ex-premierul Nicolae Văcăroiu și acest lucru ne-ar fi împiedicat să percepem marea schimbare. Aflînd că d-l Viorel Cataramă oricum n-ar fi dorit să candideze, ne bucurăm că în ceea ce îl privește nu avem pentru ce regreta. Ne putem păstra astfel toate părerile de rău pentru *alternativa* Varujan Vosganian, în legătură cu care atîta lume bună își făcea pînă nu demult cele mai mari iluzii.

Dar să lăsăm asta și să ne întoarcem la cea de-a doua victorie a lui Victor Ciorbea, atît de spontană și de strălucitoare încît tinde să umbrească însăși alegerea lui Emil Constantinescu, pentru care a trebuit să pună mîna de la mîna toată opoziția, începînd cu adepții cei mai convinși ai acestuia și sfîrșind cu adversarii săi cei mai înverșunați. În condițiile date, nu m-aș mira să înflorească iarăși lirica patriotică și să apară un nou Grigore Alexandrescu care să scrie *Umbra lui Ciorbea la primărie*. Cu atît mai mult cu cît Curtea constituțională, care s-a ars cu Iliescu, nu vrea să se mai ardă și cu dînsul și a decis că nu va putea să îndeplinească în același timp și funcția de prim-ministru și pe aceea de primar al capitalei.

În ce mă privește, în fața succesului său fără egal, nu pot să nu mă întreb dacă a evoluat chiar atît de mult acest lider sindical, ajuns la putere după ce răbdarea noastră a fost îndelung încercată, ori a mai renunțat lumea în care trăim la pretențiile sale de altădată. Cum-necum, trebuie să constat că ochelarii săi unici sînt fotografiați cu aceeași plăcere cu care este fotografiat d-l ex-președinte, care tinde să capete o anumită prestanță de cînd nu ne mai zîmbește ca înainte. De o adeziune atît de puternică nu s-a mai bucurat nimeni altcineva decît d-l Theodor Stolojan - care a revenit nu demult printre noi așa cum a revenit, și poate că asta ar trebui să ne dea puțin de gîndit. Numai că, pînă una-alta, va trebui să ne gîndim cum să ne cîrpinim ca să acoperim cumva locul gol de la primărie și să trecem-cu bine și iarna care-o să vie.

Dar să lăsăm, în sfîrșit, *marele cadou* făcut de *Convenție* noului nostru președinte și să ne întoarcem la victoria acestuia, sărbătorită cu cîteva zile mai înainte. Adică să revenim la Piața Universității, pe urmele tinerilor care au scris cîndva acolo cu litere de-o șchioapă: MONARHIA SALVEAZĂ ROMÂNIA. Ne vom aminti astfel că regele neîncoronat al acesteia nu a fost totuși Emil Constantinescu, ci Marian Munteanu, pentru care s-au consumat la vremea respectivă tone de hîrtie și de cerneală iar acum este ignorat cu desăvîrșire. Revenirea la Piața Universității fără sloganele rămase pe vechile ziduri și fără adevaratul lider al ei mi s-a părut lipsită și de farmec și de teme. Poate și pentru că în noaptea de 17 noiembrie s-a întîmplat să fiu departe de țară și să mă pot gîndi la această *întoarcere acasă* avînd - în dublu sens - distanța necesară. Am înțeles astfel că victoria sărbătorită în piață nu era, totuși, una a Pietii, ci una a vieții, care, cu voia sau fără voia oricărui președinte, va trebui să meargă înainte. Așa stînd lucrurile nu pot spera că totul se va schimba peste noapte. Sper însă că noul ales al poporului va părăsi (așa cum ne-a asigurat în timpul campaniei) palatul și

va reuși să convingă astfel electoratul că a făcut măcar ceea ce ținea de dînsul să facă. Părăsind acest spațiu viciat de predecesorul său, d-l Emil Constantinescu ar putea să ne redea speranța cea mare că va fi înlăturată minciuna din viața publică și vom scăpa de-o nouă cotrocenizare. Așteptînd împlinirea acestui angajament mă bucur că e încă pace și liniște în țară și că d-l Ion Iliescu a ajuns cu bine în opoziție, unde ocupă o nouă poziție pentru care a fost (în sfîrșit) felicitat asemenea unui mare conducător de stat. Cu ajutorul neprecupețit al Occidentului și al faptului că trăim totuși la porțile Orientului, *ou tout est pris à la légère*, mă tem însă că vom merge (în mod paradoxal) înainte, către consensul atît de drag fostului nostru președinte, care nu va mai ajunge niciodată să stea în banca sa, necum pe banca acuzaților, unde îi este locul.

În vreme ce aștern aceste gînduri libere pe hîrtie, d-l Măgureanu mă privește zîmbitor din cea mai mare fotografie apărută în *Ziua* din 23 noiembrie, dar cine știe?! Poate cheia s-a aflat, totuși, chiar în mîinile dumnealui, așa cum se spune. Poate că tînărul disident Liviu Cangiopol știe el ce știe cînd susține că directorul SRI-ului se teme de Pacea *ca dracu' de tîmîie* și că nu se poate să mai rămîie pe postul lui (pe carele se joacă din nou cu dosarele).

Spre deosebire de acest tînăr admirator al său, cu toate *orizonturile roșii* ale domnului general, eu cred însă că și epoca dumnealui a trecut și că nu se mai poate întoarce printre noi pe bătrînul său cal. Dacă Paul Goma este *însuși poporul român în exil*, așa cum ne spune cu aceeași ocazie distinsul eseist, mi se pare de prisos să mai insist asupra faptului că e aberant să aducem în discuție numele lui cînd e vorba de reabilitarea generalului și a instituției dumnealui. Altfel pot subscrie la afirmația că *Emil Constantinescu ar trebui să se gîndească la umilințele acestui om cu respectul și înțelegerea cu care Alexandru Ioan Cuza a sărutat obrazul țaranului batjocorit de ciocoi*. Cu toate că, din pă-

cate, reparația morală subliniată prin aceste cuvinte patetice nu e chiar atît de ușor de înfăptuit cum s-ar putea crede. Întîi pentru că, în ciuda asemănării lor fizice insistent speculată, Emil Constantinescu nu e totuși chiar Alexandru Ioan Cuza. În al doilea rînd pentru că Paul Goma nu e nici el chiar *țaranul batjocorit de ciocoi*, care să se-ntoarcă acasă docil și cuminte, numai ca să fie pupat pe obraz de noul nostru președinte.

În final, articolul d-lui Liviu Cangiopol (apărut în *Lumea Liberă* și reprodus în aceeași zi de publicația d-lui Sorin Roșca Stănescu) ne spune: *Imaginați-vă numai să fi avut Iliescu un Pacea și un Goma*. Ei bine, eu nu îmi pot imagina așa ceva. Nu atît pentru că alăturarea celor două nume îmi produce un fel de fisură pe creier, cît pentru felul cum e folosit auxiliarul *a avea*. Cum, adică, să fi avut Iliescu un Goma?! Un Pacea, doi Pacea ar putea avea și președintele în funcție și cel care îl va înlocui în curînd. Dar Paul Goma a dovedit, prin tot ce a făcut, că este un om liber și îmi place să cred că pe el nu ar fi putut să îl aibă nimeni, pentru nimic în lume. Acum, cînd marea bătălie pentru putere s-a terminat și putem scrie încă o dată *pupat toți piața endependenți*, poate ar fi mai bine să-l lăsăm pe Paul Goma în singurătatea lui suportată greu, dar cu demnitate. Fiindcă tîrgurile la care asistăm mă fac să cred că vremea întoarcerii sale n-a venit încă. Dar, fără îndoială, ea va veni.

În așteptarea ei, să ne bucurăm de această schimbare, așa cum a putut ea să fie făcută. Cu *modestul* Emil Constantinescu (prin care am reușit, în sfîrșit, să punem în mișcare mecanismul înțepenit al democrației noastre originale) și cu *imbatabilul* Victor Ciorbea, despre care se spune încă de pe acum că El va fi președintele anului două mii.

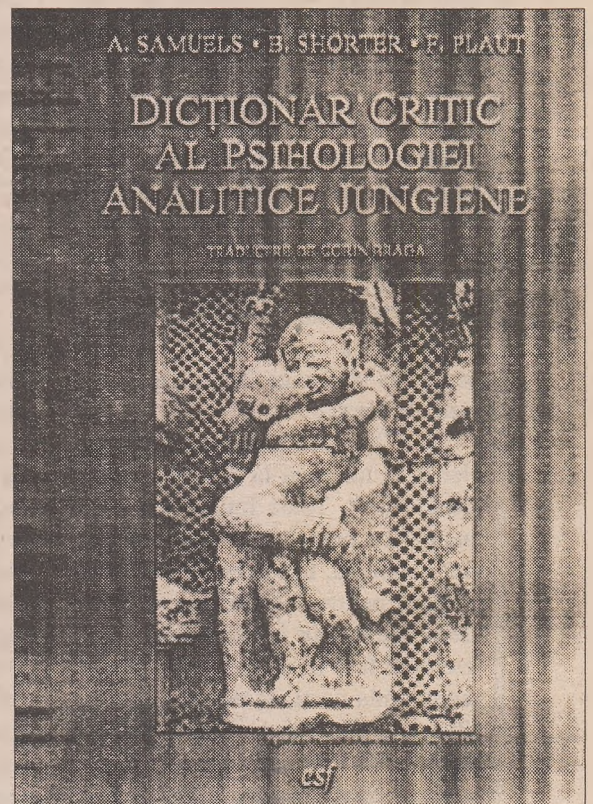
DICȚIONAR JUNG

PPRINTRE ultimele inițiative de impunere a unei literaturi psihanalitice în România se numără importantul volum de termeni jungieni al lui Samuels, Shorter și Plaut, apărut la Editura Sigmund Freud din Cluj, în traducerea lui Corin Braga. *Dicționarul* se remarcă în primul rînd ca un manual de terminologie analitic, dar constituie în același timp o piesă de rezistență pentru adepții psihanalizei, din seria volumelor care încearcă să suplinească absența unei școli analitice românești, precum și dezinteresul psihologiei și psihiatriei noastre „oficiale” față de relevanța mondială a fenomenului psihanalitic. Discursul autorilor nu are însă nimic din agresivitatea căutătorilor de prozeți, el asumîndu-și, pe lîngă demersul interpretativ și sintetic necesar unui astfel de dicționar, o perspectivă critică suplimentară, care completează glosarul propriu-zis cu amendamente sau obiecții post-jungiene.

Avem de a face, deci, cu un manual al receptării critice a terminologiei jungiene, iar valorizarea sa este fertilă mai ales în direcția practicii terapeutice (fără a se minimaliza însă relevanța sa imposibil de ignorat chiar la nivel strict ideologic). Efortul de

selectare a termenilor incluși în *Dicționar* nu a urmărit un singur criteriu. Astfel, pe lîngă termeni psihanalitici lanșați și consacrați de către alți psihologi, volumul cuprinde în primul rînd termenii a căror carieră (psihanalitică și nu numai) este legată de numele lui Jung fie prin accepția particulară pe care o capătă în exercițiul discursului jungian, fie chiar prin introducerea lor în circuitul psihanalitic. Implicațiile analizelor și interpretărilor întreprinse de cei trei autori nu se reduc însă la nivel utilitar, practic, al clarificării terminologiei unei științe puțin populare la noi, ci trimit la repere din filosofie, religie sau antropologie. Acest mod complex de punere a problemei încearcă să suplinească, probabil, deficitul de „științificitate” al oricărui dicționar care se referă, într-un fel sau altul, la psihicul uman, și, pe de altă parte, previne posibilele partizanate teoretice ale autorilor înșiși. Rotunjit de o listă a operelor complete ale lui Jung, precum și de trei indici (englez, german și italian) ai termenilor analizați, *Dicționarul critic* este o apariție benefică atît din perspectiva interesului medical, clinic, cît și din aceea a psihologiei adîncurilor.

Mihaela Ursa

Cristian TEODORESCU Mircea NEDELCIU

ÎN LOCUL unei biobliografii, prefer să ofer cititorilor trei secvențe cu Mircea Nedelciu.

1) Un moment de la cenaclul „Junimea”. Cam prin 1980. Profesorul Crohmălniceanu, studenți și câțiva absolvenți. Atmosferă specială, urmează să citească Nedelciu. Studentimea își ascute instrumentele critice, profesorul Crohmălniceanu trage de timp cât poate, apoi dă semnalul de începere. Citește unul dintre studenți o proză, iar în timpul lecturii apare un tânăr îmbrăcat în scurtă care își cere scuze în șoaptă pentru întârziere și începe să asculte lectura textului. Primește o copie a manuscrisului după care citește autorul. După această primă lectură, tânărul în scurtă își cere scuze că a întârziat și, la rîndul lui, citește o povestire. Treptat, treptat se alege praful din atmosfera de cenaclu. Nimeni nu mai notează nimic, ci pur și simplu se aud rîsete necritice care se amplifică. Când tânărul în scurtă isprăvește de citit într-o apoteoză de zîmbete absolut convins, profesorul Crohmălniceanu i se adresează, încercînd să-și reia aerul grav, dar cu o pornire jucăușă în voce: „Ce-ați mai făcut, dl. Nedelciu?” „Încerc să mă descurc, d-le profesor, pe traseele patriei.” După această scurtă paranteză încep discuțiile, iar la ele, împotriva obiceiului, ia parte și unul dintre autori, adică Nedelciu, care despică în patru textele, ca și cum ar fi fost scrise de el însuși. Nu și pe al său, dar oricum, ca pe o invitație ca povestirea citită de el să treacă prin același tratament. Dorința noastră de a-i forfecă pe senatorii cenaclului, printre care se afla și Nedelciu, s-a metamorfozat într-o plăcere de a sta de vorbă cu autorul în carne și oase al *Aventurilor într-o curte interioară*. După ce s-a terminat ședința, ne-am mutat la o berărie, unde am continuat să discutăm, de pe picior de egalitate. Dar, cum să spun, ca și cum Nedelciu ar fi fost asistentul universitar al cursului pe care îl predase profesorul Nedelciu cu un timp în urmă. Oricît de apropiat ar fi fost Nedelciu ca om, niciodată nu și-a permis să-și discute arta ca pe un subiect de berărie.

2) Câțiva ani mai tîrziu. Mircea Nedelciu lucrează la librăria „Cărții Românești”. Toată lumea știe că e angajat ca muncitor necalificat, dar cită deferență. Era domnul Nedelciu chiar și pentru cititorii pentru care asemenea lucruri se transmiteau prin telefonul fără fir al zvonurilor. Iar el recomanda cărți, făcea trimiteri la alte cărți, dar mai cu seamă avea o bucurie de a se afla între cărți pe

care n-am observat-o la multe persoane, dintre cele care ar fi trebuit să privească vecinătatea cu cartea drept o plăcere. De altfel, cînd am debutat în volum, separat, Nedelciu și Florin Iaru au fost cei care mi-au dat cartea, ca obiect, s-o pipăi, ca să mă conving că există. La etajele de sus ale „Cărții Românești”, Magdalena Popescu-Bedrosian și George Bălașa erau cei care te anunțau că volumul trebuie să iasă, dar cei care ți-l dădeau, ca pe o pîine fierbinte, erau Nedelciu și Iaru. După ce am mai întrebat, mi-am dat seama că numai la „Cartea Românească” se întâmpla așa ceva. Asta nu m-a împiedicat să am un sentiment special față de cei de la etaj, dimpotrivă. În ziua aceea, din timpul marelui îngheț din '85, apare la librărie, înfrigorat, Gellu Naum. În librărie, frig. Poetul e invitat în subsolul lui Iaru, unde printre alții, află cum și-a pregătit un ceai poetul. Încălzind apa la fierul de călcat. În librărie și în depozit se spuneau pe șleau lucruri pe care mulți nu îndrăzneau nici să le gîndească. Nu era o atmosferă de dizidență, dar în orice caz aici se spunea lucrurilor pe nume, ceea ce, de la un punct încolo, le dădea destulă bătaie de cap celor doi.

3) La Fundulea, în casa părintească a lui Mircea Nedelciu. Undeva în fundal se află conacul așa-zis al lui Matei(u) Caragiale, dobîndit prin înșurătoare. Conacul e într-o stare jalnică. Mica gospodărie a părinților lui Mircea Nedelciu îl preocupă pe prozator altfel decît ca valoare lucrativă. Ceea ce vrea el e s-o țină în stare de funcționare. Vine acasă primăvara să aibă grijă de vie dar și de petecul de pămînt pe care vor apărea legume, într-o parte, porumb în alta și plante mai rare, pe care Mircea Nedelciu vrea să le aclimatizeze la el în comună. Vecinătatea cu fostul conac al lui Matei(u) Caragiale îi dă tot timpul de gîndit. „Dom Cutare, zice, dacă n-ai grijă, se alege praful.” La cinci dimineța, prozatorul discută în curte cu un vecin. Afaceri mărunte, dar Nedelciu le tratează potrivit ritualului obișnuit, în comună. Vorbește cu o seriozitate de care se folosește rareori în București. Nu e seriozitatea țăranelui, ci o gravitate a omului care știe că nebulia unui decret poate întoarce pe dos viața tuturor alor săi. Și în pofida faptului că știe asta, nu se lasă. Muncește pămîntul, mai face și cîte ceva prin jurul casei, ca să nu se aleagă praful. Toamna, cînd se face vinul, te invită să te bucuri de must, dar și de lumea aceasta a satului, și te întreabă „Dom Cutare, ce părere ai, nu-i păcat să dispară cheștiile astea?”

În 1979, apare la „Cartea Românească” un volum de povestiri intitulat *Aventuri într-o curte interioară*. Autorul ei, absolvent de filologie, era ghidul ONT, colaborator extern, și pînă atunci publicase cîteva povestiri în revistele terare. Cartea se impune rapid și numele autorului devine cunoscut. Atît cunoscut cît se putea atunci, adică fără interviuri la televiziune, ci doar prin intermediul tirajului de cîteva mii de exemplare și al cronicilor literare. Era debut nu numai scriitor, ci și sigur, al unui scriitor care își găsisse formula rară de la prima carte și care înnoia multe în literatura contemporană. Au urmat volume de povestiri, romane, premii literare, prietenii, adversități, un prestigiu tot mai mare, iar în ultimii ani cîteva încercări dure care ar fi putut să-l facă un altul să se lase înfrînt. Nu și pe Mircea Nedelciu. Echilibrat și puternic, el a luptător căruia destinul îi pune la încercare prea des puterile.

Cristian Teodorescu: Domnule Nedelciu, toată lumea s-a bucurat după întoarcerea dvs. din Franța, crezînd că v-ați însănătoșit. Ce vi s-a întîmplat după aceea?

Mircea Nedelciu: La cîteva luni după autogrefa de măduvă osoasă pe care am făcut-o la Marsilia, au apărut niște efecte secundare, cicatriceale, de la chimioterapiile suportate. Aceste efecte s-au localizat la nivelul nervilor „cozii de cal”, adică undeva în partea de jos a coloanei vertebrale. Am făcut, la sfîrșitul lui iunie '96, o operație la coloană și de atunci nu-mi pot mișca picioarele, sînt deci imobilizat la pat. Trag speranța să-mi revin, fie prin gimnastică de reeducare, fie printr-o nouă operație, dar răbdarea mea este supusă la mari încercări. Sînt un om activ și suport foarte greu imobilitatea fizică.

C.T.: Eram convins că în acest an veți publica romanul despre care ați vorbit după întoarcerea în țară. Romanul experienței dvs. din camera sterilă din spitalul din Marsilia.

M.N.: Lucrez încă dinainte de '90 la un roman cu titlul *Zodia scafandru-lui*. N-am izbutit să-l termin nici în cele două lungi perioade de rezidență în Provence și nici în anii dintre ele, '92-'94, cînd m-am luat cu alte treburi. Acum am început să am impresia că pînă nu-l dau odată la tipar nu scap nici de boala asta nenorocită. Ar trebui să-i dau drumul așa, neterminat, cum este.

Cît despre faimoasa experiență din „camera sterilă” trebuie să vă spun că și eu, cînd am aflat că va trebui să stau izolat o lună după autogrefă, am avut impresia că voi avea o experiență psihică deosebită: mi-am pregătit chiar un caiet pe a cărui copertă scrisesem *Jurnal din camera sterilă*. S-a dovedit însă că nu era vorba decît de o izolare biologică, microbiologică, mai bine zis. În rest, nici un fel de izolare: telefon, televizor, un perete de sticlă și interfon pentru a comunica cu eventualii vizitatori. Și vizitatorii și telefoanele din țară s-au multiplicat imediat ce am intrat în camera sterilă. Mă simțeam ca într-un dispecerat de turism internațional. Tot la un sfert de oră eram întrebat cum mă simt, fie de un medic, fie de un vizitator, fie de un prieten la telefon. Ce izolare? Am dat și interviuri telefonice pentru Radio România în timpul Tîrgului de carte „Gaudeamus”, de anul trecut. N-am scris nici un rînd în caietul ăla pregătit dinainte. Așa că nu cred că am spus eu că voi scrie un roman al experienței din camera sterilă.

Probabil că experiența în sine, mai degrabă din săptămîna în care am fost reanimat și terapie intensivă, va urma în propozițiile pe care le voi scrie de aici încolo, dar nu-mi place în mod deliberat să fac o descriere ară a ei. *Zodia scafandru-lui*, în schimb, trebuie încheiat și publicat cît repede. Trebuie. Deocamdată durerile, angoasele mă cam împiedică să mă concentrez pentru a încheia text și a fi și mulțumit de el.

*C.T.: În '79, cînd v-a apărut primul volum de debut, erați liber profesionist. Simțea în cartea aceea, *Aventuri într-o curte interioară*, o libertate pe care personajele izbuteau să și-o cîștige pînă la o existență nesigură. Tinerii povestirile acelui volum nu erau neadaptabili, ci niște persoane care voiau să se adapteze oricum. Aveți vreo legătură cu propria dvs. condiție atunci?*

M.N.: „Liber profesionist” e un termen de a spune că trăiam din expediții. Făceam pe ghidul la ONT, mai făceam cîte un trimestru la cîte o stație din provincie. Mi-era și rușine de părinți: ditamai omul de aproape 40 de ani și nici tu casă, nici tu familie, nici tu serviciu. Eram tocmai bucurat să luau la „parazitism”. De altfel, în septembrie publicasem în *Revista* o povestire. În noiembrie am și fost arestat pentru „trafic de valută”. Am stat 2 săptămîni în Rahova și nici acum nu știu de ce am fost arestat. Aia a avut doar aspect drept comun. Așa că în primii șapte ani de la terminarea facultății am avut o existență marginală, am refuzat în mod activ integrarea socială în formele care se ofereau. Singurele lucruri adevărat importante erau pentru mine literatura și... cenaclul „Junimea”. Vreau să spun că nici nu țineam neapărat să public ce scriam, dar mi se părea tot o „integrare”, o „curtizare”. Preferam să citesc textele mele celor câțiva prieteni, eram bucuros de receptarea lor critică și de a publica și o receptare oficială.

Așa că libertatea aia interioară, celui aflat în perpetuă nesigură socială, care se degajă din prima carte, avea o legătură cu condiția autorului ei. Tot ce scriem are legătură cu condiția noastră.

C.T.: În discuțiile noastre din ultimii ani ai deceniului trecut reveniți cu cuvînt care azi, din păcate, s-a desprins din pricină că a fost întrebare prea des, de multe ori prostește

M.N.: Într-adevăr o obsesie con-
ta a mea a fost „rezistența la manip-
re“. Mă înspăimîntă cît de vulnera-
a este ființa umană la această armă
he și periculoasă, perfecționată în
ap, perversă și nevăzută care este
nipularea. Cînd omul începe să
ioneze împotriva propriilor interese
d convins că face exact ce crede el
e bine să facă, mai ales cînd manipu-
ea se exercită asupra unor mase de
ivizi ce par normali luați fiecare în
te, disperarea celui lucid îl îndeam-
să reacționeze cumva. Pentru mine,
i ales după ce am descoperit că lite-
ura, cuvîntul scris în general au un
re potențial manipulator, a devenit
rtre important ca, tot prin scris, să
nunic cu cititorul pentru a-l ajuta să
ste la manipulare, să-și folosească
tea ca armură împotriva manipu-
i.

C.T.: Cineva spunea că generația noastră, care s-a născut în perioada alitarismului, n-are idealuri politice proprii, din pricină că noi n-am luat te la luptele unei ideologii care au prelat instalării unicei ideologii posibile p de cincizeci de ani. Așa să fie?

Jourdain, iar ANL nu intră în Parlament. Faptul că din societatea românească a lipsit dezbateră politică timp de aproape 60 de ani a lăsat urme, firește, dar indivizii nu sînt toți la fel și, se va vedea, în curînd se vor descoperi încet-încet și dezbateră se va relua șontic-șontic. În ce privește strict generația noastră, e drept, noi am fost nevoiți să îmbrățișăm mai întîi acea solidaritate cauzată de frică, solidarizarea prin egalizare, prin ștergerea diferențelor, prin masificare. Ne-am apărât doar. Acum, cînd se pune problema să fim activi, solidaritatea nu mai poate veni decît din recunoașterea și respectarea diferențelor, din exploatarea constructivă a diferențelor, a complementarităților și, sentimental, unora li se pare asta o pierdere!

M.N.: Un reper printre altele, preluat critic, uneori parodiat. În fond, literatura se hrănește din literatură. Virgiliu l-a citit pe Homer, Dante pe amândoi și tot așa. Cu textualismul am avut mai întâi o relație de studiu, în facultate. Pe urmă, după ce publicasem câteva cărți și mai apăruseră și alți prozaatori optzeciști ne-am trezit cu textualismul ca etichetă. Ni se aplica uneori ca acuză de cosmopolitism. Am tot explicat lucrurile astea și atunci, prin reviste ca *Echinox* sau *Vatra*, dar dezbateră nu mai e de actualitate. Reiau: pentru mine textualismul a fost un reper printre altele, nici măcar în primele trei ca importanță.

M.N.: Păi n-am fost angajat pentru că nu te puteai angaja pe vremea aia în presă fără carnet de partid și eu nu aveam așa ceva. Am rămas deci colaborator, am avut, cîteva luni, o rubrică. Încet-încet revista a virat spre stilul radical-roșu săptămînist, fără să ajungă însă chiar ca *Săptămîna*. Semnăturile tinerilor autori de calitate au început să se rărească, iar eu am găsit pretextul de a o rupe definitiv cu revista în momentul în care, la moartea lui Radu Petrescu, de care eram foarte afectat, am considerat că nu s-a acordat destulă importanță evenimentului.

M.N.: Nu, pentru că nu eram membru de partid. De fapt, unii scriitori mai în vîrstă, dintre cei care aveau și oarecare putere de decizie, considerau și ei că e jenant să fiu angajat ca muncitor necalificat la librărie, dar nu se putea trece peste regulile scrise și nescrise ale sistemului. Cu Balăiță, directorul de

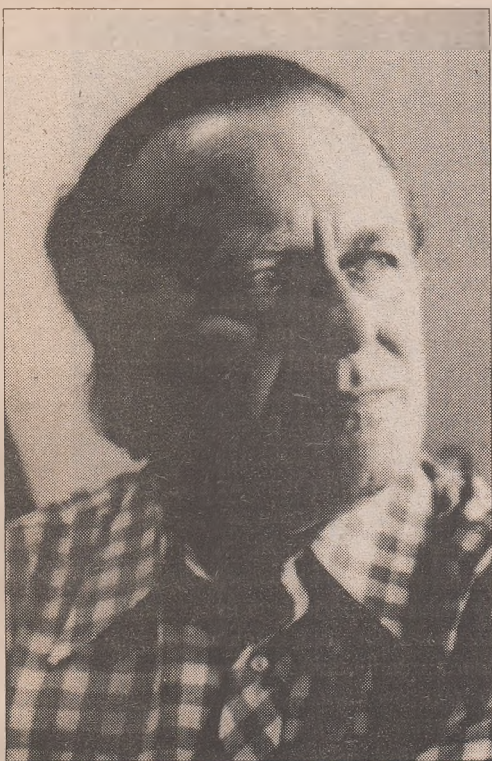
M.N.: Da. Acolo, la librărie, am supraviețuit, se mai putea respira cîteva ore pe zi, mai ales după ce la depozitul editurii fusese angajat Iaru și, pe urmă, și Dan Stanciu. În plus, deși pe vremea aceea nu se practica propriu-zis profesia de librar, am avut pe atunci timp să mă gîndesc cum ar trebui să fie și mai tîrziu mi-a prins bine.

M.N. Păi, îl așteaptă un efort important de adaptare, de acumulări la nivelul cunoștințelor, cum ziceam, tehnico-juridice, apoi la nivelul mentalității civice, la noile formule mediatice, la piață etc.

M.N.: Da. Imediat ce voi putea s-o termin o voi trimite unui editor.

C.T.: Domnule Nedelciu, în încheiere le atrag atenția celor care m-ar putea învinui de exces de protocol, făcându-mă că uit, chipurile, că sîntem prieteni și că ne tutuim de mulți ani, că, pur și simplu, cred că interviul nostru ar putea fi tulburat de impresia cititorilor că sînt martorii unei conversații înregistrate, făcute publică după aceea. Într-un interviu, se presupune existența unui al treilea, cititorul, care s-ar simți exclus din discuție dacă ea ar avea loc în termenii unui exces de amicalitate. De fapt, apropo de manipulare, cititorul s-ar simți într-o situație falsă.

Figure 1

Emil MANU

Fragmente de

7 ianuarie 1985. Vizită, oarecum, fructuoasă, la Editura Sport-Turism. Discuție, amical-introductivă. Solicit ilustrarea cărții mele, „Spațiu Etern“, cu 20-30 fotografii alb-negru (pentru că „altfel nu se poate“; cele color costă prea mult). Directorul e un om de omenie, un spirit larg; a reușit să facă o editură bună, să scoată cărți frumoase. Îmi destăinuie unele necazuri de interior; niște „lichele“, zice el, l-au „turnat“ la Consiliul Culturii „că face și drege“, dar ancheta n-a găsit nimic „deformat“ și, „turnătorii“ au primit „vot de blam“. Discutam apoi despre cărțile lui (că s-a apucat să scrie la bătrânețe): un roman, păstrat în depozit, o evocare a Bucureștiului (*Destine*), un nou volum de versuri. Îi urez succes. La despărțire, mă roagă să scriu despre cartea lui de versuri, apărută anul trecut. *Să scriu oricum, chiar negativ, numai să scriu.* Îmi vine în minte un fapt, ce trebuie amintit și cunoscut, ca un caz unic în literatura română și anume că Eugen Ionescu, azi „marele dramaturg francez, de origine română“, a scris o prefață la un volum, neînsemnat, de poezii al lui Ion Th. Ilea, despre minerii, prefață prin care îl *desființează* pe autor. Cartea a avut un succes de librărie extraordinar, pentru că, toți cumpărătorii au citit numai numele semnatarului prefeței (Eugen Ionescu) și nu au parcurs, prin lectură atentă, restul. Sau, au crezut că negația e numai un joc ionescian.

Toată întâmplarea aceasta ține, într-un fel, și de literatura absurdului.

De dimineață, am întrebat-o pe Lucia Demetrius, la telefon, ce mai face. Mi-a răspuns că, sâmbătă după-amiază, a plâns de frig, în casă. Și la noi e frig, o temperatură de lagăr de concentrare.

12 ianuarie 1985. Az-noapte a nins, ca-n romanele rusești. Dimineața, strada era feerică; dar ce păcat! În casă era frig. Anul acesta nu se mai dă căldură decât noaptea, ziua înregistrăm 8-9 grade. Într-o asemenea temperatură de lagăr nordic, nu poți lucra nimic. Am auzit că, în unele arondismente, femeile se scoală și gâtesc noaptea, pentru că ziua gazele n-au putere (flăcările pâlpâie și se sting mereu).

La ora 8 nu curgea apa și m-am bărbierit cu apă minerală. În timpul zilei mă îmbrac gros și-mi pun chiar un halat de lână.

Mi-a telefonat Theodor Vărgolici, colegul meu de la Institut, acum redactor-șef la Editura Minerva, cerându-mi o prefață (20 de pagini) la un

volum *Bălcescu*, programat să apară în B.P.T. în 1985. În alte împrejurări aș fi refuzat invitația, Bălcescu fiind un subiect în care alții sunt specializați, dar nevoia de bani mă obligă să fac un efort, să-mi las alte lucrări mai comode (pentru specialitatea mea). Pentru Radio trebuie să scriu recenzii la cărți ilizibile și, desigur, recenzii cât de cât favorabile. Cel puțin aici „verba volant“; mai grave sunt invitațiile și mai ales indicațiile de la ziare și reviste.

21 februarie 1985. Am întrerupt *Jurnalul*, plictisit de tot ce se întâmplă în jur. Frig, frig, frig - gazele sunt insuficiente, în casă realizăm abia 10 grade.

A murit poetul Grigore Hagiu, sufocat de gazele arse; își lăsase focul aprins în sobă și a închis locul de aerisire; de seara până dimineața s-a consumat tot oxigenul din cameră. Tragic! Poetul imobilizat, aproape inert, a asistat, cu un sentiment de trăire, *absolut tragic*, la moartea lentă a soției, care „dormea“ alături. Pe el l-au găsit în comă.

Pe 15 februarie a murit și poetul Victor Torynopol (Florescu): congestie cerebrală și hepatită cronică. Plecase de acasă să-și scoată pensia de la C.E.C. A intrat într-o frizerie (P-ța Dorobanți) și i-a venit rău. Frizerii au chemat Salvarea și Victor a fost dus la Spitalul de urgență, de aici la Clinica neurologică de la Colentina. A murit neștiut de familie. Ileana, soția, crezându-l rămas la un prieten, s-a alertat târziu, abia sâmbătă. L-am privit pe catafalc, la Biserica Boteanu; dormea cu același zâmbet știut, crispat acum pe buzele vinete, într-o atmosferă glacială (-10 grade). Au fost foarte puțini prieteni și familia. Nimeni de la Uniunea Scriitorilor, nici de la Ministerul de Externe (și doar fusese ambasador în Argentina, Consilier de legăție la Paris, la Berna, la Fenian (în Coreea) și scrisese o foarte frumoasă carte despre Franța).

Rețin o mărturisire a lui Victor, la un pahar de vin roșu, de Murtfatlar, la o cârciumă a fraților Chivu, unde ne-am întâlnit și cu Feri Păcurariu, mai în vârstă, deși coleg de facultate cu noi (Feri fusese și el Ambasador al țării în Argentina, în Grecia și nu mai știu pe unde). Mărturisirea lui Victor e interesantă pentru istoria adevărată a literaturii române contemporane.

Pe când Victor era Consilier cultural la Ambasada noastră din Paris, Editura Gallimard, prin poetul și literatul, bine orientat, în toate literaturile lumii, Raymond Queneau (prieten cu Ion Caraion, care i-a și tradus poemele în 1979, în colecția „Cele mai frumoase poezii“ Edit. Albatros), redactor și editor al colecției *Encyclopedie de la Pléiade*, prestigioasă întru totul, a cerut Ambasadei române din Paris să facă rost din țară de un articol sintetic asupra literaturii române, care să fie publicat în această panoramă, deosebit de importantă ca difuzare (literatura noastră având, atunci, în 1957, așa cum are și acum, nevoie de pro-

iectare pe plan universal, prin valorile ei incontestabile, dar necunoscute din lipsa unor lucrări de referință, tipărite în cadrul unei mari și autoritare istorii literare). S-a cerut, îmi spunea Torynopol, Ministerului de Externe de la București, să comande o asemenea lucrare unui profesor universitar sau unui critic român, bine informat, bine dotat în materie, și, cu un sentiment atașat sincer de valorile literare românești. Bineînțeles că Ministerul de Externe n-a făcut nici cel mai mic efort de căutare a unui autor care să scrie o asemenea sinteză. Torynopol a cerut din nou o realizare cât mai rapidă a acestei mici istorii literare. Dar n-a primit nici un răspuns. Era în anul 1954 sau 1955. După a zecea intervenție scrisă, și după multe telefoane, văzând că Ministerul nostru de Externe nu este deloc interesat să facă acest serviciu țării, în acest sens, Editura Gallimard era liberă să comande unui istoric literar din diaspora românească un asemenea studiu. Și, astfel, Editura a comandat lui Virgil Ierunca acest articol, de care Ambasada noastră și Ministerul de Externe de la București nu s-au interesat. Virgil Ierunca l-a predat Editurii probabil în câteva zile, și astfel a apărut acest articol despre Literatura română în susnumita colecție, în 1957. Textul publicat de Ierunca nu prezenta - cum era și firesc, în cuvinte prea măgulitoare pe scriitorii comuniști. Resortul cultural al Ambasadei a primit un afront din partea Ministerului de Externe, care era nemulțumit de conținutul studiului, foarte serios ca orientare estetică, al criticului. Și la București s-a inițiat o campanie de presă împotriva lui Virgil Ierunca. Printre criticii care au luat cuvântul a fost și G. Călinescu, foarte supărat pe faptul că Ambasada noastră n-a fost „vigilentă“ și n-a procurat un text adecvat din țară.

Același lucru s-a întâmplat și cu alte lucrări similare, apărute în Franța, ca *Histoire générale des littératures*, unde s-a tipărit tot un studiu al lui Virgil Ierunca (1961), Editura Quillet, dar la acea dată era un alt consilier cultural, al cărui nume nu i l-am cerut.

Revin. Un preot grăbit a dat câteva citate dintr-o carte de ritual, improvizând o rugă finală. L-au înmormântat la Lugoj în cavoul părinților. Costică Ionete s-a dus și la înmormântare. Au fost buni prieteni, aproape frați. O priveam pe Ileana - soția lui Victor - complet debusolată și rămasă foarte singură.

Mă gândesc, cu mult fior, că moartea a fost generoasă cu Victor; putea să rămână paralizat pentru mulți ani. Am publicat în „România literară“ de azi un articol despre Victor și Opera lui, plin de tristețe și plin, mai ales, cu lacrimi interioare.

1 mai 1985. N-am mai putut scrie nimic de câteva luni, în afara cronicilor și recenziilor comandate de reviste; la radio am dat texte convenționale, pe care, după un timp, nu mi le-am mai recunoscut și le-am repudiat. Să rezum ecourile lunilor de întrerupere a jurnalului.

A murit profesorul Pompiliu Marcea. Mai exact s-a sinucis: a fost găsit înecat în lacul Herăstrău, lângă restaurantul Bordei. „Folclorul“ scriitoricesc dă explicații paradoxale: 1) S-a sinucis din cauza unor neînțelegeri familiale; 2) S-a sinucis din cauza unor presiuni de ordin politic, el fiind autorul unor articole negative la adresa rușilor. Marcea, într-adevăr, scrisese un răspuns la acuzațiile de antisovietism, tipărite în „Literatura noastră“, cu referire la romanul lui Dumitru Popescu, *Pumnul și palma*.

Institutul „G. Călinescu“ s-a mutat iar; clădirea din strada Frumoasă a tentat pe cineva din conducerea administrației de stat, sau a fost repartizată unui ambasador, de culoare, pentru valută. Era casa mult boierească a lui Barbu Catargiu. Noul local e deasupra Teatrului Municipal (Clădirea e fosta Liga Culturală a lui N. Iorga.) Au fost aglomerate, aici, aproape toate instituțiile umaniste de cercetare. Am trecut pe acolo: colegii mei mai tineri cărau mobilă, ștergeau geamurile, curățau parchetul. Mobila franțuzească, moștenită din vremea când era director G. Călinescu, e risipită acum în încăperi neutre, decorul dominat de oglinzile de Murano s-a stins, iar tablourile, de certă valoare, sunt, acum, înghesuite în camere mici, fără lumină; a dispărut unitatea armonică a mobilierului. Mai trist e faptul că a dispărut și entuziasmul pentru cercetare.

Mi-au sosit din Franța (cadou de la Librăria 123, din Bd. Saint-Germain, Paris) două cărți extraordinare, vol. III din „Histoire des croyances et des idées religieuses“ a lui Mircea Eliade și un excelent ghid al literaturii franceze de azi a lui Jean Claude Berton. Ghidul se citește ca un roman. Mă gândesc cu tristețe că multe lucruri din literatura franceză îmi sunt necunoscute! De câțiva timp la noi nu mai ajunge nimic din Occident și trăim izolați de marile culturi europene!

Am citit ultimul roman al lui Octavian Paler (*Un om norocos*), senzație de ancorare într-o mare parabolă; fiecare rând, fiecare relatare epică are o adresă politică, ce a scăpat la supracontrolul editorial. Și totuși, romancierul Paler e întrecut de eseistul Paler!

Am fost ieri la redacția „României literare“ să duc un articol (17 pag.) despre „Poezia sentimentelor civice“. Redactorul șef adjunct m-a rugat să înlocuiesc rândurile dedicate lui Adrian Păunescu, numele lui fiind pus la index. Am aflat că Păunescu a condus acolo 10 zile, la Ploiești, un spectacol al Cenaclului Flacăra pe un mare stadion; începând să plouă, solidul poet nu a ascultat sfaturile organizatorilor ploieșteni și n-a întrerupt spectacolul. Pe ploaie și furtună s-au stins luminile, vântul a luat copertina tribunei și a aruncat-o pe spectatorii speriați, care au alergat prin întuneric spre ieșire. Din cauza busculadei, câțiva copii au fost călcați în picioare. Păunescu a devenit prin acest dezastru o „persona non grata“.

S-a sinucis poetul Ion Lotreanu.

7 aprilie 1985. M-a vizitat joi poetul Al. Jebeleanu de la Timi-

jurnal

șoara, cam de o vârstă cu mine; mi-a adus un manuscris de 300 de pagini, un fel de ediție definitivă a „operei” lui poetice, ca să-i fac o prefață. Am acceptat cu greu.

13 august 1989. Am găsit acest *Jurnal* abandonat între stivele de dosare cu manuscrise și încerc să-l reiau.

Îmi caut, prin maldăre de dactilogramme, câteva articole și eseuri, pentru un nou volum de critică. Așa de greu se intră într-un plan editorial!

Am sub tipar un volum de versuri cu un titlu imposibil pus la repezeală. Cartea se numea inițial *Ultimele lumii violoncele*. Mi s-a cerut să schimb titlul, pe motiv că e defetist, nu e deloc constructiv și optimist. Am oferit un altul, ca să ies din impas: *Introducere în utopia nopții*. Au sărit ca arși. Li s-a părut că volumul meu ascunde ceva, că are un subînțeles și mi-au cerut un alt titlu. Am dat titlul unui poem *Ora reveriilor*. Bine că a intrat la tipar; în toamnă o să fie în librării. Cred.

Am depus acum doi ani și eeva un volum de istorie literară (*Ipoteze istorico-literare*) și nici azi n-a putut intra într-un proiect de plan. Am scris lui Bălăiță (directorul Editurii Cartea Românească) o scrisoare drastică și am obținut o slabă promisiune. E aici redactor șef un om rău (L.C.) care mă dușmănește, nu știu de ce. Mai aștept. Lucrez intens la cartea cerută de Editura Reclam din Leipzig. Dar și aceasta merge greu, pentru că nu am bani pentru dactilografiere, fiind un volum antologic, întins pe circa 350 de pagini, de texte comentate. Legăturile cu editura germană sunt greoaie. O parte din corespondență s-a pierdut pe drum. N-am primit încă, spre semnare, contractul. S-o fi pierdut, pe undeva, prin birourile de control ale cenzorilor români?

Am în gând o carte despre America, despre omul american, despre mentalitatea americană. Am strâns mult material și am făcut observații personale în cele două luni pe care le-am stat în martie-mai 1988 la New York. Aceste lucruri mă obsedează mai ales acum, raportând totul la mentalitatea „omului sovietic” (dacă poate exista acest om), după documentarea sumară pe care am întreprins-o în cele două săptămâni, în anul 1988 (iunie), la Moscova, Minsk și Kiev.

Mă gândesc la o carte „Pe urmele lui Ion Minulescu” pentru Editura Sport-Turism; la un roman („Ordinul Jartierei”) din care am scris aproape un sfert. Mă gândesc de asemenea la o amplă selecție a versurilor pe care le-am scris până acum, dar nu mă mai caută vechiul meu optimism pe care-l credeam incurabil!

Nu mai pot colabora la mai multe reviste cum o făceam acum zece ani, pentru că s-a schimbat climatul ideologic al presei, nu mai pot ceda insistențelor redacționale de a fi pe linie, de a lăuda cărți lipsite de orice noimă, sau de orice idee estetică. Am rămas încă un colaborator fidel al „României literare”, al „Vieții Românești” și al Radioului.

5 mai 1990. Ziarul „Viitorul” mi-a publicat două poeme cenzurate din volumul *Ora reveriilor* la o rubrică ce se intitulează „Oaspeți de seamă ai ziarului nostru”.

Am depus la Cartea Românească o ediție a poemelor din exil ale lui Ion Caraion, cu titlul „Apa de apoi”. Atât George Bălăiță, fostul director cât și Magdalena Popescu Bedrosian, directoarea de acum, mi-au promis editarea rapidă a volumului. Intenționez o ediție mare, cuprinzătoare.

Cu Șerban am fost în luna martie (două săptămâni) în Berlin și Leipzig. Am locuit la Eva Behring, care s-a dovedit o gazdă binevoitoare și apropiată. La Leipzig, la Editura Reclam, am avut discuții finale la cartea mea „De la folclor la literatura cultă românească”, cu D-na H. Rost, o femeieșcă foarte drăguță și, îmi permit să o consider, și corectă. Cam rece și distantă, totuși, față de Eva, care e de-a dreptul o prietenă. D-na Rost mi-a și plătit toate drepturile de autor: 2000 de mărci. Cu Șerban am fost zilnic în Berlin-West. O diferență, ca de la cer la pământ, față de Berlin-Est.

În aprilie, conferința națională a Uniunii Scriitorilor. O ofensivă țara multă rațiune morală a tinerilor. O ofensivă cam necontrolată, cam violentă. Poate, au dreptate!

Pe 20 mai sunt programate alegerile legislative libere. Vom vedea ce o mai fi. Sunt sceptic, foarte sceptic!

28 decembrie 1990.

Încerc să reiau „Jurnalul” cu sentimentul că și acest gen de scris e dificil. Plutește în jur o apăsare care-ți creează o stare de sfârșeală. Peste tot oameni nemulțumiți, dar și oportuniști ce fac din politică o carieră de moment, desigur o carieră de a cărei efemeritate sunt conștienți. Un exemplu. Dl. Piru, prof. univ. cu o pensie de 5-6000 lei pe lună, s-a „făcut” F.S.N.-ist, în Senat, de unde (spun gurile rele) mai încasează - tăcând, la ședințele de lucru - încă 10.000 lei și în plus girează (cu numele), conducerea ziarului-oficial al Frontului „Dimineata”, de unde mai încasează încă 10.000 lei, plus drepturile de autor din presă. E un om de 30.000 lei pe lună!

Pregătesc (e o obligație morală și de suflet în același timp) o retipărire a operei lui Ion Caraion, un volum de poezii din exil, e deja cules la Cartea Românească, un volum mai cuprinzător din opera antumă, la Editura Eminescu, și un volum de eseuri. Am mai dat Editurii Eminescu un volum de eseuri cu titlul *Lucrurile de taină* din opera lui Mircea Eliade. Nu știu când vor apărea. În tipografii e un mare haos, au prioritate autorii și editori privatizați, care au bani pentru prețurile mari ale operațiilor de imprimare și de legătorie.

În nr. 32/1990 din Luceafărul” am publicat un articol de 10 pagini despre Ștefan Baciuc. În „Viața Românească” nr. 3 un articol despre Ion Caraion, în nr. 5 al „Vieții Românești” scriu despre Geo Dumitrescu (la 70 de ani) și despre Marin Sorescu, lau-

Lidia LAZU

Și peste o mie de ani
voi ști cu precizie
cu cine și despre ce am vorbit
în acele nopți
luminate
de farul nemișcător al
speranței

Timpul meu s-a agățat
de vîrfurile corturilor
și filfîie cu aripi
tot mai colorate

și cu sunete aproape
de nesuportat
cum sînt ele venite
balcoanelor ermetic închise

unde se zăresc capete
aplecate și grimase
de lehamite

Pe iarba abstractă
de lîngă acel tufiș
pe treptele uscate
sau pe caldarîmul ridat
cu oamenii aceia aerieni
am ascultat povestea învierii
ce nu ni s-a dat

am cules-o noi literă cu literă
și ne-am lipit-o de piele
ca să ne intre în suflet

să putem repeta
la nesfîrșit iubirea
de aproapele

reat al Premiului Herder. Prefățez un volum de versuri al lui Christian Wilhelm Schenk, poet german, plecat din România, cu domiciliul în Germania, scriind și versuri în limba română. Prefățez o carte mică de Dickens, la o editură particulară.

Aflu dintr-o scrisoare a Valentinei Caraion că a murit, la Paris, G. Tomaziu, pictorul și graficianul căruia i-am cerut o copertă la volumul de poeme din exil ale lui Caraion. La televizor o emisiune dedicată lui Tomaziu de Dan Hăulică și Ruxandra Garofeanu.

Tomaziu dă un interviu. Poartă o cămașă neagră peste care a tras o flanelă roșie. Impresie foarte bună!

Au apărut în Editura Humanitas (director Gabriel Liiceanu), câteva cărți bune de Emil Cioran (*Schimbară la față a României*), Noica (*Jurnal de idei*), Monica Lovinescu (*Unde scurte*), Blaga (un roman postum, *Luntrea lui Charon*), Mihail Sebastian (*Cum am devenit huligan*).

5 ianuarie 1991. Anul cel nou a venit tot fără speranțe. Aceeași neîncredere în oameni, aceeași minciună publică. Copiii au plecat și în casă e pustiu fără ei. De-abia acum înțeleg pe tata când mă ruga, aproape că îmi cerșea, venirea, din când în când pe la el *acasă*. Singularul „acasă” era la el, la Manu. Lucu stă împreună cu Oana la „ei”. Și-a cumpărat (prin eforturile Puichii) un apartament în str. Știrbei Vodă, apartament pe care l-au aranjat foarte funcțional și modern. De anul nou și de casă nouă noi le-am dat o veioză de porțelan japonez, o piesă veche foarte prețioasă, pe care Lucu și-a așezat-o pe bi-

rou, vechi englezesc. Dinu s-a îndrăgostit lulea de o fată foarte frumoasă, pe care o adoră, și e mai tot timpul cu ea. Șerban, care locuia la bunica, și-a închiriat un apartament în Bulevardul Pieptănari, lângă complexul de cimitire Bellu. Dar mai mult e plecat cu Adrian, un coleg de facultate, la Sinaia. Dintre toți cel mai atașat de noi e Lucu. Ne vizitează zilnic; pe Dinu trebuie să-l chemăm noi. Șerban apare rar și fără un program fix.

În Editura lui G.S. a apărut în sfârșit *O poveste de Crăciun* de Dickens, cu o prefață a mea. Prețul 50 lei; cam piperat, dar să vedem cum merge treaba. Editurile particulare s-au ivit ca ciupercile.

Trăiesc din plin un marasm politic din care nu văd vreo șansă de ieșire. Presa noastră e în întregime inconcludentă. Nu apar - cu excepția unor documente politice senzaționale - contribuții artistice deosebite. La Cluj a apărut o revistă ce face totuși o figură aparte (cel puțin așa mi se pare) în balletul politic-ideologic al presei libere, revista „Apostrof” (redactor șef Marta Petreu), în care apar versuri de Radu Gyr și Nichifor Crainic, se publică un interviu cu Vintilă Horia.

De la Dorin Tudoran din S.U.A. (Philadelphia) am primit Nr. 1 și 2/1990 din revista „Agora”: „Continuare debilă” a celei publicate de Ion Caraion în 1947.

Am primit de la Valentina Caraion a doua parte din *Postumele* soțului ei, publicate în Xerox în Germania de Dr. Ion Solacolu, în suplimentul revistei „Dialog” nr. 78-79 din septembrie 1990.

**CRONICA
DRAMATICĂ**

*de Marina
Constantinescu*

Portret al teatrului de tinerețe

ÎN PERIOADA 24-28 noiembrie, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț s-a aflat într-un complex turneu la București, prezentînd practic într-o microstagiune toate producțiile sale teatrale din ultima vreme și care se joacă la sediu: „Mult zgomot pentru nimic“ de Shakespeare, (premiera cu care teatrul a deschis stagiunea), „Orfanul Zhao“ de Ji Junxiang, amîndouă în regia lui Alexandru Dabija și scenografia Irinei Solomon și Dragoș Buhagiar, „Jucăria de vorbe“ de Alexandru Dabija după Tudor Arghezi, regia - Alexandru Dabija, scenografia - Adina Panaitescu (un spectacol pe care l-a mai făcut regizorul la Piatra, cu ani în urmă, un spectacol poetic, de o mare deschidere pentru publicul de toate vîrstele) și „Antigona“ de Sofocle, montat de Mihai Măniuțiu în stagiunea trecută în decorul special al lui Mihai Mădescu și cu costume semnate Doina Levintza.

Acest turneu mi se pare important din mai multe puncte de vedere. Teatrul Tineretului din Piatra Neamț traversează, de cîțiva ani, o anume etapă în istoria sa, etapă care, după părerea mea, se încheie odată cu micro-stagiunea bucureșteană. Este limpede că după '90, teatrul s-a aflat în căutarea și definitivarea unui drum propriu, distinct în peisajul nostru, iar acest efort este laudabil. Atmosfera care a existat la Piatra Neamț este cunoscută de oamenii de teatru. Aici au lucrat Andrei Șerban, Iulian Vișa, Catalina Buzoianu, Silviu Purcărete, Victor Ioan Frunză, Alexandru Dabija, Alexandru Darie, dacă ar fi să amintim cîteva nume de importanți regizori, cu actori ca Horațiu Malăele, Maia Morgenstern, Oana Pellea, Coca Bloos, Florin Anton, Paul Chiribută, Ana Ciontea, Ion Muscă și mulți, mulți alții care au debutat și s-au format aici, care au ju-

cat în spectacole memorabile. Viața acestui teatru avea un ritm special, și de școală de teatru și de atelier de creație, în care căutarea, experimentul, non-conformismul se împleteau firesc în performanță. Pentru mulți dintre regizorii și actorii amintiți, Teatrul Tineretului a fost o rampă de lansare a valorilor și o certă carte de vizită. Înainte de '89, pe cei mai mulți îi regăseam în trupele cu firmă ale teatrelor din București.

Care este portretul acestui teatru, astăzi, la anul 1996? Încet-încet, Piatra Neamț s-a făcut din nou auzit prin festivalul pe care l-a organizat și care anul acesta în mai s-a împlinit ca formă și și-a reglat tonul pe o frecvență clară. Participanții la ediția din primăvară susțin cu argumente că Festivalul de la Piatra Neamț este la ora asta cel mai important pentru mișcarea noastră teatrală. Așadar, atenția s-a îndreptat din nou cu interes spre Piatra în primul datorită festivalului. Pe urmă, Alexandru Dabija se întorcea în 1995 în locul debutului, însoțit de o echipă de scenografi tineri și talentați, punînd, odată cu „Orfanul Zhao“, o temelie pentru noul drum. „Orfanul Zhao“ a fost cotelat la Gala Uniter, *cel mai bun spectacol* al stagiunii '94-'95, iar Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, *cei mai buni scenografi*. Acesta a fost un pas major. Inspirat a fost și Nicolae Scarlat, pe atunci directorul teatrului, care l-a invitat pe Dabija. Întîlnirea cu acest regizor și cu echipa sa a fost benefică pentru toată trupa, angajată în întregime în distribuție, în care actorilor cu experiența regretatului Ion Muscă sau Dan Corneliu Borcia și Liviu Timuș, li s-au alăturat foarte tinerii actori angajați din ultimele promoții de absolvenți. Stagiunea '95-'96 a debutat sub direcția lui Dan Corneliu Borcia care l-a solicitat pe Mihai Măniuțiu să monteze. Așa

s-a născut „Antigona“, realizată cu alți doi scenografi de marcă: Doina Levintza și Mihai Mădescu. În rolul titular joacă Oana Ștefănescu, actriță cu care Măniuțiu a colaborat foarte bine în „Richard III“ și „Omor în catedrală“. Și iarăși Alexandru Dabija care reia într-o versiune ușor modificată (și ca text) „Jucăria de vorbe“ într-o nouă distribuție. Stagiunea aceasta se deschide tot sub bagheta acestui regizor și a colaboratorilor săi scenografi cu „Mult zgomot pentru nimic“. Spectacolele enumerate aici și prezentate acum la București sînt deja cunoscute cititorilor noștri din cronicile apărute de-a lungul timpului.

Ce concluzii putem desprinde? Ca Teatrul Tineretului din Piatra Neamț este în primul rînd un teatru de regie, de scenografie, solid, modern, original, născut din colaborările unor figuri dintre cele mai importante ale momentului. Aceste elemente fundamentale, care au deschis în mod evident o altă cale teatrului, au venit din afară ca o infuzie vitală. Ce se întîmplă în interiorul trupe? Aici mi se par mie lucrurile încă tulburi. În majoritate tînără, trupa nu pare să aibă, decît cu prea puține excepții (în afară de Timuș și Borcia, nu se detașează cert, deocamdata, decît Tudor Tăbăcaru), nivelul solicitat de regizori. Nu este de neglijat efortul acestor tineri actori, dar el încă se vede prea tare, îi stînjenește în abordarea rolurilor, nu este asumat, ci, mai degrabă, iese în prim-plan. Dacă în „Orfanul Zhao“ această realitate nu era evidentă pentru că structura piesei avea doar două sau trei partituri, în „Antigona“ și mai ales în „Mult zgomot...“, unde există roluri consistente, apele se separă. Sigur că probele sînt complicate, sigur că ei sînt, mulți, la început de drum. Dar sînt lacune - cum ar fi simțul limbii (care cere o familiaritate cu proprietățile și sensurile

cuvintelor, o relație culturală cu ele) și rostirea cu care absolvenții cei mai mulți ies din Academiile de teatru. Acest lucru l-am observat încă o dată și la seminarul ținut de Radu Penciulescu la Arcuș. Aceleași dificultăți. Dacă șansele pe care le-au avut nu i modifică profund, atunci, mă întreb, *cine* și *ce* i-ar putea schimba?

Cred că în punctul acesta se află teatrul. Se poate că în perioada descrisă aici, unii dintre tinerii actori să fi acumulat și de acum înainte să fișească, să convingă. Nu mă pot pronunța. Aștept, însă, cu speranță. Și de aceea cred că se intră într-o nouă etapă, ce privește în mod direct trupa, modalitate artistică în care fiecare actor se raportează la un gînd regizoral extraordinar, la ce înseamnă și ce este un personaj sau altul. Actorii teatrului au fost inițiați la Școala de regie a lui Dabija sau Măniuțiu. Să vedem, de aici încolo, în spectacolele ce vor urma, cum și dacă se va conștientiza și mai apoi concretiza asta.

Ceea ce Alexandru Dabija a reușit să provoace la Piatra Neamț se apropie foarte tare de experiența lui Silviu Purcărete la Craiova. Spectacolele de la Teatrul Tineretului, în cap cu extraordinarul „Orfanul Zhao“, reprezintă repere teatrale majore în contextul fenomenului din țară (și nu numai). Succesul și performanța acestui turneu (care aduce în prim-plan și numele actorului Liviu Timuș, prezent în toate distribuțiile, într-o formă excelentă), dovedesc că Alexandru Dabija a cîștigat pariul cu el, cu teatrul, cu... Cinci zile am aplaudat, am admirat, ne-am bucurat, am analizat.

MUZICĂ

NU MULȚI sînt cei ce știu că Sfînta Cecilia este patroana muzicii, dar și mai puțini știu că ea este prezentă pe frontispiciul sălii de concerte a Liceului „George Enescu“ din București și că acesta este pus sub oblăduirea ei. De aceea, data cînd, de mai mulți ani încoace, școala își deschide porțile evaluîndu-și rezultatele în fața publicului coincide sau se învecinează cu sărbătoarea ei, 22 noiembrie. Începute mai modest, de data aceasta, „Zilele muzicale ale liceului George Enescu“ s-au extins la două concerte, pentru că numărul elevilor care merită să se facă auziți este atît de mare încît abia au încăput în cele două programe dense.

La o primă vedere mi-am zis că nu este decît o serbare școlară și nu reprezintă un subiect de articol; reflectînd, am conchis că dat fiind că din ce în ce mai mult această școală a devenit o prezență în viața muzicală, că ea nu mai este doar o instituție de învățămînt ci un centru în care munca pedagogică se îmbină cu practica artistică în sala de concerte, în competiții, pe rilele discului, și că problematica ei cunoscută se cuvine să fie cunoscută și în afara unui curent limitat.

În cele aproape 5 decenii de existență - primele sub numele neutru de Liceul de artă nr. 2 și de 25 de ani sub emblema numelui lui George Enescu - ea a trecut pe primul loc, printr-un corp profesoral de elită, prin tinerii pe care i-a pregătit pentru un viitor strălucit. Este de ajuns să-i amintesc pe regretații maeștri Ludmila Popișteanu - care a făcut epocă la catedra de pian - Adrian Sarvaș, George Cocea sau, în prezent, Mihaela Tomescu, Modest Ifînchi, Nicolae Biliurescu, Olga Szel, Dumitru Avachian, Ana Măria Crețan ș.a. Și cum o școală își face renumele prin rezultatele

Un tezaur de talente

ei, să spun doar că aici și-au însușit deprinderile fundamentale ale artei lor Angela Gheorghiu, Ion Marin, Silvia Marcovici, mai tinerii Liviu Prunaru, Florin și Gabriel Croitoru, Alexandru Tomescu și mulți alții.

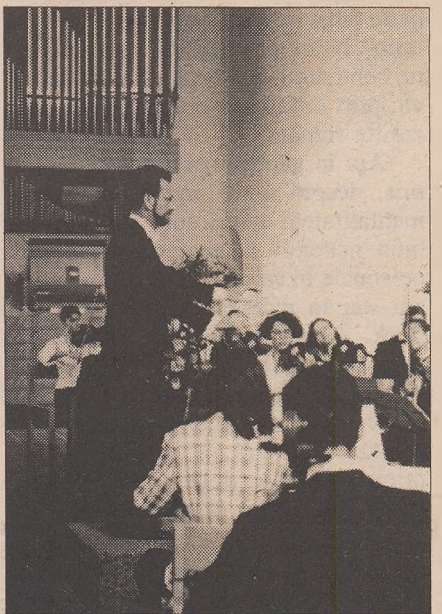
Dar ei sînt doar vîrful aisbergului, căci așa cum au demonstrat și cele două concerte din anul acesta continuitatea școlii interpretative românești este asigurată de generațiile noi care, fără hiatus duc mai departe promisiunile împlinite. Căci copiii pe care i-am ascultat, chiar și cei mai mici (clasele a III-a, a VI-a) au deja un palmares impresionant de premii naționale și internaționale, de concerte acasă și în străinătate, unii au chiar înregistrări - adică la vîrste atît de fragede au deja un trecut artistic.

Întrebarea este ce viitor artistic au? Vor intra în Academia de muzică unde va funcționa o nouă selecție și apoi vor intra în competiția nemiloasă a vieții. Din contradicția între aspirațiile elevului care se visează un Rubinstein sau un Menuhin, ambiția profesorului care, firesc, își dorește să plămădească un Rubinstein sau un Menuhin și realitatea dură a pieței muzicale care ceme numele ce se vor tipări pe afișe cu litere de o șchioapă, ies învingători doar cei lucizi. Cultura muzicală a unei țări nu se face numai cu vedete - acestea sînt excepții - ea se construiește prin contribuția marilor ansambluri, a pedagogilor valoroși, a artiștilor angrenați în cotidianul vieții muzicale. De aceea, societatea investește în educarea acestor categorii de artiști și școala are menirea de a forma nu numai ipotetici soliști,

ci muzicieni multilaterali care - fără complexe - să-și înțeleagă menirea, să înțeleagă că dăruindu-și talentul pentru desăvîrșirea unui ansamblu se desăvîrșesc pe ei înșiși și că a face muzică împreună este cea mai nobilă satisfacție. De aceea esențială este formarea elevilor și ca muzicieni de ansamblu, ceea ce nu sînt sigură că învățăceii, poate și unii profesori, acceptă pe de-a-ntregul.

În privința aceasta un rol hotărîtor le revine celor 4 orchestre (alcătuite după vîrste și puteri); profesorul și dirijorul Petru Andriesei duce cu o răbdare și o pasiune infinite o muncă sisifică - deoarece componența formațiilor (ca în toate ansamblurile școlare) este într-o continuă fluctuație: în fiecare an absolvenții pleacă și serii noi de instrumentiști le iau locul. Reușita este cu atît mai mare cu cît în pofida situației se cîntă curat, muzical, cu inteligență stilistică, cu un entuziasm ce transpare în sound-ul juvenil. Formația reprezentativă - selectată din vîrfurile școlii - este orchestra de cameră „Lyceum Strings“ care în cei 12 ani de existență a apărut pe scena Ateneului, a făcut turnee în străinătate, a realizat și un CD în Elveția, apreciat pentru precizia și eleganța interpretării.

Dar lupta eroică a profesorilor pentru ridicarea valorii actului educațional, sîrguința tinerilor ce se angajează pe acest drum dificil renunțînd la copilărie sînt deocamdată grav îngreunate de dificultățile materiale ale școlii. Bunul management al directorului, prof. Iulian Leventiu, care se sprijină în lipsa altor po-

Petru Andriesei și Orchestra de cameră „Lyceum Strings“ - Elveția, 1996

sibilități pe resursele proprii, pe sprijinul părinților și pe puținul asigurat de Ministerul Învățămîntului, nu este suficient pentru a răspunde cerințelor unui învățămînt civilizat: instrumente noi, accesorii suficiente, partituri, cărți etc. Iar sponsorii, în lipsa unei legi stimulative, nu se înghesuie să facă acte de cultură. Sponsorizarea unui meci de fotbal aduce o mediatizare pe măsură, o sponsorizare culturală rămîne într-un cerc restrîns; iată o temă de meditație pentru noul parlament dacă vrea să revizuiască o lege strîmbă și să pună în valoare tezaurul de talente, care altfel fie iau drumul străinătății, unde sînt bineveniți, fie se pierd în neantul indiferenței.

Elena Zottoviceanu

Visele lor americane

INTR-O cinematografie care, inevitabil, rimează cu acalmie, sfișitul de an ne-a pus în fața unor neașteptate evenimente. (Iată, deci, că putem spune „semne bune anul are“, și privind anul de la sfârșit spre început!)

Un eveniment a fost programarea, la televiziunea națională, în seara de 1 Decembrie, nu a vreunei „reluări“ împrumutate de la Bufta ci a unei premiere absolute, produse de Studioul de Film al Televiziunii: *Capul de zimbru*, de Nicolae Mărgineanu, cu un scenariu de Iosif Naghiu, după nuvela lui Vasile Voiculescu.

Voința de esențializare domină filmul, de la scenariul lui Iosif Naghiu - riguros și limpede, ca un cristal atent șlefuit -, și până la imaginea - de un echilibru meditativ - semnată de Adrian Drăgușin. Nicolae Mărgineanu a izbutit un inspirat discurs „despre demnitatea românească“, fără retorism, dar și fără teama de a „vedea idei“ (de pildă, sună o replică din film: „Noi, românii, facem din așteptare un eșec. Nu înțeleg de ce. Nemții știu să facă și din așteptare o victorie...“ „Așteptarea“ simbolică a filmului e plasată într-una din zilele celui de-al doilea război: un grup de ofițeri și soldați români *așteaptă*, sînt obligați să aștepte, „pînă la noi ordine“, izolați într-un peisaj selenar, într-un „loc mut“, pustiu și uscat (filmă în vulcanii noroioși de la Buzău), în care timpul va părea, și el, împietrit, suspendat.

Din frontul istoric, filmul alunecă în frontul - atemporal - al pildei morale. În acel loc straniu, vecin cu linia frontului, în care moartea stă la pîndă, tăcută, sau își trimite ca mesager un iepure schiop -, apare, în trecere neoficială, un general neamț (Andrei Finți, la o nouă vîrstă, cu o nouă greutate), un personaj decent și distins, care le oferă ofițerilor noștri cătrăniți

Capul de zimbru • Producție a Studioului de film al SRTV • Regia Nicolae Mărgineanu

Cinemaubuit • Festival organizat de Academia de Teatru și Film și de Uniunea Cineaștilor

în săracie șampanie franțuzească și ocazia unei mese „civile“ între militari (ospaț la care remarcăm portretele fugare ale „ardeleanului“ Adrian Titieni și ale „poetului“ Romeo Pop). Generalul e însoțit de un maior (Alexandru Jitea, ambiguu-persuasiv), împătimit de filatelie, euforic posesor al unui timbru de o uriașă valoare, un „cap de zimbru“ achiziționat „pe nimic“ pe coclaurile moldave (de unde, „între timp“, zimbrul - acest animal „mîndru, demn și frumos“ - a dispărut). La ospațul auster de pe front va dispărea și timbrul. „Din această încăpere nu iese nimeni pînă cînd timbrul nu va fi găsit“, hotărăște colonelul român, jucat de Remus Mărgineanu cu o privire sfredelitoare, cu o demnitate tensionată și cu o deznădejde bine stăpînită. Ca un samurai înainte de harakiri, colonelul începe prin a se auto-percheziționa (un detaliu emoționant: cele cîteva fotografii de familie care se zăresc, o clipă, în acest moment de disperare și umilință). Toți se supun degradantei percheziții cu o singură excepție: un tînar căpitan (înzestrat de Dragoș Pîslaru cu un mister special) care, în punctul de intersecție dintre luciditate și nebulie refuză percheziția și își îndreaptă pistolul spre tîmplă („Cuvîntul de onoare al unui ofițer e de ajuns.“). Timbrul se va găsi, rătăcit pe la bucătărie, iar nemții vor pleca „cu o imagine neștersă despre onoarea noastră, care nu mai există...“ Adevărul, relevă filmul, e de fapt mult mai complex și mai sucit decît l-au înțeles „nemții“: un adevăr pe care autorii îl așază, în final, sub peteceta tainei.

Impresionează, la filmul lui Mărgineanu, linia nobilă, dar atît de firească, din profilurile personajelor principale, jucate de Remus Mărgineanu și Dragoș Pîslaru. Impresionează acuratețea desenului psihologic și modernitatea lui. Sentimentul, după vizionare, e acela că regizorul a reușit nu atît un film „istoric“, cît unul de presantă actualitate.

Cîtă dreptate avea Vasile Voiculescu cînd scria: „...nemurirea nu este o stare, ci o lucrare fără de sfîrșit“...

Celălalt eveniment cinematografic al săptămîinii trecute s-a numit *Cinemaubuit* (într-un cuvînt). Un festival al filmului studentesc din Academia de teatru și film, găzduit de Cinema „Studio“; un eveniment asupra căruia vom reveni. Deocamdată vom spune doar că *toate* cele 16 filme din competiție (scurt-metraje pe 35 mm) s-au dovedit pur și simplu admirabile! Spre deosebire de alți ani, cînd selecția era subminată de apăsate decalaje valorice și de o stare generală de bîjbîială, am avut, acum, revelația unor tineri cinești care au cinema-ul în sînge sau care au consumat - și asimilat - „de mici“ filmul pe pîine. Și nu în ultimul rînd filmul american. *Visul meu american* (de Teodor Oprea) se și intitulează filmul care a inaugurat competiția, și care e, într-adevăr, un „vis american“ pur sînge, pe care l-ar agrea, probabil, chiar și autorul lui *Wild at Heart*.

În fond, într-un fel sau altul, mai mult sau mai puțin mascat de „strategiile narrative“, cîte un „vis american“, se lasă ghicit în fiecare film al competiției. Dintr-o selecție compactă, unitară în diversitatea ei, am reținut în special seriozitatea „kieslowksiană“ din *Sala de așteptare*, de Laurențiu Ruscescu, arta tipologiilor percutante din *Sîmbătă seara*, de Radu Dragoș, ironia distrugătoare din *Grigore și Marieta*, de Cătălin Cocriș, frapantul simț al fantasticului de profunzime din *Fără pantofi în cer*, de Cristian Dumitru, grația inteligentă a unui „melo vivace“ în *Lepădații*, de Napoleon Helms... Toți regizorii competiției merită să fie reținuți, toți au datele genetice de a deveni nume: Titus Munteanu, Viorel Timaru, Cornel Loren Răducanu, Cornel George Popa, Alexandru Pleșca, Dan Rațiu, Sorin Bucătaru, Gabriel Bugnar, Eugen Leahu, Cătălin Dordea... Rămîne de văzut ce o să facă lumea noastră cu talentul lor (și talentul lor cu lumea noastră). Despre toți s-ar putea spune că au (deocamdată!) talent cu carul. Cum zicea Ilarion Ciobanu într-un interviu: caru-i mare, dar punguța-i mică! Pentru că a venit vorba de „punguță“, trebuie

CRONICA
FILMULUI

de Eugenia
Vodă

remarcată performanța organizatorilor (și, am înțeles din *speech*-ul rectorului Florin Mihailescu, în special a d-nei profesoare-decan Elisabeta Bostan și a directorului de festival Vlad Rădescu) de a consolida „întreprinderea“, găsind sponsori eficienți. De sponsori se leagă însăși existența civilizată a „manifestării“, inclusiv cochetul caiet program pe hîrtie velină (design Irina-Solomon și Dragoș Buhagiar). Lucrurile se prezintă însă mai puțin roz cînd constăți reprezentarea unor sponsori în juru, sau cînd citești, pe lista premiilor: „Marele Premiu, oferit de ProTV“! Este evident, sper, că nu discutăm aici persoane, ci principii. E o chestiune de principiu ca, la orice festival care se respectă, sponsorii să nu fie implicați în jurizare, iar MarelePremiu să fie oferit de festivalul însuși, și nu monopolizat de un sponsor anume, indiferent cine ar fi el.

Un alt lucru surprinzător: pe genericul (de un farmec retro) al festivalului se putea citi: „ediția I“! De ce ediția I? Pentru că acum am rebotezat operațiunea „*Cinemaubuit*“ (într-un cuvînt)? Și dacă peste cîteva ani vin alții și schimbă găselnița, cu *Cinemaubuit* (tot într-un cuvînt), atunci o luăm iarăși de la capăt, cu „ediția I“? Dar atunci, ediția cu sala arhiplină, la filmele lui Bosse și Laurențiu Damian, ce a fost? Sau ediția cu Șoptorean ridicîndu-și Oscar-ul, ce a fost? Sau ediția de după '89, zisă „Criza“, ce a fost? Adevărul este că, sub diverse forme și titulaturi, acest festival al filmului studentesc a rezistat, a reușit să supraviețuiască ani în șir. Și acum, în loc să se bucure că are o tradiție și că a reușit să ajungă la ediția X sau Y, (ar fi util, totuși, pentru anul viitor, să le numere cineva), festivalul susține că s-ar afla la ediția I și că tocmai a reinventat roata. Ceea ce nu e cazul.

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

CEL MAI important eveniment artistic al acestui sfîrșit de an este, fără nici o îndoială, expoziția Centrului Soros pentru Artă Contemporană. Organizată într-un moment dificil, cînd însăși existența Centrului a fost serios pusă la îndoială, expoziția continuă două tipuri de manifestări care s-au consumat în anii precedenți. Intitulată „Experiment, interferențe și prospeccțiuni în arta românească, anii '60-'90“, ea prelungeste, pe de o parte, expozițiile precedente ale Centrului Soros și, pe de altă parte, marea expoziție din 1993, „Anii '20-'40, între avangardă și modernism“. Ultimele trei expoziții ale Centrului Soros, cea de instalații video, Ol și Me(di)a Culpă, îi pun la dispoziție autori și tendințe din imediata contemporaneitate, iar „Avangarda“ se constituie într-un suport și un argument istoric. Ideea subînțeleasă a acestui proiect este că experimentul artistic funcționează ca o dimensiune ontologică a creației și că el reușește să înfrîngă, în timp, nenumăratele piedici exterioare și inevitabile inerții pe care fenomenul însuși le așază în fața necesității de înnoire. Chiar și în momentele istorice marcate de autoritarism și de opresiune, în care se încearcă reducerea artei la un simplu instrument propagandistic, experimentul nu poate fi suprimat cu totul și el continuă să se manifeste în pofida nenumăratelor adversități. Și în paralel cu estetica oficială, cu formele consacrate și cu miturile improvizate, el alimentează adevăratul spirit al creației și irepresibila dorință de a cuceri noi teritorii. Dacă anii '50 reprimă orice formă de libertate, inclusiv pe aceea a creației, și transformă arta într-un simplu comentariu politic și ideolo-

gic, anii '60 restaurează timid spațiul de exprimare și deblochează căile de acces către formele artistice asupra cărora plana suspiciunea de formalism. Fără a fi încurajați explicit, dar și fără a fi sancționați direct, artiști individuali sau grupați în jurul unor proiecte comune încearcă reconstituirea experienței artistice atît la momentele anterioare, cît și la spiritul timpului care impunea exigențe și aspirații noi. Momentul acesta este, de fapt, și punctul de pornire al expoziției, el fiind acceptat ca un adevărat reper pentru evoluțiile ulterioare ale artei noastre contemporane. Curatorul acestei manifestări, criticul și istoricul de artă Alexandra Titu, urmărește desăfurarea întregului fenomen într-o succesiune de planuri și pe mai multe niveluri. Ea înțelege experimentul ca proces global, ca atitudine mereu reiterată, dincolo de genuri și de specificitățile de limbaj. Pictura și sculptura, grafica și obiectul, colajul și instalația, acțiunea și arta video, deși atît de diferite ca motivație și ca expresie, sînt așezate laolaltă sub orizontul experimentalismului, nu în funcție de istoria lor mai veche sau mai recentă, ci în funcție de dinamica intrinsecă și de situarea artistului față de propriul său demers și de scopurile pe care și le fixează. În acest sens, experimentul este identificat atît în interiorul unor forme tradiționale prin istorie, prin limbaj și prin mijloace, cît și în lăuntrul unor experiențe recente, radical diferite prin tehnică, materiale, instrumentar și consecințe. Se poate vorbi, așadar, despre o dublă definiție a experimentului: una care se referă la atitudine, iar cealaltă care se referă la mijloace. Și din acest punct de vedere experimentalismul focalizează interesul mai degrabă asupra genului proxim decît asupra diferenței specifice. Pentru că ceea ce îl unește, de pildă, pe Horia Bernea cu Sandor Bartha sau pe Sorin Dumitrescu cu Teodor Graur nu este nicidecum o convergență a mijloacelor, ci o solidaritate a scopurilor. În ambele cazuri este evidentă lupta cu inerțiile formei, ale expresiei și ale memoriei, însă mijloacele și spațiul de referință diferă fundamental: în primul caz este vorba despre un experiment recuperator, ancorat într-o tradiție dinamică și deschisă, iar, în cel de-al doilea caz, despre un experiment proiectiv, orientat către experiențele internaționale și animat de ideea sincronizării. Dar dacă mijloacele diferă în mod radical, vocația înnoirii este comună și efortul investigației asemănător. De fapt, experimentalismul este asociat conștiinței creației și voinței de a repune în discuție mecanismele acesteia, fie ele mentale sau instrumentale. Și o componentă esențială a experimentului este procesul elaborării, exhibarea ipotezelor și abolirea atmosferei de mister care învaluiie ritualul nașterii formei artistice. Spre deosebire de artistul-demiurg care își ocultează investigația și propune universuri finite, marcînd cu fermitate granița dintre atelier și spațiul public, artistul experimental cultivă deschiderea și transparența, valorifică ipoteza și acordă o importanță covârșitoare procesului. El înlocuiește axioma cu virtualitatea și temperează presiunile absolutului prin su-

gerarea infinitului spațiu al *posibilului*. Continuitatea discursului, logica strictă a exprimării și constrîngerea la univocitatea lecturii cedează locul discontinuității asumate, echivocului voluntar și pluralității. Indiferent de natura sa, exterioară, mentală sau emoțională, *modelul* își pierde orice funcție reprezentativă și devine un simplu pretext, un cobai (ca să ne păstrăm în limitele experimentului) care este sacrificat ca mit, dar salvat ca esență pentru că experiența însăși conține și propria ei finalitate. Experimentul artistic nu aspiră, așadar, la o desăvîrșire ulterioară, el nu urmează a fi transpus la altă scară și în alte condiții, ci își este suficient sieși. Orice eșec, dacă în acest proces ideea de eșec are vreo relevanță, se exprimă inevitabil, ca să folosim o metaforă medicală, prin moartea *chirurgului* și niciodată prin aceea a *pacientului*. Cu alte cuvinte, investigația artistică, febrilitatea încercărilor și experimentarea ipotezelor nu sînt nici mai agresive și nici supuse ratării în mai mare măsură decît cele mai confortabile situări față de actul de creație. Pentru că și (sau mai ales) în cazul experimentului, care cultivă relativismul în detrimentul absolutizărilor, eșecul este exclusiv al artistului și nicidecum al *artei*. Cele denunțate, însă, de către orice proiect experimental sînt suficiența, stereotipia, lenea gîndirii și nenumăratele prejudecăți. Înainte de a fi coroziv, imprevizibil și destabilizator, experimentalismul este dinamic, fertil și conciliant. Și poate că performanța acestei expoziții, dincolo de imaginea cuprinzătoare pe care o sugerează, este tocmai ideea concilierii a ceea ce, la o primă privire, pare de neîmpăcat. Formele tradiționale coexistă cu cele alternative, artele vizuale cu cele ale spectacolului, tehnicile și materialele consacrate cu cele neconvenționale. Semn că *experimentul* este, înainte de toate, o stare de spirit și o probă de vitalitate care spulberă nenumăratele inerții și suspendă frontierele impuse mai mult sau mai puțin arbitrar.

PREPELEAC

de Constantin
Tolu

Cravata de mătase

ROMANUL lui Günther Grass, - *Peștele* (?). Nu mai pot să verific titlul exact, notă veche, data de 21.IV.1978. Ideea lui Grass e că bărbatul are „prestabilită” femeia lui, că se întâlnesc prin epoci, se iau, se ceartă, se despart. Metempsihoză. Chestii fumate de mult, *Adam și Eva* etc. Ar fi o prostie. Un subiect minor bun de serialele sud-americane de azi. Idee veche, deci. Dar germanul psihologizează recurând și la umor, - idee salvată prin inteligență, contrar exersatei tîmpenii narative în multe din prozele de succes ale lumii întregi. Cazuri de bărbați care se însoară cu *alta* și care tîrziu de tot *dau* de femeia potrivită din toate punctele de vedere și în cele mai neașteptate situații. Pentru că uneori găsești *femeia ta* în niște ființe complet degradate, de o cu totul altă condiție socială, materială, decît a bărbatului. Te pomenesci că *femeia ta*, încredințată ție de destin pe vecie, este o chelneriță arțăgoasă și nespălată la un birt popular, (pe care la noi o cheamă Gica și pe care toți mușterii o ciupest de c., cînd ea circulă cu amîndouă mîinile pe sus purtînd tãvile, să zicem).

Femeia lui Günther Grass, care, în primul rînd, este un autor neconvențional și foarte pătrunzător - femeia aceasta, cunoaște toate rețetele de gătit pește. Semn distinctiv. Bun. Așa merge.

Să presupunem, - Doamne ferește, mă bat peste gură - să presupunem că Majestatea Sa Regina U Lah Ti a Zorilandeii ne face cinstea de a vizita România în clocotul tranziției și că o înțîmpină ceremonios domnul Năstase (așa era pe timpuri, la 2 noiembrie 1996). Coup de foudre!!!! Cad pe loc ambii unul în brațele altuia!

În fine, s-au regăsit. Ducă-se tot, ducă-se Parlamentul!...

Günther ar bate palma. Nu putem jura de nimic.

*

* *

VOI COMITE, pe jumătate, numai pe jumătate, o mîrlănie, dar dezvăluirea face, fiind și istorică, fiind și atît de umană și fiind, la urma urmelor, ce ne salvează pe toți, înjosiindu-ne oarecum; cîteodată, nu mult, nu exagerat, însă neplăcut, totuși, dacă te mai afli în viață, sau dacă urmașii persoanei cu așa-numita comicărie s-ar mai afla și ei în spectaculoasa noastră existență, de toate felurile.

Să vă spui întîi persoana importantă, în acțiune, eroina propriu-zisă, care (aici reduc mîrlănia necesară) este actriță și, ca să nu se creadă, totuși, că născocesc, o cheamă M.R. O femeie plină de temperament, foarte spirituală și văduvă. Acum este în vîrstă, la pensie, vremuri grele. De nevoie, începe într-o zi să vîndă cra-

vatele unui mare om politic, defunct. Cravatele uitate sau schimbate la repezeală în buduar, - pipele, un ceas de buzunar elvețian, stilouri cu capac de aur, două sau trei cămași, o pijama de noapte mov de mătase chinezească. Le vinde pe rînd la *Talcio*. Un fost, un mare om de lume de pe vremuri, excelent cunoscător, care a scăpat nu se știe cum de pușcărie, tot umblînd prin *Talcio* o vede pe M.R. vînzînd ciudata marfă... Fostul nostru o cunoaște pe actriță, intră în vorbă cu ea, cercetînd cele trei, patru cravate, pipăind și-o cămașă cu monogramă, și nu-i spune nimic bieteii frumuseții, azi pensionară. În schimb umple a doua zi tot orașul că *persoana* vindea, fiindu-i pe vremuri amantă, lucrurile lui Titulescu. Oameni sîntem. Nimeni să nu ridice piatra. Să ne gîndim, curajos, în ce raporturi se află oricînd politica externă a unui stat și soarta lui, în general, cu viața intimă a celor ce o fac și cît de omenesc e, dîndu-i României strălucirea cuvenită, prin denunțarea atacării Abisiniei, să uiți la plecarea pe masa iubitei întineritoare ceasul elvețian care ticăie mai departe; sau să lași pe spătarul unui fotoliu de pluș, o cravată *pure soie naturelle*, *Le Gascogne* galbuie la culoare, și să-ți pui la gît alta, întunecată, pentru recepția ce urmează la ambasada Argentinei, din setul de cravate păstrate cu grijă pentru orîșice eventualitate în

„cuibușorul de nebunii”. Cezar, înainte de a trece Rubiconul și de a rosti istoricul *Zarul a fost aruncat*, ... Cezar,... istorie apocrifă,... Poate cu alt prilej.

*

* *

EXITUS. (11 martie 1979) ca o ieșire a eroilor din impasul istoric creat.

Asta se spune și la moarte și la ieșirea din orice, din aeroport, scurt, în această limbă imperială ce pare să discute fără nici un fel de emoție cu eternitatea, cu moartea, ca despre niște afaceri.

*

* *

CE-AR FI să numărăm timpul, invers, ca-n raport cu nașterea lui Cristos, cînd socoteam 76, 75, 64, 43, 28, 15, 4, 3, 2, *Înainte de nașterea lui Cristos*. Să zicem și noi că ne aflăm în ultima decadă a mileniului doi, și să numărăm, 3, în loc de 1997, 2, în loc de 1998, 1, în loc de 1999, iar la două mii să punem zero, și mileniul al treilea să înceapă încă din anul 2000 împlinit cu cifra 3000, iar numărata în jos. S-ar putea să-i ajungem pe egipteni.

Ocean

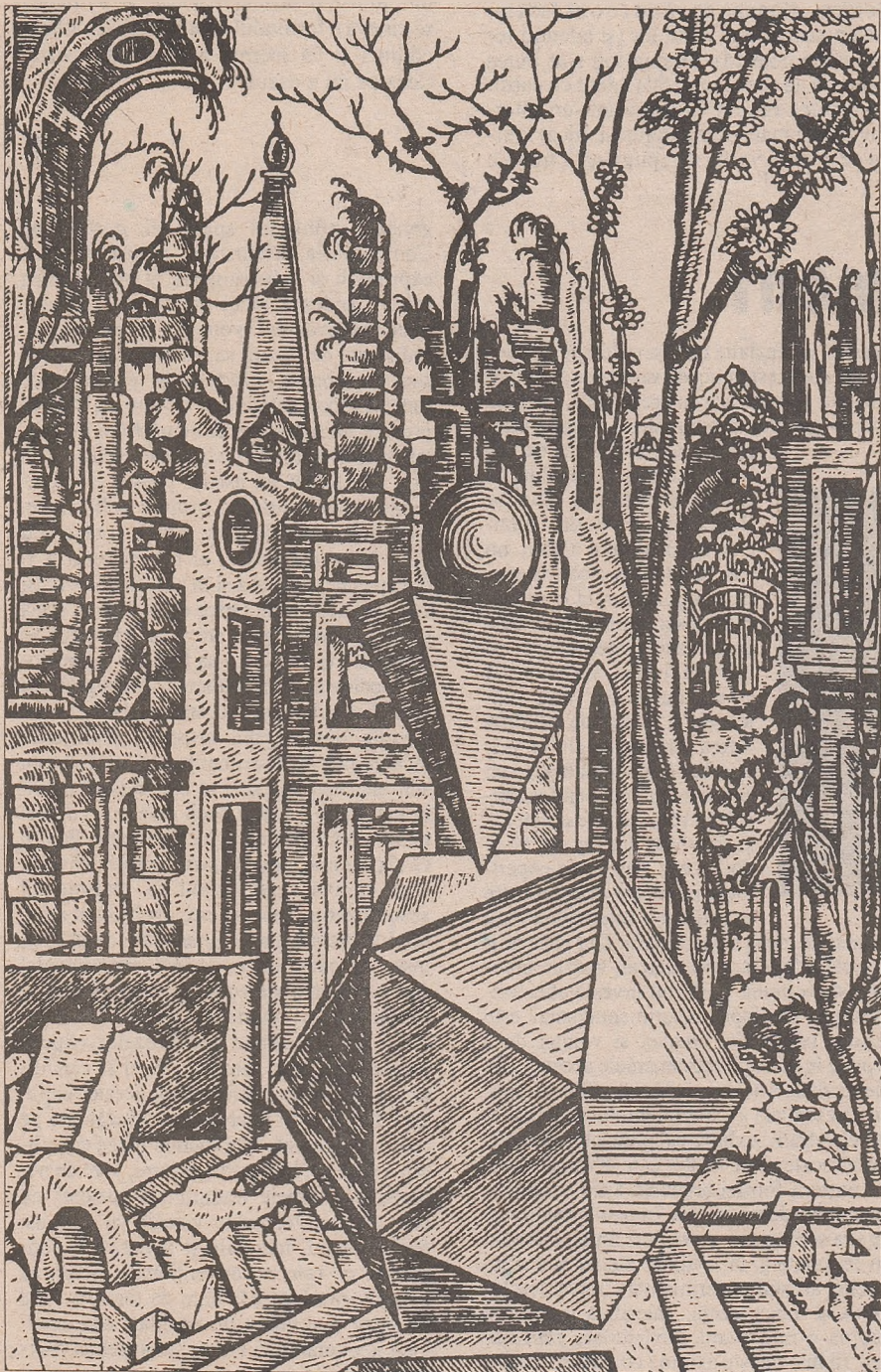
O dispariție misterioasă (II)

MIRCEA văzuse în viața lui multe femei frumoase, dar niciuna nu se putea măsura cu Rebți. I se păru o reîncarnare a impasibilei Nofretete, admirată de el ceasuri întregi în muzeul de la Berlin. Tot Vechiul Testament, binecuvîntările și blestemele, războaiele ca și cîntecele de pace și de dragoste, trufia și suferința, robia și triumful se strînseseră în această făptură. „Pace ție, străinule”, îl salută ea plecînd ochii ca semn de respect. Mai multe copile, toate plătute la vedere, trebuiau în încăperea îngustă. „Ce doriți? Un veșmînt de sîrbătoare? Un caftan? Un gheroc?” Mircea scoase fotografia lui Ștefan și i-o înmîna. Degetele lui atinseră pe acelea ale croitoresei. Închise ochii de durerea extazului. Rebți recunosc pe Ștefan. „A trecut pe la mine. E Steopa, învățatul acela român, care nu se mai satură de învățatură.” - „Și ce învață un filosof de la București de la voi, căprițelor?”, întrebă birjarul cu scepticismul tipic meseriei lui. „Ceea ce nu se mai termină niciodată de învățat: dragostea”, răspunse Rebți, învîluind de data asta pe detectiv cu priviri promițătoare.

Două săptămîni comitetul studentesc de la München rămase fără știri de la Liov. Iscoada trimisă în misiune se întoarse fără rezultate mulțumitoare. Abandonase. Mircea arăta ca o stafie, palid, ochii mari deschiși, încondeiați de o suferință, tresărind la orice zgomot, vorbă sau cînt și repetînd aceleași silabe într-o limbă foarte străină. Au pus ei, studenții, iarăși mîna de la mîna, și au trimis un nou investigator, pe Sebastian K., imun la făcătoriile muieștești. La Liov, birjarul îl conduse la atelierul de croitorie cunoscut. „Alt român”, se bucură Rebți. „Voi nu vă sātu-

rați niciodată?” Sebastian avea însă alte gînduri. „Ce s-a întîmplat cu Ștefan T. după ce a ajuns aici?” - „I-am spus și nebunului celuilalt. A plecat la Vijița.” - „Tu cunoști adevărul, Rebeca! Mie nu-mi impui cu farmecele tale. Eu am altă concepție despre lume și viață. M-am interesat la grănicerii de pe Cereșuș; m-au asigurat că Ștefan n-a trecut granița, cel puțin legal.” Frumoasa din Liov se dădu bătută: „Cu tine nu e nimic de făcut... Ia trenul spre Kamenitz și la a treia stație te dai jos. Întrebi de Ștrul hahamul. Să-i spui că te-a trimis Sulamita. El te va călăuzi. Nu doarești totuși să te odihnești un pic la noi?” Sebastian nu dorea. Făcu ce-i spusese fata și găsi și pe Ștrul, un pitic clăpauș ca un liliac. Ștrul refuză să-l ajute, menționînd că e sîrbătoare și el nu lucrează sîrbătorile. „Nu e lucru, ci este o binefacere pe care o faci unui străin.” - „Cu atît mai puțin am eu chef să te ajut. Vino peste trei zile.” După două zile plicticoase, hahamul îi bătă la ușa odăii din hanul sărăcăcios: „Vino cu mine!” Sebastian îl urmă pe ulițele pustii. „Ascultă ce vorbesc pereții”, îl sfătui călăuza și-i arătă cum să facă: „Lipește urechea la fiecare casă și-l vei afla!” Sebastian își frecă organul auditiv de numeroase ziduri și garduri și înregistră scene de familie, certuri, plîns de copii și puține vorbe dragăstoase. Cam la a douăzecea clădire - deasupra porții se legăna în vînt o firma de tablă ruginită: „La grădina Edem” - inima îi încetă o clipă să bată. Zidul cînta. Cînta pe românește cu vocea lui Ștefan: „Dar nu-i vina calului/Nici a potcovarului/Ci e vina mîndrei mele/C-a pus casa-n locuri rele.”

Paul Miron

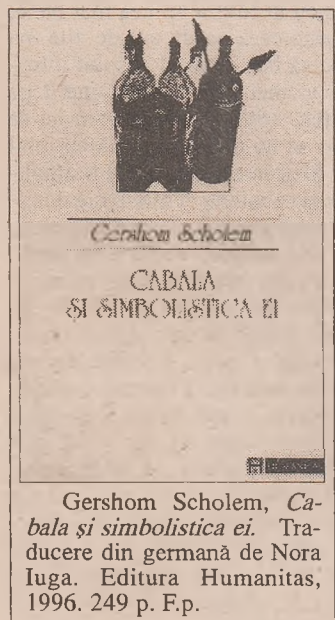

Lorenz Stöer, *Geometria et Perspectiva*, 1555

Sub nukul Zoharului

„CUVÂNTUL lui Dumnezeu trebuie să fie nesfârșit sau, altfel spus, cuvântul absolut este în sine încă lipsit de semnificație, dar poartă sarcina semnificației“. Straturile sensului definesc caracterul specific de cod al exegezei mistice: „Noua revelație la care misticul revine partaș se prezintă ca o cheie a revelației. Ba mai mult: cheia se

pierde, dar rămâne impulsul nesfârșit de a o căuta“. Prin Origene s-a transmis comparația unui învățat ebraic: scrierile sfinte ar fi o casă cu multe încăperi și multe chei, însă acestea din urmă sunt schimbate între ele și sarcina căutătorului este să le găsească pe cele potrivite la locurile potrivite. Fiecare cuvânt al Torei are „șase sute de mii de chipuri, straturi de sens sau intrări, după numărul copiilor lui Israel care au stat pe Muntele Sinai“. Chiar și semnificația cuvintelor reprezintă doar poarta mereu deschisă prin care trece misticul. Într-o exegeză a *Zoharului* despre *Facere* (12, 1), cuvintele *Leh leha* rostite de Dumnezeu despre Avraam nu înseamnă doar în sens literal „mergi în lume“ ci și „mergi la tine“, la propriul sine.

Tora, „scrisă cu foc negru pe foc alb“ a fost revelată, precum *Coranul*, ca text sacru în care fiecare literă contează. Rabi Meir, un învățător din secolul al II-lea al *Mişnei*, povestește: „Pe când învățam la Rabi Akiba obișnuiam să torn vitriol în cerneală și el nu spunea nimic. Dar când am trecut la Rabi Ismail m-a întrebat: Fiul meu, ce ocupație ai? I-am răspuns: Sunt copist la *Tora*. Atunci mi-a spus: Fiul meu, să fii atent la lucrul tău, pentru că este o lucrare dumnezeiască; e de ajuns să sari sau să scrii în plus o singură literă ca să nimicești întreaga lume...“ Îndeosebi cabaliștii spanioli au conchis că toate cele cinci cărți ale *Torei*

ar reprezenta numele lui Dumnezeu, concentrând suprema lumină, putere și măreție și exprimând „legile secrete și ordinea armonioasă care conduc și administrează întreaga existență“. Pentru Iosif Gikatilla, cabalist spaniol din secolul al XIII-lea, *Tora* lămurește și comentează tetragrama IHVH, o „urzeală“ de epitete ale divinului. Această urzeală (țesut, *textus* în sens strict) trece prin nenumărate transformări, permutări și combinații ale consoanelor, pe care inițiații le pot reciti și în sens invers, reconstruind „țesătura originală a numelui“. Dumnezeu însuși flește literele făcând din *Tora* un țesut viu, „organism complet și desăvârșit“. Imaginea fusese deja prefațată de Filon din Alexandria în tratatul despre secta iudaică a terapeuților din Egipt: „Căci întreaga *Tora* (*nomothesia*) le apare acestor oameni ca fiind o ființă vie; sensul cuvântului ar fi aici corpul, sufletul însă - sensul strict, cel ce stă la baza cuvântului scris“.

Pe lângă ideea de organism cu cap, inimă, membre etc. sau de arbore al vieții, filozofii evrei medievali au preluat și dualismul ezoteric arab (îndeosebi ismaelit) care interpretează înțelesul exterior, vizibil (*zahir*) și pe cel interior, ascuns (*batin*) al Cuvântului; în *Zohar* nu numai *Tora*, ci și toate straturile existenței și creației sunt exoterice sau launtrice. Precum nuca - miezul, dincolo de coaja tare, fiind alcătuit din mai multe straturi. În grădina speculației mistice, regele Solomon spusese: „Coborât-am în grădina de nuci“ (*Cântarea Cântărilor*, 6,11). Tradiția *courtoise* a Evului Mediu a dat naștere unei și mai frumoase metafore: *Tora*, iubită care face semn din palatul ferecat, dar numai cel care o iubeste îl înțelege și trece prin porți, ziduri, vâuri devenind maestru, „soț al *Torei*“. Metafore - dar „fără forța simbolică a imaginii mitice“, tradiția iudaică clasică fiind considerată „o lovitură dată mitului“. *Cabala* îngăduie însă reîncolțirea conținutului mitic al unor simboluri (între care „facerea din nimic“, Dumnezeu ca om originar, Adam Kadmon, împlinirea a tot ce e viu prin *hieros gamos*, unirea sacră dintre forțele masculine și feminine ale lui Dumnezeu). Pentru a urca în înaltele sfere nu este nevoie de părsire a propriului loc - „acolo unde stai sunt toate lumile“. Transcendentul luminează în tot ce e creat. Totuși riturile nu au dispărut - de pildă cele inițiatice, precum predarea numelui lui Dumnezeu de la maestru la elev sau „îmbrăcarea numelui“ (manta fără mâneci din pergament autentic de cerb cu numele divin scris,

post de șapte zile și invocarea numelui deasupra unei ape); ritualul Sabatului ca nuntă sacră („se poate spune că Sabatul este chiar ziua Cabalei“).

Chiar dacă vremea cabaliștilor a trecut, multe interpretări (de pildă, celebra legendă a Golemului - făptura de lut care slujește omul dar crește întruna până ce stăpânul șterge de pe fruntea sa prima literă din cuvântul *emet*, adevăr, lăsând doar *met*, moarte) rămân la fel de actuale și fascinante. Traducerea cărții lui Gershom Scholem - fundamentală în literatura de specialitate - e în-cununată de câteva invocații și imnuri în care Nora Iuga, poetă și prozatoare pe cât de profundă, pe atât de discretă, își dă întreaga măsură a talentului.

Transplant de conștiință

„CAUZA îmbolnăvirii mele îmi este bine cunoscută. În stepa largă a literaturii ruse am fost un lup singuratec. Am fost sfătuit să-mi vopsesc blana în altă culoare... Am și fost tratat ca un lup hăituit câțiva ani într-o curte îngrădită“. Astfel îi scria Mihail Bulgakov la sfârșitul lui mai 1931 lui Iosif Visarionovici Stalin într-un memoriu disperat și demn în care reproșa regimului sovietic lipsa libertății

pentru creație și creatori, cenzura, interzicerea deplasărilor în afara granițelor. Atmosfera totalitarismului sovietic interbelic transpune în „Inimă de câine“, parabola nocivității implantării unei „conștiințe noi“ într-un trup natural. Considerându-se, la început, norocos, câinele Șarik, cules de pe drumuri și bine hrănit de savantul de faimă mondială Filip Filipovici Preobrajenski, își privește cu simpatie îngrijitorul, mai cu seamă în permanentul conflict al acestuia cu „vigilenții“ comitetu-

lui de bloc - încă de pe atunci cuib de delatori. Însă după implantarea unei hipofize omeneste, transformat în „persoană“ cu nevoi și cu dureri, devine un „om nou“: Poligraf Poligrafovici Șarikov (pe 4 martie, când se născuse el prin operație, în calendarul sovietic era ziua poligrafiei!) refuză deliciile și obiceiurile burgheze (acceptă doar circul: pâine și circ!) și se revoltă împotriva medicilor salvatori. Se angajează la ecarisaj - unde poate lupta împotriva foștilor semeni, rămași la „vechea mentalitate“ - își seduce secretara mințind că ar fi erou, refuză regulile elementare de igienă, nu mai are pic de respect pentru binefăcători, este obraznic și agresiv. Monstrul cu conștiință implantată devine tot mai...animalic.

Parabola lui *homo sovieticus* - cel căruia i se șterge memoria veche - ar putea fi socotită și o variantă degradată a legendei lui Pygmalion: înainte de a o obține pe Galateea, creatorul a avut și variante-eșec, opere monstruoase pe care le-a distrus.

Pentru a deveni „un Bulgakov“, „Imobilul nr. 13“ adaugă „Inimei de câine“ proze și documente menite să dea caracter monografic. Traducătorii, Serghei și Izolda Vârsta, au avut de înfruntat elemente din limbajul periferic, cel autohtonizant al anilor '30, precum și starea psihică specială provocată de capodoperă. Atmosfera prozelor scurte („Isprăvile lui Cicikov“ și „Orașul celor o mie de turle“) e întregită prin alăturarea unor pagini de jurnal („Sub călcâi“), a unei scrisori către Maxim Gorki și a unor memorii curajoase (adresate Guvernului URSS și lui Stalin).

Despre rectitudinea morală și civică, despre curajul și talentul lui Bulgakov se va tot scrie. Autorul mărturisește însă că, din 301 cronici, numai trei i-au fost favorabile. Cine oare or fi ceilalți 298 de cronicari „pe linie“ care și-au îngăduit să disprețuiască un geniu și cum nu se mai știe nimic despre ei?

Noul jurnalism

TOM WOLFE, promotorul „noului jurnalism“ (os-tentativ personal) consideră că din ziaristică pornește o mai mare forță emoțională decât din romane - tot ce se petrece fiind adevărat, deci resimțit de cititor ca atare. Având drept model „Bălciul deșertăciunilor“ de Thackeray, romanul său publicat în 1987 focalizează, cu vivacitate reportericească, New York-ul „de sus“ și „de jos“. Bancherul Sherman Mc Coy, însoțit și tată de familie, posesor, ca tot omul înstărit, și al unei amante, greșește într-o

seară banda de circulație și ajunge astfel cu iubita sa în South Bronx, cartier plin de negri și personaje dubioase. Coborând din Mercedes pentru a da la o parte un cauciuc care bloca drumul e acostat de doi negri care îi oferă ajutorul. Însăpăimântat și bănuind o cursă, Mc Coy îl lovește pe unul din ei cu cauciucul, apoi, suind în mașina condusă de amantă - cu senzația că au scăpat dintr-o luptă în junglă - lovesc în trecere negrul care nu se dăduse la o parte. Accidentul, neanunțat la poliție, e speculat de pastorul Bacon care folosește cazul de „rasism“ drept trambulină politică; la fel profită, dormici de celebritate, jurnalistul Fallow și judecătorul Kramer.

Deși inițial mărturiile în legătură cu accidentul sunt incomplete, iar accidentatul Harry Lamb nu pare prea demn de încredere, presiunea presei și a pastorului fac poliția să crediteze varianta conform căreia un bogătaş alb a lovit intenționat „pe eminentul elev Henry Lamb“, „speranța“ cartierului (de fapt, meritul acestuia consta în apariția sa, din când în când, la școală - fenomen rar!). Din teamă că vor fi învinuiți de discriminare rasială, polițiștii întreprind cercetări extraordinare și îl tratează mizerabil pe „inculpat“. Distanțarea înaltei societăți, injuriile din presă, trădarea amantei sprâjină varianta poliției care face dintr-un bancher un criminal, demonstrând acestuia că „stăpânii universului“ sunt legați prin fire nevăzute de cei care abia așteaptă să le strice petrecerea. Evitat de foștii cunoscuți, închis într-un „țarc“ cu deținuți care vomează în semn de protest, comparând vociferările acestora cu stupul zumzător al societății mondene, „criminalul“ își dă seama de rapida succesiune a înălțărilor și prăbușirilor din marile metropole, de creșterea și descreșterea imperiilor financiare, politice, gazetărești.

J.B. PRIESTLEY

Desfătări

Tableta 15

CÂND eram mai tânăr - deși mi se mai întâmplă uneori și acum - mă obsedau unele melodii. Veneau de oriunde - fie din vreo operetă, fie din unul din ultimele cvartete ale lui Beethoven. Mă obsedau zile în șir, timp în care dansam un fel de balet tainic acompaniat de ele. Îmi însușeam ritmul lor. Uneori, și acesta era lucrul cel mai înnebunitor, mă trezeam urmărind la nesfârșit tema, prinzînd-o acum și prinzînd-o peste o clipă. Ca să scap de această obsesie nu puteam face decât un singur lucru: trebuia să cumpăr partitura, dacă exista într-o reducere pentru pian (iar pentru cvartete puteam cumpăra întotdeauna discurile) și apoi îmi bocăneam singur la pian melodia. Așa mă vindecam. Mă duceam deci repede la magazinul de muzică, și apoi fugeam acasă cu notele sau discurile învelite frumos. Și aceasta era clipa adevăratei desfătări - cînd mă apropiam de pian, desfăceam în pripă sulul și apoi îl întorceam invers ca să stea bine pe suport. Aici, așteptînd cu fața radioasă, era „Frumoasa Fără Inimă” din poezia lui Keats, iar dincolo de ea însăși libertatea. Oare un tânăr se putea aștepta la mai multă desfătare de la vreo clipă a vremurilor pe care le trăim?

Tableta 22

SĂ FACI muzică de cameră acasă la tine e o adevărată încîntare. Firește, nu pentru toată lumea: cei care doar o ascultă, tipurile de musafiri pasivi, s-ar putea să n-o suporte deloc. (N-au decât să se ducă în altă parte și să asculte la radio programul III). Nu, genul acesta de muzică este o încîntare pentru executanții înșiși, și pentru cei care se învîrt pe lîngă ei, așteptînd să fie invitați să li se alăture și pentru acele femei - și cîțiva dintre bărbații înțelepți - cărora le place să-i vadă fericiri pe cei la care țin, indiferent cum ar suna notele. Pentru mine acest gen de muzică a avut întotdeauna un fel de vrajă confortabilă. (În romanul *Ziua strălucitoare* am prezentat o familie muzicală drept simbol al atracției magice). Stai acasă, în confort și siguranță, și totuși îți pot lăsa spiritul să rătăcească, purtat pe aripile muzicii, prin împărății dispărute. Nici cele mai bune cvartete și triouri de coarde nu vor putea întotdeauna să supraviețuiască atmosferei - înghețată de hotărîrea de a se cultiva - a acelor oribile săli mici de recitaluri dedicate muzicii de cameră. Mai există, de altfel, și un fel de solemnitate de concert - la fel de nemțească precum e leberwurst-ul - care omoară pînă și cele mai îndrăznețe bagatele. (Adeseori uităm că o mare parte din muzică a fost scrisă doar *ca divertisment*). Dar cum se schimbă lucrurile cînd intervine focul din cămin, tutunul, fotoliile și tava cu băuturi! Așa cum ni se întâmplă adeseori, interpretarea s-ar putea să fie mai mult schițată sau poate chiar criminală, și totuși poți prinde dispoziția sufletească a măestrilor indiferent dacă au pornit în căutarea Sfintului Graal sau a unei căni cu vin și a unui copan de friptură de gîscă (îmi închipui totuși că ultimele

cvartete ale lui Beethoven ar trebui să fie scoase din programul de muzică la domiciliu). Desigur, ai vrea să cînti mai bine, dar oricum ești încîntat că o cînti. De exemplu, cînd Mary (vioară) și prietena ei Joan (violoncel) și cu mine (pian, mai mult sau mai puțin) am consacrat de curînd cea mai mare parte a unui week-end luptei noastre cu Trio-ul de Smetana, mă îndoiesc că în afară de pasajele mai lente am izbutit să cînt corect mai mult de jumătate din notele înalte și o treime din cele joase; dar, fetelor care mențineau înaltul lor standard profesionist, le-a plăcut grozav, cît despre mine, așa chinuit de grăsime și transpirație cum eram, trebuie să spun că n-aș fi renunțat la această plăcere nici pentru o sută de lire. Călărind pe cadavru ciopîrțit al bietului Smetana, sorbeam ambrozia paradisiului. N-aveam public și nici n-aveam nevoie de public, ci de dimineața pîna seara ne plimbam împreună prin azurul boemei.

Dar nu e nevoie neapărat să cînt și eu, și nici să fiu la mine acasă pentru a cunoaște această încîntare. Chiar acum cînd scriu aceste rînduri, îmi vine în minte, pîlpîind, suveniruri de la Bradford și Cambridge, dintr-o căsuță din ținutul lacurilor, dintr-o cameră de lucru din cartierul londonez Chelsea, sau din misterioase încăperi din străinătate, altfel date aproape cu totul uitării; iar focul din cămin și lumînările licăresc blînd printre instrumente; Mozart și Haydn, Brahms și Debussy umblă iarăși printre noi; și înăuntrul cercului de fețe prietenoase - de mulți ani dispărute dintre noi - micile lumi ale sunetului strălucesc și se rotește ca niște luni vrăjite. O, Doamne! Ori de cîte ori ducem în debara o vioară sau scoatem din casă un pian vechi, și le înlocuim cu o drăcie din care dăm drumul la muzică așa cum dăm drumul apei de la robinet, ne mai îndepărtăm încă un pas de înțelepciune și începem să ne arătăm colții mai rău ca ori cînd.

Tableta 26

LA CAPĂTUL unei lungi convorbiri cu un critic destul de tânăr - un băiat sincer, a cărui personalitate o respect - (nu și criteriile lui valorice) el s-a holbat la mine și apoi a rostit cu greutate următoarele fraze: „Nu vă prea înțeleg. Felul dumneavoastră de a vorbi este mult mai complicat - și mai subtil - decât scrisul dumneavoastră. Scrisul dumneavoastră mi s-a părut întotdeauna prea simplu.”

Iar eu i-am replicat: „Bine, dar mă străduiesc de ani și ani de zile să scriu cît mai simplu. Ceea ce dumitale ți se pare a fi un defect, eu consider că e o calitate.”

Și așa ni s-a dezvăluit prăpastia dintre generația lui și a mea. El și cu tot grupul sau, care s-a maturizat pe la începutul deceniului al patrulea, ținea ca literatura să fie o chestiune dificilă. Toți acești oameni au crescut într-un simțămînt de revoltă împotriva capriciilor și jongleriiilor din epoca lor, în domeniul „mijloacelor de comunicare în masă”. Dar ei nu vroiau să aibă nimic în comun cu mulțimea. În cadrul societății lor secrete, parola era: „Literatura greu de înțeles”. Pentru ei un scriitor bun era acela care-și făcea cititorii să trudească și să asude. Ei admirau inteligența științetoare și gravitatea cît mai solemnă, pe poezii care arătau ca niște pontifi în politică, pe criticii care se apropiiau de literatură, ca niște mari specialiști chemați la un consult în jurul unui rege aflat pe patul de moarte.

Un autor adevărat, un artist - spre deosebire de cei ce încercau să scrie pe gustul publicului pentru a-și câștiga pîinea - începea cu cîteva gînduri și impresii simple, și apoi trecea la complicarea voită a relatării lor, dacă nu în alt scop, măcar pentru a-i ține la distanță pe proști. Complicația și dificultatea erau la mare preț: de aici și voga poezilor John Donne și Gerald Manley Hopkins. Literatura trebuia să corespundă la ceva sucit și răsucit, chinuit și ezoteric, aflat în tainițele propriilor lor suflete.

Nu era nici un fel de poză sau afectare în toate acestea - așa că cei mai vîrstnici îi judecau greșit în privința asta. Puteau fi acuzați - și nu fără dreptate - de îngustime de spirit și de aroganță, dar nu și de nesinceritate. Erau de o sinceritate disperantă în credința lor că adevăratul artist trebuie să se ascundă de mulțime îndărătul unei perdele de ciulini. Creșteau într-un fel de spaimă față de vulg, care, în această nouă Epocă a Maselor, li se părea a fi o amenințare la adresa tuturor etaloanelor decente.

Eu însă m-am născut în sec. al XIX-lea și perioada în care am fost cel mai susceptibil la impresii și influențe au constituit-o anii dinainte de 1914. Cu sau fără justificare, nu mă tem de mulțime. Dar pentru mine arta nu este sinonimă cu introvertirea. (De fapt, această mi se pare a fi cea mai gravă eroare a criticii din vremurile noastre.) Pentru că sînt ceea ce se numește acum „un intelectual”, - și sînt „un intelectual” în egală măsură cu acești tineri - nu am deloc impresia că există un perete de sticlă care să mă despartă de oamenii din fabricile, atelierele, magazinele și cîrciumile din apropiere. Nu cred cîtuși de puțin că gîndurile și sentimentele mele diferă substanțial de ale lor. Tocmai de aceea prefer un mijloc de comunicare cît mai larg.

În mod intenționat tind către simplitate și nu către complexitate în scrisul

criticii contemporani și-ar putea ocupa mai cu folos timpul dacă ar rezolva probleme de șah sau ar descifra mesaje cifrate. Nu aceștia sînt clienții mei și nu-mi etalez marfa ca să le atrag lor privirile. Dar oricine crede că genul de simplitate pe care mă străduiesc să-l realizez eu e o treabă ușoară, n-are decât s-o încerce și singur, măcar în următoarea scrisoare pe care o trimite redacției ziarului *Times*. Lucrul mi se pare mult mai ușor de făcut acum decât mi se părea pe vremuri, dar asta se datorește faptului că nu am pierdut o clipă din vedere țelul respectiv în decursul multor ani de trudă chinuitoare.

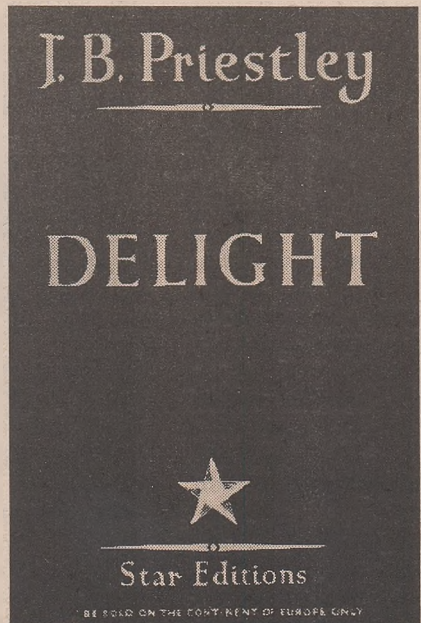
Nici acum nu pretind că aș fi realizat o proză care să semene cu un glas ușor de înțeles și convingător - preferabil chiar al meu în forma lui cea mai bună; dar asta este ceea ce de ani de zile mă străduiesc să fac, în mod absolut intenționat, și tocmai asta l-a nedumerit pe amicul meu, criticul tinerel, care nu se poate opri să nu dorească ceva cu totul deosebit. Și această deprindere a simplificării are și ea micile ei momente de triumf. De exemplu, mi s-a cerut să omagiez pe calea undelor aniversarea lui C. G. Jung, a cărui operă și personalitate o admir imens. Să-l explici pe Jung în 13 minute și jumătate în așa fel încît ascultătorul mediu să poată înțelege ce rost are toată zarva făcută! Prietenii mei spun că lucrul e imposibil. Psihologii spun că e imposibil. Și totuși, pot susține fără falsă modestie, și sprijinindu-mă pe dovezi de prima mînă, că am realizat acest lucru. A fost o mică sarcină foarte grea, dar cînd am dus-o la bun sfîrșit am simțit - ca și cum aș fi descoperit miere în crăpăturile unei stînci - o adevărată desfătare.

Tableta 89

NI SE SPUNE că nu știu ce oaspete oriental care a asistat prima dată la un concert simfonic de al nostru a fost cu osebire încîntat de ceea ce i s-a părut a fi piesa de deschidere a programului - de fapt sunetele acordării orchestrei. Și nu sînt chiar atît de sigur că greșea.

Oare există ceva mai încîntător în toate simfoniile, concertele și poemele simfonice decât această piesă de deschidere anonimă, cu imensele sale promisiuni, cu iscusita sa anticipare a desfătărilor încă și mai mari ce urmează? Ce alt lucru pe care-l auzim în cursul serii are o putere atît de mare asupra imaginației noastre? Dacă vreți, e un haos această acordare și încercare a instrumentelor și acest zgomot al verificării capacității în pasajele dificile; dar este un haos surprins într-un moment suprem, imediat înaintea Creației. În el e cuprinsă toată ordinea și frumusețea ce ni se va dezvălui în curînd. Mai mult decât atît, el nu ne dezamăgește niciodată, spre deosebire de unele din compozițiile care-l vor urma. Nu ne trezim niciodată gemînd în timpul interminabilelor mișcări lente, sau al crescendo-urilor plicticoase. Nu e niciodată pretențios, și nici virtuozitate deșartă. Este la fel de încîntător, încărcat de la fel de multe făgăduieli și a suta oară cînd îl auzim, cum a fost și prima oară; de fapt, aș spune chiar că are un efect din ce în ce mai mare asupra noastră. Și pe urmă, el aparține tuturor școlilor, zîmbind bătrînului Haydn și totuși încuviințîndu-l din cap și pe Schönberg, așa încît e totdeauna la modă. Toate instrumentele, de la piculina pînă la contrafagot își au rolul lor în el. Și pe urmă el se dirijează singur și nici nu așteaptă aplauze. Oare o fi existînd înregistrarea lui pe un disc bun? Dacă există, nu uitați că ziua mea de naștere e 13 septembrie.

În românește de
Andrei Bantaș

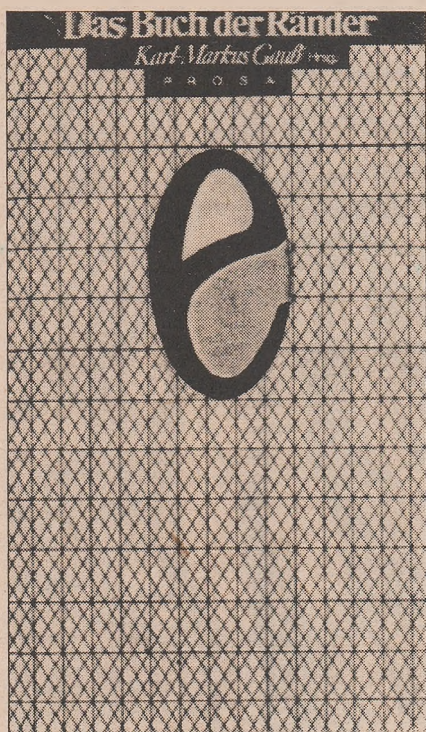
meu. Indiferent care ar fi subiectul propus, vreau să scriu un lucru care, la nevoie, să se poată citi cu glas tare și într-o cîrciumă. (Și a venit, la un moment dat, și timpul în care eram ascultat și înțeles în o mie de cîrciumi).

Nu am pretenția să fiu subtil și profund, dar cînd lucrez mă străduiesc să apar chiar mai simplu decât sînt de fapt. Poate că ușurez prea mult sarcina cititorului, poate că-mi iau asupra mea o parte prea mare din strădanie și transpirație. Nu încape îndoială că, în general, ceea ce scriu este mult prea simplist pentru indivizii cei mai isteți care vor să-și spargă creierii cu ceva tare și noduros. Dar eu unul nu mă prea las impresionat de această concepție care vede în literatură o activitate cerebrală. Unii din

Literatura română în trei antologii din Austria

SE CUVINE salută din capul locului entuziasta inițiativă a Editurii austriece Wieser din Klagenfurt, de a publica trei antologii dedicate literaturii sud-est europene.

CARTEA MARGINILOR -Proza¹⁾, volum editat de Karl-Markus Gauß (n. 1954) este cel dintâi tom al seriei.

Volumul grupează 42 de scriitori din Albania, Bosnia, Bulgaria, Cehia, Croația, România, Serbia, Slovacia, Slovenia, Ungaria etc., însumând 43 de texte pe aproape 400 de pagini (pp. 17-411).

Cartea se deschide cu o prefață semnată de editor și se încheie cu „Zu den Autoren“ (Despre autori) - cuprinzând scurte notițe biobibliografice asupra prozatorilor antologați.

Textele incluse au fost alese fie din volume ale prozatorilor antologați apărute deja în germană, fie au fost traduse special pentru acest volum.

Decanii de vârstă sunt Ady Endre (n.1877) și Ivan Canar (n. 1876), iar cei mai tineri autori antologați sunt Herta Müller (n. 1953), Dragan Velikic (n. 1953) și Rumjana Zacharieva (n. 1950), deci o diferență de vârstă de peste șapte decenii.

Alături de nume foarte cunoscute, precum Ady Endre, Ivo Andric, Milo Dor, Jaroslav Hasek, Ödön von Horváth și Danilo Kis, sunt incluși cu generozitate și autori mai puțin cunoscuți.

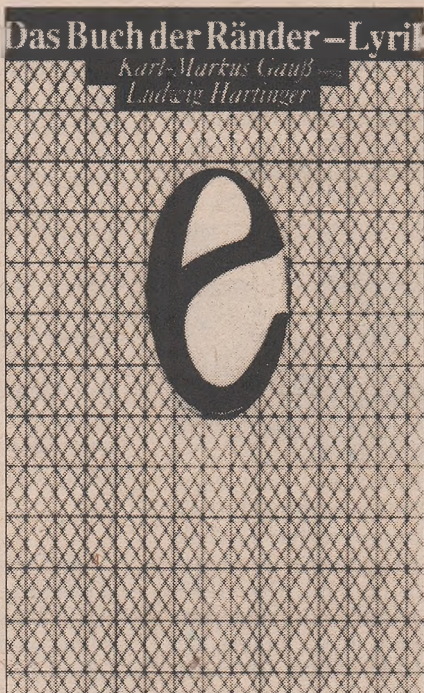
Meritul editorului este de a fi selectat texte ce se includ într-o generoasă tematică împărțită în opt capitole: I. Despre viață și eșec în provincie, II. Despre dragoste la oraș și la țară, III. Despre gustul specific: plaiul natal, IV. Despre instituțiile potrivnice oamenilor, V. Despre viața în comun a popoarelor, VI. Urmărire și revoltă, VII. Iluzie și realitate, și VIII. Punct crucial și schimbare.

Contrar așteptărilor, proza românească este slab reprezentată. În capitolul „Despre instituțiile potrivnice oamenilor“ este inclusă proza *O poveste simplă* de Tudor Arghezi în traducerea

lui Edith Horwitz (de fapt Horowitz), o proză de război care, după cum arată editorul „nu este așa de simplă“, iar în „Iluzie și realitate“ apare singurul text fără autor (autor colectiv) și anume „Mesajul de salut al Uniunii Scriitorilor din România“, datat „august 1980“ și semnat de Comitetul de conducere al Scriitorilor din România. Mesajul este, evident, o apologie la adresa îndrumătorului culturii românești, Nicolae Ceaușescu, și este, fără îndoială, cel mai interesant document de epocă inclus în volum.

Din „Banat“ („un ținut aparte și desine-stătător“, pentru K.-M. Gauß) descinde scriitoarea șvabă Herta Müller, antologată în „Despre gustul specific: plaiul natal“ cu proza-evocare a satului bănățean *Pere stricate*. Demne de menționat sunt și scurtele introduceri la textele incluse, ce precedă fiecare capitol al cărții.

APĂRUTĂ în 1995 sub îngrijirea lui Karl-Markus Gauß (n.1954) și Ludwig Hartinger (n. 1952), antologia *Cartea marginilor - lirica²⁾* însumează 127 de poeți ce scriu în 18 limbi europene, cum sunt: albaneza, bosniaca, bulgara, ceha, croata, ebraica, germana, italiana, maghiara, poloneza, româna, sârba, slovacă, slovena etc., cu un total de 236 de poezii grupate în 9 cicluri tematice: I. Deosebitele mele semne de recunoaștere (30), II. Ceea ce ne privește pe mine și pe tine (38), III. Drumul nostru este însă lung (25), IV. Anul acesta e toamnă (30), V. Inventarul localităților (32), VI. Rețeta lumii (24), VII. Sarajevo (19), VIII. Ars poetica (26) și IX. Om obosit al Europei (12). Alături de mulți poeți cunoscuți din acest colț al Europei, precum evreica Rose Ausländer, maghiarul Attila József, poetul sârb de origine română Vasko Popa, polonezul Tadeusz Różewicz, apar și o serie de poeți români: Gellu Naum cu *Pe la sfârșitul nopții de vară* din *Malul albastru*, tradusă de Georg Aesch, *Triunghiul îmblânzit*, tradusă totuși de Oskar Pastior și nu de Georg Aesch, cum fals se consemnează în volum, *Crusta*, tradusă de Oskar Pastior și Ro-

tirea în traducerea lui Georg Aesch, tot din volumul *Malul albastru*.

Tudor Arghezi este prezent cu *Durerea mea* din ciclul *Cântece cu guranțisă* și cu *Morții* și *Cina* din ciclul *Flori de mucigai*, toate în traducerea lui Heinz Kahlau.

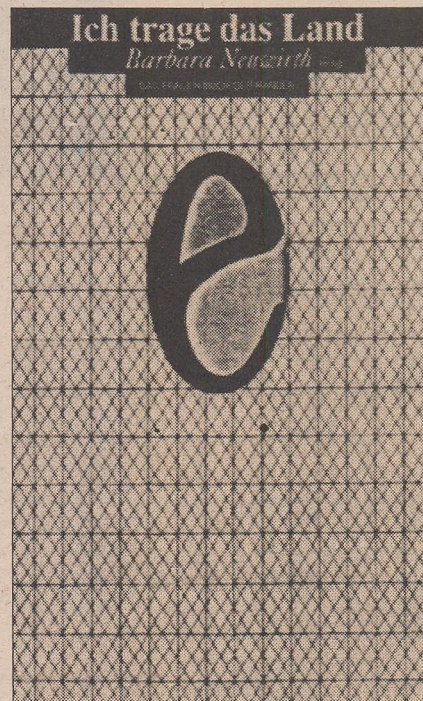
Ileana Mălăncioiu este prezentă cu poemele *Iarăși începe exodul* și *O crimă îngrozitoare*, ambele în traducerea Mariei-Thérèse Kerschbaumer; Elena Ștefoi este inclusă cu *Prin ploaia de toamnă* și cu *Radiație otrăvitoare* în traducerea lui Ernest Wichner; Nicolae Prelipceanu cu *Ce făceai în noaptea sfântului Bartolomeu?* în traducerea lui Peter Motzan, iar Max Blecher cu *Poezie* în traducerea Anemonei Latzina.

Și pentru că - așa după cum arată editorii cărții în „Postfață“, „o carte dedicată poeziei europene de mijloc nu se poate orienta după granițele întâmplătoare dintre state, ci trebuie să aparțină în mod legitim limbilor naționale și nu patriilor“ - sunt prezenți în carte o serie de poeți de limbă germană originari din România, precum: Anemone Latzina (*Eu și Recunoaștere ostilă*), Oskar Pastior (*Imitabilă era matusa Tuba*), Dieter Schlesak (*Cântec de graniță*), Richard Wagner (*Luminile satelor mele* și *Poezie de călătorie*), Ernest Wichner (*Sat bănățean cu sudoare în poezie*), Franz Hodjak (*Duminică românească*, *Gara de Nord*, *București* și *Ora rea*), Alfred Kittner (*Requiem 1944*) și Rolf Bossert (*Patru poezii*) care continuă aproape toți să scrie - după cum se poate lesne recunoaște din titluri - despre oamenii, obiceiurile, locurile și istoria natală. Volumul se încheie cu „Date bibliografice“ și, după cum ușor se poate vedea din acest ultim capitol, în timp ce unor poeți le apar acum pentru prima dată poezii traduse în germană, poeziile poezilor români antologați au fost selectate fie din volume apărute deja în germană (Tudor Arghezi *Ketzerbeichte*, Berlin, 1968, Gellu Naum *Black box*, Klagenfurt, 1993), fie din antologii (Max Blecher) sau din reviste literare (Ileana Mălăncioiu, Nicolae Prelipceanu și Elena Ștefoi).

CU TITLUL *Eu port țara* și cu subtitlul *Cartea de margine a femeilor³⁾* a apărut în acest an, sub îngrijirea Barbarei Neuwirth (n. 1958) o nouă antologie de proză ce include creații ale unor scriitoare din Bulgaria, Cehia, Croația, Italia, Macedonia, Polonia, România, Slovacia și Slovenia, însumând 23 de proze aparținând unui același număr de autoare.

După cum arată editoarea în „Postfață“, în cele două volume anterioare ale literaturii „marginilor“, „textele femeilor nu au fost prezente în număr prea mare“. Doar puține dintre texte au fost publicate în reviste literare, cele mai multe fiind acum pentru prima dată publicate în germană, multe chiar din manuscris, „nefiind publicate nici în limba originală“.

Capitolele cărții sunt: *Îngeri căzuți*, *Dulcele, bucatele, neliniștea*, *Animale*, *Plante*, *Sânge*, *Seducți-mă*, *cuvinte*, *Prin noapte* și includ și proze scrise de autoare române, după cum urmează:

în *Dulcele, bucatele, neliniștea* sunt incluse prozele *Doctorul Blum* de Adriana Bittel și *Camera de probă* de Liliana Ursu, în *Sânge* se află proza *Scurtă staționare la spital* de Gabriela Adamășteanu, iar în capitolul *Prin noapte*, Nora Iuga semnează *Săpunul lui Leopold Bloom* (fragmente).

De menționat că, în timp ce primele trei proze din română au fost traduse de Grete Tartler în colaborare cu editoarea, Barbara Neuwirth, ultima proză, semnată de Nora Iuga, a fost tradusă de Marius Weiß.

Se mai cuvine spus apoi că, în timp ce cele mai în vârstă prozatoare antologate sunt Anna Kamenova (n. 1894) și Alma Morpurgo (n. 1901), cele mai tinere sunt macedoneanca Natasa Avramovska (n. 1965), sloveanca Silvija Borovnik (n. 1960) și polonezele Natasza Goerke (n. 1962), Manuela Gretkowska (n. 1964) și Olga Tokarczuk (n. 1962).

De data aceasta proza feminină românească este bine reprezentată în volum, spre deosebire de cel din 1992. După cum aflăm din ultimul capitol al cărții, *Autoarele* (pp. 355-361), textele semnate de cele patru prozatoare române apar acum pentru prima dată în germană.

În concluzie, trebuie apreciat meritul acestei editurii austriece de a fi publicat cele trei antologii literare (două de proză și una de poezie) dedicate așa-numitei „literaturi a marginilor“ (Europei) în care este prezentă și literatura română.

Mircea M. Pop

¹⁾ *Das Buch der Ränder. Prosa*. Herausgegeben von Karl-Markus Gauß, Klagenfurt-Salzburg: Wieser Verlag, 1992, 422 p.

²⁾ *Das Buch der Ränder. Lyrik*. Herausgegeben von Karl-Markus Gauß und Ludwig Hartinger, Klagenfurt-Salzburg: Wieser Verlag, 1995, 232 p.

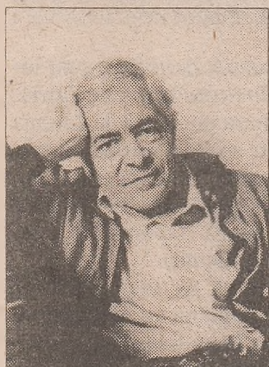
³⁾ *Ich trage das Land. Das Frauen-Buch der Ränder*. Herausgegeben von Barbara Neuwirth, Klagenfurt-Celovec: Wieser Verlag, 1996, 361 p.

Premiul Planeta

◆ Fost diplomat, scriitor, jurnalist și, actualmente, prezentator de televiziune pe Canal Plus, Fernando Schwartz este laureatul celei de a 45-a ediții a Premiului Planeta, în valoare de 50 milioane de pesetas, pentru cartea *El Desencuentro*, recent apărută. Tradiția acestui premiu cere ca el să fie atribuit unor autori foarte populari (ceea ce nu e obligatoriu un semn de calitate literară), pentru o carte tipărită de preferință de una din editurile grupului editorial al lui José Manuel Lara, patronul premiului Planeta - scrie „Le Monde”.

Exil

◆ În cea mai recentă carte a sa, *Rapsodia cubană* (Ed. Grasset) Eduardo Manet vorbește despre condiția de cubanez, de revoltat și de exilat, despre faptul că realizarea de sine e cel mai bun

remediu pentru nostalgia pământului natal. Romanul are ca temă Cuba dar, ca și în anumite cărți ale lui Malraux, contextul, la început determinant, sfârșește prin a trece în plan secund, povestirea centrându-se pe om, pe lupta sa pentru demnitate. Personajul principal, exilatul Julian, locuind în „mica Havana” din Miami, încearcă să redea speranța unei comunități care se întreabă dacă o viață pentru care n-au acceptat să moară, exilându-se, merită trăită. Exilul este pînă la urmă pentru Julian un revelator al condiției umane și el încearcă să transfigureze această experiență dureroasă în gândire superioară.

Frankenstein

◆ Plecat pe urmele lui Dracula, un universitar american pretinde că a descoperit modelul lui Frankenstein: Konrad Dippel, alchimist, medic și profanator de morminte, de unde își procura cadavre proaspete pentru studiu, și care locuia în Castelul Frankenstein de lângă Mannheim, la începutul sec. XVIII. Societatea prietenilor scriitoarei Mary Shelley contestă această descoperire.

Războiul cărților

◆ Philip Roth și Claire Bloom au trăit împreună 18 ani, apoi s-au despărțit. O poveste ca aceasta între un scriitor și o actriță nu se putea sfîrși decît cu... cărți. Philip Roth deja folosea în opera sa numeroase subiecte autobiografice. În *Înșelăciune*, de exemplu, el povestea viața unui scriitor nestatornic înșurat cu o agasantă actriță englezoaică. Claire Bloom a trebuit să-l amenințe cu un proces pentru ca el să nu-și boteze personajul feminin chiar Claire. Asta povestește ea, în volumul *Părăsind casa păpușii* (Ed. Little Brown), în care face mărturisiri complete despre iubirea ei cu Roth și cîțiva alții. Pentru moment Philip Roth tace. Dar lumea așteaptă viitoarea sa carte, *Pastorala americană*, anunțată la Ed. Houghton Mifflin pentru primăvara '97 - scrie „Newsweek”. În imagine, Philip Roth și Claire Bloom în urmă cu un deceniu.

Bozena

◆ În romanul cu acest titlu Peter Hărtling povestește o istorie adevărată. Eroina romanului a fost secretara tatălui său, Rudolf Hărtling, în anii războiului (figurii tatălui îi este dedicat un alt roman, *Datorie de iubire* în care Bozena apare doar ca personaj episodic). Această femeie tînără, dată afară din Universitate de naștii care au ocupat Moravia fiindcă era cehă, intră să lucreze ca secretară la un avocat neamț

iar după război e acuzată de colaboraționism cu inamicul și trimisă într-un lagăr de reeducare. Familia o reneagă, societatea o respinge, devine o dezrădăcinată. Și fiindcă nu are cui să se destăinuie, scrie. Romanul e o alternanță de scrisori și pagini de jurnal care povestesc o viață sacrificată de istorie. *Bozena* de Peter Hărtling a apărut de curînd și în traducere franceză la Ed. Jacqueline Chambon.

Șamanii preistorici

◆ În colecția de cărți de artă, a Editurii Du Seuil a apărut zilele acestea albumul *Vrăjitorii Preistoriei. Transă și magie în peșterile pictate* de Jean Clottes și David Lewis-Williams, conținînd un studiu al umerilor lăsate de șamanii preistoriei, din înghețatele stepe siberiene pînă în deșertul sud-african și în Americi, plus 120 de fotografii, hărți și desene. În imagine, una dintre aceste ilustrații: vrăjitor reprezentat în desenele rupestre dintr-o grotă din Pirinei.

P.G. Wodehouse trădător?

◆ În mai 1940, scriitorul englez P.G. Wodehouse și soția sa Ethel au fost arestați de la rezidența lor din Touquet de armata germană și trimiși într-un lagăr din Silezia superioară. Dar, la puțin timp după aceea, se afla instalat la hotelul Adlon din Berlin și apoi, și mai confortabil, la hotelul Bristol din Paris. La Berlin, după cum povestește în autobiografia *Hello Plum*, a înregistrat cinci discursuri care au fost difuzate prin radio în An-

glia și, pînă la sfîrșitul războiului, a fost plătit de nemți. Dosarele făcute publice de curînd mărturisesc furia oficialilor britanici ai epocii, în special a Foreign Office-ului și a serviciilor secrete, care, în 1947, nu i-au mai îngăduit să pună piciorul în țara natală. A plecat în SUA unde a trăit pînă la sfîrșitul vieții, în 1975. Cu puțin înainte de moarte însă, primul ministru Harold Wilson l-a decorat. Rațiunile „trădării” sale rămîn încă a fi clarificate.

Finala rusească

◆ Premiul pentru cel mai bun roman rusec, înființat în 1991, a recompensat pînă acum pe Mark Haritonov (1992), Vladimir Makanin (1993), Bulat Okudjava (1994) și Gheorghi Vladimov (1995). Anul acesta, juriul prezidat de Irina Prohorova (redactor șef la „Noua gazetă literară”) a reținut șase finaliști din cei 50 aflați inițial pe listă. Ei sînt: Piotr Aleșkovski, cu romanul *Vladimir Ci-grințev*, Victor Astafiev cu *Așa vor să trăiască*, Nina Gorlanova și Viaceslav Bukur - *Romanul educației*, Andrei Dmitriev - *La cotul rîului*, Dmitri Dobrodeev - *Întoarcerea în URSS* și Andrei Sergheev - *Clasorul de timbre*. Premiul va fi anunțat la jumătatea acestei luni, odată cu laureatul premiului pentru cel mai valoros debut.

Sciascia și Mafia

◆ De-a lungul timpului, Matteo Collura a stat mult de vorbă cu Leonardo Sciascia. Apărută la șapte ani de la moartea scriitorului, biografia pe care Collura i-o consacră sub titlul *Maestrul din Regalpetra* (Ed. Longanesi, Milano) relansează controversa asupra luărilor de atitudine ale lui Sciascia, care au fost și tăioase la adresa „profioniștilor antimafia” și denunțatoare ale opresiunii mafioate. Romancierul a avut încă din copilărie experiența acestei „culturi a violenței și ilegalității care stăpînea Sicilia” și în această cheie trebuie văzută biografia lui - notează „Epoca”.

O viață în dans

◆ Volumul cu acest titlu publicat recent de Jennifer Dunning la Editura Addison-Wesley din New York este consacrat dansatorului și coreografului american Alvin Ailey (a cărui companie de dans modern a dat memorabile spectacole la București în anii '70). Ailey a făcut istorie în dansul modern, începîndu-și cariera pe

Broadway pe vremea cînd avea doar 23 de ani cu spectacolele muzicale *Casa florilor* și *Jamaica*, în anii 1957-1958, alături de cîntăreața Lena Horne. În imagine, Lena Horne și Alvin Ailey.

Booker Prize

◆ Spre deosebire de cele franceze, juriile premiilor literare engleze se schimbă în fiecare an. Anul acesta juriul *Booker Prize*, prezidat de Carmen Callil (una din fondatoarele Editurii Virago) i-a reunit pe scriitorii și criticii Jonathan Coe (tînăr romancier foarte apreciat, ce a fost oaspetele țării noastre în primăvară), Ian Jack, A.L. Kennedy și A.N. Wilson. Ei l-au ales, cu trei voturi la două, pe Graham Swift (n. 1949 - în imagine), cartea premiată fiind *Last Orders* (Ed. Picador), un roman ce povestește odiseea ciudată a patru colegi de

armată plecați pentru a arunca pe mare cenușa unui prieten al lor, fost mcelar. Swift s-a făcut remarcant în 1983 cu un al treilea roman al său, *Waterland* (care a intrat atunci în finala Booker) și figurează pe lista celor mai buni scriitori englezi, stabilită anul acesta de revista „Granta”.

Valori bibliofile

◆ Dacă s-ar stabili un palmares al autorilor ale căror prime ediții au devenit valori bibliofile, Guillaume Apollinaire s-ar afla în fruntea listei fiindcă edițiile sale principale au atins cotele cele mai ridicate la bursa cărților din secolul nostru. Și asta din două motive: înții pentru importanța lor literară și apoi fiindcă cea mai mare parte dintre ele au fost tipărite în tiraje

mici, cu ilustrații de mari artiști și cu o grija extremă pentru ținuta grafică. De exemplu *L'enchantement pourrissant*, publicată în 1909 în 106 exemplare și conținînd 31 de gravuri de André Derain valorează acum 250.000 FF, iar *Le Bestiaire ou cortège d'Orphée* din 1911, cu gravuri de Raoul Dufy e estimat la 200.000 FF. În imagine - o gravură în lemn din *Bestiar*.

Viață și operă

◆ Există biografii pentru care activitatea esențială a anumitor scriitori ar fi fost bețiile, ciclismul sau grădinaritul. Dacă ar fi să dăm crezare unui articol din „Der Spiegel”, faptul marcant al vieții lui Heimito von Doderer (1896-1966) ar fi fost înclinațiile sale sexuale sadice. Ciudat fel de a sublinia importanța unuia dintre cei mai mari romancieri austrieci, reproșîndu-i că „anumite pasaje din cărțile sale sînt

ca sedimentele unor pasiuni întunecate”, și că a folosit în trama operelor „elemente extrase din viața sa sentimentală și profesională”. Din fericire, aceste excese critice moralizatoare nu pot umbri vigoarea și modernitatea operei lui Heimito von Doderer, al cărui centenar a fost sărbătorit și prin acordarea unui premiu (în valoare de 30.000 de mărci) ce-i poartă numele, scriitorului Ror Wolf.

Ungaria 1956

◆ Cartea *Scriitorii și puterea 1956-1963* de Eva Ständeisky, apărută la Ed. 1956-os Intézet, se află pe locul I în topul librăriilor din Ungaria. Autoarea, reputat istoric, analizează rolul primordial al scriitorilor în revoluția din 1956 și în rezistența intelectuală ce a urmat înăbușirii ei.

Biografia lui Haedens

◆ Kléber Haedens (1913-1976) rămîne un nume de referință în critica și istoria literaturii franceze contemporane, atît prin cronicile publicate în presă cît și prin volumele *Istoria literaturii franceze*, scris la 31 de ani, și *Paradoxurile romanului*. Cele mai mari succese le-a reputat însă ca romancier, cu *Magnolia-Jules* (1938), *O tînră șerpoaică* (1940), *Salut Kentucky* (1947), *Văra sfîrșită sub tei* (Premiul Interallié, 1966), *Adios* (Marele premiu pentru roman al Academiei Franceze, 1974). Rezistînd acapa-

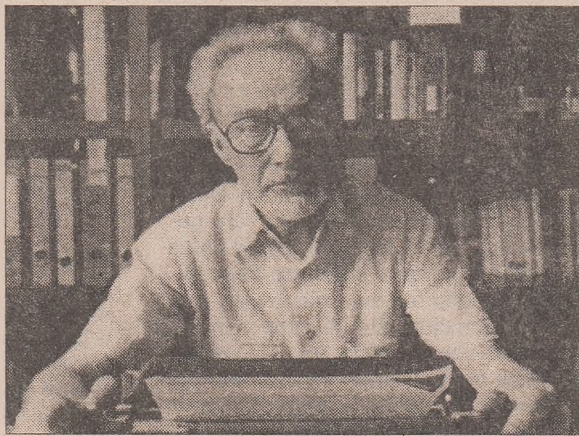
rării literaturii de către existențialism, modei Noului Roman și tendințelor următoare, el declara că va mîlita toată viața lui împotriva plictiselii și a scrierilor plicticoase. La 20 de ani de la moartea lui, Etienne Montety, un tînr de 31 de ani ce redactează pagina literară din „Figaro Magazine”, i-a dedicat o carte, *Salut Kléber Haedens* (Ed. Grasset) - o biografie scrisă cu sagacitate și afecțiune. În imagine, Kléber Haedens în 1938.

Poveste de dragoste de neuitat

◆ Pe scena Teatrului Royale din New York se prezintă cu mare succes drama „Skylight” de David Hare, al cărei subiect se petrece într-un apartament din Londra, avînd ca personaje principale un bogat restaurator și o profesoară care se reîntînesc după o despărțire de trei ani. În regia reputatului Richard Eyre, evoluează actori de valoare precum Michael Gambon și Lia Williams (în imagine). Comentatoarea de la „Newsday” consideră acest spectacol drept „una dintre poveștile de dragoste de neuitat ale teatrului”.

Tragedia unui optimist

◆ Într-o convorbire cu Philip Roth, apărută în 1987 în „Lettre internationale”, Primo Levi mărturisea că și-a trăit detenția în lagărul de exterminare de la Auschwitz „cît de rațional a putut”. Dincolo de această rezistență în sens propriu, fizic, scriitorul mai declară că lagărul nu i-a distrus nici încrederea în om, nici pofta de viață. Formația lui de om de știință i-a permis să salveze „o insulă de rațiune împotriva demenței fasciste” și să mediteze asupra situațiilor extreme în care oamenii sînt aruncați. El a delimitat contururile unei „zone gri, în care binele și răul nu sînt

net separate, în care victimele și persecutorii se află uneori de aceeași parte”. Cărțile lui exprimă acest optimism cu privire la ființa umană. Cîteva luni mai tîrziu după convorbirea cu Roth, deprimat, înconjurat de o mamă senilă și o soacră oarbă, obsedat de „zona gri”, acest optimist înțelept, acest umanist incorigibil s-a sinucis aruncîndu-se de la fereastra apartamentului său din Torino. O biografie monumentală, *Primo Levi, tragedia unui optimist* de Myriam Anissimov a apărut acum la Ed. Lattès. În imagine, Primo Levi cu cîteva luni înainte de a-și pune capăt vieții.

Misterul Poe, din nou

◆ Cauza morții lui Edgar Allan Poe, găsit aproape inconștient la 3 octombrie 1849 pe o stradă din Baltimore și stins la spital, patru zile mai tîrziu, a făcut să curgă multă cerneală. S-a spus că ar fi fost vorba de o intoxicație etilică și cu opiacee, dar, după unii, există dovezi că se lăsase cu jumătate de an înainte și de alcool și de droguri. Un doctor de la Universitatea Maryland, Michael Benitez, susține acum că simptomele pe care le prezenta în momentul morții sînt cele ale turbării. Dar Jeff Jerome, custodele casei memoriale Poe din Baltimore, afirmă că el știe 22 de alte explicații la fel de probabile, între care și sifilisul.

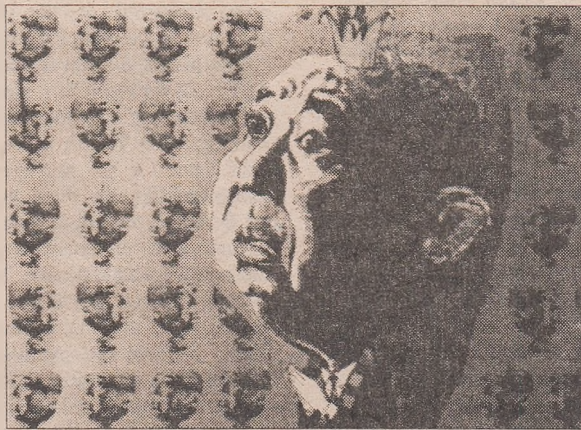
Dina la Paris

◆ Dina Rubina, născută în 1953 la Tașkent, a debutat la 16 ani în revistele literare rusești și a publicat numeroase nuvele și povestiri atît în Rusia cît și în revista emigrației rusești din Franța, „Kon-tinent”. Din 1990 s-a stabilit la Ierusalim, dar continuă să scrie numai în ru-

sește. De curînd i-a apărut în Franța, la Ed. Actes Sud, traducerea unei culegeri de proze scurte, intitulată *Dublul nume de familie*. Toate subiectele au ca decor fosta URSS și sînt dominate de minciuna cotidiană fără de care nu se putea supraviețui în comunism.

Preocupare regală

◆ Industria cinematografică din Cambodgia ar fi practic inexistentă dacă nu ar beneficia de înaltă protecție regală. Și asta pentru că regele Norodom Sihanouk în persoană este cel mai mare cineașt al țării, avînd la activ 30 de filme în care povestește istoria și cultura poporului khmer. Ultimul film al suveranului, făcut în 1995, poartă titlul *O ambiție din care se alege praful* și are ca subiect luptele politice care sfîșie țara sa de decenii. E un film video de 40 de minute, la care Sihanouk a scris scenariul, dialogurile și muzica, regia fiind încredințată lui

Seng Seta (autor, în 1993, al filmului *Să vezi Angkor și apoi să mori*). Eroii filmului sînt un guru budist și un prinț care, prin magie, a rămas tînr deși are 150 de ani. O poveste de dragoste și moarte, al cărei substrat

Politica și nuditatea zeiței

INTERPRETAREA exuberantă făcută de unul dintre cei mai mari pictori indieni contemporani textelor sanscrite tradiționale, *Purana* și epopeilor, l-au adus în fața justiției care l-a acuzat de obscenitate fiindcă reprezentase o zeiță în costumului Evei. Cazul cunoscutului pictor musulman acuzat că a ofensat pudoarea hindusă are conotații politice și a stîrnit o amplă polemică în presă, între artiști și membrii cei mai puritani ai societății indiene. Publicația „The Pioneer” din New Delhi, sub semnătura lui Girish Shahane, relatează pe larg cazul, fiind evident de partea artistului, căruia i se ia apărarea, invocîndu-se marea număr de zeițe nude din basoreliefurile clasice și alte precedente celebre. Între ele, și primul artist

zura, imaginile erotice trebuiau mascate sub valul religiei sau al temelor tradiționale, pentru a nu fi interzise.

Dar zeițele lui F.M. Husain, deși aparțin religiei și tradiției, au declanșat deodată indignarea celor care cred într-o separație netă a sacrului și senzualului și consideră că a înfățișa un corp gol e o blasfemie. Două argumente convingătoare folosește Girish Shahane în pledoaria sa pentru arta lui Husain: primul, că artistul n-a urmărit să ofenseze pe nimeni ci, bun și vechi explorator al miturilor hinduse, și-a expus propria viziune; și al doilea, că această campanie publică împotriva lui Husain a fost orchestrată cu precizie, ea fiind de natura sectară și politică. Dacă puritanii ziaristi și oameni politici s-ar fi temut într-adevăr că operele pictorului

indian care a folosit pictura în ulei la sfîrșitul secolului trecut, Raja Ravi Verma, și care, pentru a nu fi acuzat că face picturi erotice, avea grijă să-și pună personajele în context mitologic sau etnologic.

La rîndul său, cineaștul Raj Kapoor a înțeles că, pentru a păcăli cen-

jignesc și corup lumea, nu le-ar fi reprodus pe prima pagină a ziarelor. Dar dacă nu o făceau, scandalul nu și-ar fi atins telul politic. În imagine unul dintre obiectele litigiului, zeița Sarasvati (divinitate a artelor, cunoașterii și cuvîntului), văzută de Maqbool Fida Husain. (A.B.)

un radio actual

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

București, tel: 637.37.90; 637.56.45

Revista revistelor

LA MICROSCOP

„Cînd nu mai ai arc...”

Comemorînd un deceniu de la moartea lui George Apostu, revista *ATENEU* nr. 10 se străduiește ca, dincolo de legenda, inevitabil mumificatoare, a marelui artist cu cota internațională, să învie, din mărturiile confrăților, omul cu totul special, de o mare generozitate, „risipitorul” plin de umor, franchețe și toleranță, sufletul cald, fratern, pe care munca încrîncenată, obsesia artei sale nu l-au alienat. Ion Sălișteanu, Liana Axinte, Ion Iancuț mărturisesc prin evocările lor ce mult l-au iubit și că un astfel de artist nu putea fi decît iubit. Cît despre drama dezradăcinării și a stingerii lui departe de casă, de ea se face vinovat regimul comunist care-i șicana pe marii artiști neînregistrați ideologic, silindu-i la exil. Scrie Liana Axinte: „Cînd nu mai poți lucra, mătură-ți atelierul”, obișnuia să spună Apostu și această zicală a sa amintește de o zicală japoneză care spune: «Cînd nu mai ai arc, trage cu tine însuși» - drama unei existențe ce trebuie străbătută cu orice chip. ♦ În *POESIS* nr. 9-10 (revista ce apare la Satu Mare prin strădania pasionată a lui George Vulturescu), poezia respiră liber, în pagini aerisite și machetate inteligent, alături de recenzii la noi volume ale poeților și de exegeze dedicate și unor nume mai puțin cirkulate ale poeziei românești, cum e, în acest număr, studiul lui Nae Antonescu despre Ivonne Rosignon, poetă interbelică despre care studioșii generațiilor mai dincoace au putut, cu surpriză, să afle doar din antologia *Poeți tineri ardeleni* alcătuită de Emil Giurgiuca în 1940. Poemele ei, rămase risipite prin revistele vremii, ar merita, așa cum susține și Nae Antonescu, să fie adunate într-un volum antologic (oare ce editură s-ar mai încumeta să inițieze o colecție de *restituiți*, așa cum avea „Dacia” din Cluj?) ♦ În același număr ne-a plăcut mai puțin interviul luat de Ioan Romeo Roșianu lui Romul Munteanu „la domiciliu”, și asta nu din vina profesorului, ci a gazetareului care clămpăne o limbă de lemn cu tautologiile, dezacordurile și inflația de superlative fără măsură de care s-a ris atîta încît nu credeam că un om din sfera literaturii (bănuim) o mai poate folosi altfel decît parodic, în bătaie de joc. Mai mult, dezacordurile, pleonasmale, prețiozitățile apar și în răspunsurile profesorului Romul Munteanu deși credem mai curînd

că ele aparțin celui ce le-a „consemnat”. Iată, de exemplu, întrebare: „Maestre, dumnea-voastră ați scris cu aceeași ardere poezie, critică, eseistică, multă publicistică, și în paralel ați și profesat ca lector și conferențiar la Facultatea de Filologie. Cum ați reușit?”, R.M. răspunde: „Primul meu efort a rezultat dintr-o înțelegere mai profundă a insuficiențelor mele, insuficiențe manifestate pe plan scriptural”, apoi a înțeles că un istoric și critic literar trebuie „să dispună de mai multe registre de limbaj. El trebuia să cunoască bine trucerile discursurilor academice, a eseului, dar și pe cel al pamfletului. El trebuie să fie, la fel cum trebuia și atunci, cînd mi-am dat eu seama de asta, *capabil să poarte discuții cu înțeles de anvergură, dar să și știe vorbi cu toată pēgra aceasta a societății* (betivi, derbedei...), de la marginea societății. Acest deziderat al meu s-a împlinit încet!” (am transcris exact și sublinierile nu ne aparțin). „Insuficiențele manifestate pe plan scriptural” ale interviului ies în evidență tocmai fiindcă revista e foarte îngrijit redactată. Exemplu de „așa da”, sînt cele două pagini acordate unui foarte interesant poet român ce trăiește la Paris, Daniel Boc - Dan Constantinescu, pe numele său din acte - și care, pînă la plecarea din țară, în 1983, a publicat sporadic în „Luceafarul” (perioada Bănulescu) sub pseudonimul Dan Bocaniciu. În Franța i-au apărut trei volume: *Neume*, 1984, Ed. du Graal, *Poemes a retardement*, 1987, Ed. Pont de l'Epée și *Herbalie*, 1995, Ed. Arcam. (acesta sub pseudonimul Constantin de Chardonnet). Deopotrivă muzician și muzicolog, (în țară a debutat cu cronici muzicale la „Contemporanul” iar acum, la Paris, trăiește din lecții de vioară și istoria muzicii), Daniel Boc/Constantin de Chardonnet își compune poemele contrapunctic, cizelînd după reguli de compoziție muzicală, cu efecte memorabile. „Sînt poet întrucît sînt un muzician ratat”, spune într-un interviu cu Ileana Verzea, preluat de „Poesis” din revista „Lupta” ce apare în românește la Paris. În acest interviu, vorbește și despre ansamblul de eseuri (cam 2000 de pagini) intitulat *Terfelogul*, o carte de ser-tar scrisă în țară între 1962-1981. ♦ Și iarăși întîmplarea, ce potrivește suspect lucrurile, face ca pe masa Cronicarului să fi sosit în același timp cu „Poesis” și *LUPTA* nr. 274, în care ce-a găsit? Un fragment din *Terfelogul* lui Dan Boc! Lecturile însumate l-au convins pe Cronicar că Dan Boc trebuie grabnic „recuperat”, căci e un scriitor veritabil. ♦ În același număr din *Lupta* aflăm dintr-o notiță și prețul cu care s-a lăsat cumpărat Petru Dumitriu, pentru a face figuratie în campania electorală a fostului președinte: „În urmă cu cîteva luni, cu ocazia trecerii sale prin Paris, președintele Iliescu l-a travestit pe Eugen Simion, apoliticul critic literar, în comis voiajor de influență și l-a trimis la Metz. /.../ Academia-nul-mesager a oferit pocăitului 10.000 Fr. pe luna pentru postul de ambasador itinerant al locatarului de la Cotroceni.”

Refuzul rechinilor de stînga

La sfîrșit de mandat, dl Alexandru Mironov își exprimă unele mirări despre directorul *EVENIMENTULUI ZILEI*, dl Ion Cristoiu. Printre acestea se numără și faptul că dl Cristoiu, pe care dl Mironov îl consideră un om bogat, pozează în românul sărac. Exprimarile d-lui Mironov apar chiar în ziarul românului rupt în fund, cum afirmă că e, chiar dl Cristoiu despre sine însuși. E posibil ca dl Cristoiu să fi exagerat în auto-evaluarea sa, dar se pare că nici mirarea d-lui Mironov nu vine chiar din punctul de vedere al unei sărăcii exemplare. ♦ Într-un dialog televizat cu dl Grigore Iliesi de la

Romanul așteptat

CU ANI în urmă, Eugen Barbu s-a considerat victima unei agresiuni teritoriale, cînd Marin Preda a publicat *Delirul*. Perioada războiului, cu tot cu Antonescu, era pentru Eugen Barbu terenul său, în care Preda n-ar fi trebuit să se amestece. Cel puțin asta era părerea celui dintîi care publicase, în colaborare cu Nicolae Paul Mihail, mai întîi niște fragmente de roman foileton prin reviste, asta dacă scoatem din discuție romanul său, *Șoseaua Nordului*, cu care, artistic, Barbu n-avea nici un motiv să se mîndrească. Pe atunci, auzeam o expresie pe care nu eram în stare să o pricep: „S-a dat drumul la...”. Ca și deținuții politici, erau eliberate anumite subiecte, de care însă n-avea dreptul să se apropie oricine. Cum erau eliberate acele subiecte și mai ales cum avea loc negocierea eliberării lor e un lucru care ar merita să fie știut, pentru limpezirea raporturilor pe care le aveau scriitorii cu puterea în acea perioadă. Oricum ar fi stat lucrurile, ele au o semnificație pentru mine tulburătoare. Cărți pe care publicul le-a considerat drept semne de curaj ale autorilor lor să nu fi fost decît rezultatul celui „S-a dat drumul la...”? Pentru a înțelege mecanismul ar fi nevoie de mărturiile unor persoane care au dispărut și de mărturiile altora care, chiar dacă mai sînt în viață, poate că și-ar exagera rolul. După experiența pe care a avut-o cu primul volum din *Delirul*, Marin Preda publică *Viața ca o pradă*, în care unul dintre motivele care se întorc e ura confrăților săi, iar altul, care dă titlul volumului, e lupta pentru a apuca propria ta bucată din prada care este viața. Apar în volum două ipostaze ale acestei lupte, care mi se par semnificative. În cea dintîi, Preda povestește cum în prima sa copilărie a confiscat pîinea celor din casă și în timp ce stătea cu ea în brațe, tatăl i-a calmat pe ceilalți, pomînd de la experiența că un copil nu poate mînce o pîine de unul singur. În cea de-a doua cîțiva căței cu dinți de lapte se luptă cu hoitul unui cal din care nu izbutesc să rupă. Iar între ele, Preda își amintește că a respins ca referent literar o carte, *Descult* de Zaharia Stancu, pe care a con-

siderat-o falsă literar. Apoi, scrie tot el, manuscrisul i-a fost luat din față pentru a fi dat la tipar. Preda acceptă și nu prea regula în care rostul său de referent literar era doar acela de a-și pune semnătura pe text. Formulează obiecții serioase, după care acceptă că nu el era cel care să împiedice drumul romanului scris de Zaharia Stancu. (În ceea ce mă privește, sînt un admirator al poeziei tîrzii a lui Stancu, dar despre *Descult* am o părere proastă.) Să fie *Viața ca o pradă* dovada că lui Preda nu i s-a îngăduit să scrie volumul doi al *Delirului*? Fiindcă următoarea lui carte e și cea mai radicală dintre cele pe care le-a scris. Sînt, în *Cel mai iubit dintre pămînteni*, pagini de pamflet cu trimitere la lumea literară, în care e vădit că Preda nu-i mai acceptă pe cei care acceptă regulile jocului, ci vrea să-și impună propriile sale reguli. Le-aș numi reguli de conștiință, singurele, în fond, cu care scriitorul, în afara de arta sa literară, cîta are, se oferă cititorilor.

Un scriitor dintre cei mai talentați pe care i-am avut, Titus Popovici, a descoperit înfiorător de tîrziu că tranacțiile de conștiință costă mai mult decît face talentul. Drama sa, după '89, era că era citit, dar nu mai era crezut.

Acum, li se reproșează scriitorilor români că nu dau *romanul*. Recunosc că și mie mi s-a pus această întrebare. Și poate că din această pricină scriu acest articol. Romanul acestor ani nu mai ține de dreptul de a-l publica, ci de răspunderea de a propune cititorilor o anumită interpretare. Cum adevărul nu mai e o afacere negociabilă cu cenzorul sau cu responsabilii cu gîndirea, e esențial ca scriitorul să dea cărți de care mai tîrziu memorialiștii să se folosească, nu să le contrazică, iar istoricii să le privească respectuos, nu ca pe niște ficțiuni lipsite de consistență. De altfel, nu vom mai avea *romanul* acestei perioade, ci romanele ei și numai Dumnezeu știe care dintre ele va fi cel ales, dacă va fi vreunul. Fiindcă de astă dată romancierul se luptă cu istorici care pot spune adevărul, nu cu cenzorul din perioada anterioară.

Cristian Teodorescu

postul din Iași al TVR, poetul Sergiu Adam spune un lucru de ținut minte, ca șef de revistă. „L-am publicat pe poetul Petre Stoica, fiindcă e un mare poet, deși mi s-a reproșat că public un monarhist și un țărănist înverșunat, iar pe Ovidiu Genaru l-am publicat nu pentru că era pedeserist, cum mi s-a reproșat, ci pentru că e poetul Ovidiu Genaru.” *ATENEU*, această revistă care s-a ținut de parte de politică, fără a uita să facă politica mai binelui scriitorului autohton, apare din bunăvoința sponsorilor locali, dar fără doar și poate că Sergiu Adam e omul care știe să cîștige această bunăvoință. În decursul unui dialog cu dl Iosif Sava, dl Mircea Dinescu și-a amintit că în ultimii ani nu s-a mai întîlnit cu programul 1 al TVR, întrebîndu-se, cu nevinovație, de unde i s-o trage asta. Pe de altă parte însă, directorul artistic al *ACADEMIEI CAJAVENCU* a afirmat în presă că emisiunea cea mai importantă, dintre cele politice, de la TVR e aceea semnată de dl Iosif Sava. Ce să-i răspundă atunci bietul amfitrion? Oricum, după alegeri, realizatorul Seratelor pare să-și fi păstrat cumpătul, vîzîndu-și în continuare de ale sale, cu o remarcabilă egalitate de sine. Totuși, vorba lui Mircea Dinescu, de ce unii numai pe programul 2, iar alții mai la vedere? ♦ Apar în presă, preluate din publicații occidentale, diagrame din care reiese că România e acum una dintre puținele țări din Est în care dreapta e și sus (la președinție) și ceva mai jos (adică în Parlament). La această oră, potrivit acelorasi diagrame, numai Cehia și Albania se mai află în aceeași situație dintre fostele țări comuniste. Iar marile ziare occidentale avertizează că puterile vestice trebuie să acorde o atenție specială României, țară relativ mare și bogată. Ce înseamnă muzica de

acasă! Pînă nu demult, România era privită drept patria aurorelor și a sărăciei lucii în presa occidentală. Și cîți bani a cheltuit regimul Iliescu pentru a convinge presa străină de această evidență... că sîntem o țară mare și bogată. Se pare însă că muzica pe care o interpretău foștii puternici ai țării suna fals în urechile ziariștilor străini. Problema pentru noii veniți la putere e să izbutească să cînte credibil aînt pentru urechile din țară cît și pentru cele din Occident. Acum, România se află în ceasul al doisprezecelea în raport cu vecinele sale care au apucat spre dreapta în '90 și s-au întors spre stînga după aceea. Fără un consistent sprijin occidental, nici țara noastră nu va rămîne pe dreapta prea multă vreme, cu deosebirea că la noi sentimentele proamericane s-ar putea să se transforme în opusul lor, dacă nici acum nu ni se va acorda atenția cuvenită. România e foarte aproape de capătul răbdărilor sale în ceea ce privește așteptarea sprijinului occidental. Există, la această oră, o atitudine deloc favorabilă față de micii rechini care, cu sprijin local, și-au făcut averi din nimic, fraudînd statul român cu sume uriașe. Fie și prin lentoarea cu care a schimbat puterea, România trebuie privită cu mai multă luare aminte de Occident. Fiindcă românii, mai puțin informați politic decît vecinii lor, n-au făcut o mișcare de circumstanță, cu votul din acest an, ci una în care nu și-au mai răspîndit voturile după plac. S-a votat ca în ceasul al 12-lea, prin polarizarea opțiunilor. Dreapta înseamnă speranța în schimbare, cu acceptarea sacrificiilor necesare și refuzul rechinișmului economic al așa numitei politici de stînga din ultimii ani.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei